

PG 1825

.A71

1870

Copy 1

Library of Congress.

Class PG 1825

Shelf A71

1870

UNITED STATES OF AMERICA.

Second reader

for

the Slovenian schools

Lenna

1875

Drugo Berilo

za

slovenske šole.

Austria. Min. f. cult. u. unt.

Veljâ vezano v platnenem herbtu 36 kr.

Na Dunaju.

V c. kr. založbi šolskih knjig.

1870.

PG1825

.A71.

1870

Šolske bukve, v ces. kr. zalogi šolskih bukev na svetlo dane, ne smejo draže prodajati se, kot je na pèrvem listu postavljeno.

Pervi razdelek.

Podučne povesti in pesmi.

---

1. Molitev.

Blagoslovi, oče večni, delo moje pridnosti!
K tvoji slavi, moji sreči naj obračam svoje dni!
Čednosti mi v serce sadi, vselej bodi ti z menoj!

Hočem pridno se učiti, bom otrok pokoren
tvoj. Daj, da vedno rastem v dobrem, da obnašam
se lepó, in da enkrat srečno pridem k tebi v ljub-
ljeno nebó!

2. Božja volja.

Nekega zeló ubožnega in bolnega človeka
sosed vpraša, kako da se mu godí.

„Prav dobro se mi godí,“ odgovori ubožec.

„Saj si ves reven in nadložen,“ pravi so-
sed, „kako li moreš reči, da ti je dobro?“

„Pa vendar vem, da se mi dobro godi,“ reče dalje bolnik, „in to ni čudno, zakaj Bog mi obrača in dela vse po moji volji.“ Sosed se še bolj čudi, in pravi: „To še manj razumem! Reven in bolehen si, in praviš, da ti Bog obrača vse po tvoji volji; kako je to?“ „Prav lahko?“ pravi ubožec. „Če mi Bog kaj pošlje, naj si bo veselo ali žalostno, mislim si: Bog hoče takó! In ravno takó, in nič drugače hočem tudi jaz, zatoraj je njegova volja vselej tudi moja volja. Naj mi tedaj ljubi Bog obrača in pošilja, kakor in kar hoče, on obrača in dela vselej in z vsem po moji volji.“

Tako je govoril zadovoljni ubožec, in je zapel Bogu zahvalno pesem. Sosed gre naprej, in si misli: Menil sem, da je ubožni sosed prav zapuščen in nesrečen človek, zdaj pa vidim, da je zadovoljniši in srečnejši, kot jaz in veliko drugih.

3. Bog vse prav obrača.

Jérnej, razumen in pobožen oče, so svoje otroke pri vsaki priložnosti spominjali na božja dela, in so jih učili spoznovati Boga iz njegovih štvari. Večkrat so pri delu na polju govorili od Boga, kako je to in uno tako

dobro in modro naredil in uredil. Otroci so radi poslušali ljubega očeta, in so tudi marsikterikrat popraševali, zakaj je to in uno ravno tako, in zakaj ne drugače. Oče so otrokom na vse prav modro odgovarjali.

Enkrat so sedeli oče ravno pri južini na hribcu v senci pod drevesom. Najmlajši sinček, Jožek, se je igral pri njih. Pod hribcem pa se je pasla čeda ovac. Mimo pride neki tujec, ki je imel psa pri sebi. Ko ovce psa zagledajo, stečejo in zbežé po ternju v germovje.

Bodeče ternje izpuli ovčicam nekaj volne. Jožek vidi to, je nevoljen, in pravi: „Vidite, vidite, oče, kako ternjev germ volno terga ubogim ovčicam! Precej posekajmo to gerdo ternje, da ne bo več nagajalo ubogim revicam!“ Oče enmalo pomolčé, potem pa pravijo: „Tedadaj hočeš, da bi posekali to ternje!“ „Hitro bi ga posekal, če bi imel le sekiro pri sebi,“ pravi Jožek. Oče nič ne rekó k temu, in gredo počasi proti domu.

Drugi dan vzamejo oče sekiro seboj, in grejo zopet na ravno tisti kraj. Jožek gre vesel ž njimi, in že komaj čaka, da bi oče že začeli sekati neusmiljeni ternjev germ. Oče pa se zopet vsedejo na zeleni hribec, in pra-

vijo sinu. „Poslušaj, kako lepó pojó drobni ptički! Ali niso tudi ptički prijetne in ljubeznjive živalce!“ „To je res,“ pravi Jožek, „ptičke imam zeló rad.“ — Med tem zleti neki ptiček ravno za ternjev germ, pobere s svojim urnim kljunčkom ovčjo volno, in jo nese na neko votlo drevo. „Vidiš, Jožek,“ pravijo oče, „s to volno naredi ptiček svojim mladim v gnjezdu mehko posteljico. Ta volna se bo ubogim, golim ptičkom prav dobro prilegla. Ovčice lahko pogreše enmalo svoje debele in kožuhaste volne, ubogim ptičkom pa bo ta volna prav dobro djala. Ali posekam tedaj ternjev germ?“ „Naka!“ pravi Jožek, ker si je premislil. „Ne grajaj, in ne zamestavaj nobene reči prehitro,“ pravijo oče, „če kaj ne razumeš, le misli: Bog vse prav stori in oberne, akoravno mi večkrat ne razumemo vsega.“

4. Bog pomaga v potrebi.

V nekem mestu na Nemškem so bili revni starši, ki so imeli troje otročičev. S pridnimi rokami so pošteno živili sebe in otroke. Oče so bili priden delavec, in mati so bili branjevka in zraven dobra gospodinja. Po zimi pa so oče zboleli in za dolgo boleznijo umerli.

Bolezen je bila pobrala precej denarja; oče niso, kakor poprej, dnine donašali k hiši; in mati so mogli kupčijo bolj vnemar puščati, da so stregli bolnemu očetu. Že ob očetovi smerti je tedaj jelo pomanjkovati, ter je bilo čez dolgo zimo če dalje huje. Zdaj to zdaj uno je bilo treba prodati ali zastaviti, da so si kupili potrebnega živeža. Bližal pa se je sv. Juri, in mater je močno skerbelo; kje bodo vzeli, da bi najemščino plačali. — V toliki stiski se obernejo k Bogu, ker vedó, da le od njega more pomoč priti. Vsak dan in še večkrat čez dan so z otročički pokleknili pred staro sveto podobo, katero samo so še imeli (bila je podoba sv. Hieronima), ter s solzami v očeh Boga prosili, da bi se usmilil in pomagal. Priserčna molitev je potolažila njih serce; ali stiska vendar le ni prešla, pomanjkanje ni odjenjalo. Sv. Juri pride. Hišnik, ki je bil precej terd mož, térja najemščino, in ker je reva ne more plačati, jo rubi ter ji po dražbi proda vse, kar je še imela, posteljo, mizo, stol omaro in uno podobo, drag spominek še ranjce stare matere. Postelja, omara, miza in stol — vse to ni veliko doneslo; podobo pa sta dva gospoda dolgo in pazno ogledovala, in nju eden, ki je bil obra-

zar, obljubi tri goldinarje zanjo. Drugi, ki se je tudi razumel na umetna dela, reče, da plača šest goldinarjev. Na to reče obrazar: dvajset goldinarjev, ter misli, da bo uni gospod umolknil. Al ta pravi: petdeset; in tako sta jo gnala do šest sto goldinarjev. Vdova in otroci, ki so zraven bili pri dražbi, so stermeli in se čudili, da more kdo toliko obljubiti za staro podobo, ki bi jo bili radi dali za en goldinar. Ta gospod je tedaj naštel šest sto goldinarjev za podobo, in obrazar mu še srečo vošči, da jo je dobil, ter pravi, da bi jo bil on še višje gnal, če bi imel več gotovine, ker je ta podoba izvirno delo imenitnega malarja Rafaela. Zdaj je vdova najemščino lahko plačala in vse svoje reči rešila; ostalo ji je pa še precej denarja za kupčijo in za izrejo otrok. Ves čas svojega življenja je rada pravila to prigodbo, in vselej pristavila: Bog pomaga v potrebi tem, ki vanj zaupajo.

5. Ne odlašaj molitve.

Zaplata je precej visoka gora na Gorenskem. Velik kos gore je obrasen s travo, in je razdeljen v senožeti. Kmetje jeseni travo pokosé in v senožetih v stoge spravijo do

zime; po zimi jo še le z gore vlačijo, ko je germovje s snegom pokrito, in jim je toliko ne pobere, kakor če bi jo precej spravljali.

Bil je lep zimski dan; ljubo solnce je prijetno sijalo, da že davno ne tako. Toraj je neki posestnik (tako pripovedujejo stari ljudje) ukazal svojim ljudem na goro iti po senó. Že so senarili precej časa, kar zazvoni poldne spodaj po cérkvah, in ker se je tudi slišalo v goro, djali so nekteri: „Poldne zvoni, tovarši! treba je, da molimo angelovo češčenje, da se nam ne primeri kaka nesreča.“ — Odkrijejo se, in nehajo delati, ter molijo vsi, le trije ne, ki so svojo pot naprej delali, rekoč: „Ni časa, da bi zdaj molili; kar bomo pred delo dokončali, toliko bomo pred z mraza; najmo le urno naprej!“

Tako prederzno so govorili ti trije delavci, in kaj se zgodi? Komaj to izgovoré, uterga se nad njimi plaz snega, ki ga je solnce ogrelo, in zasuje vse tri, kjer so revno poginili.

6. Sveta Neža.

Koga vendar ne veseli, če vidi lepo podobno svete Neže, ko je sveta devica namalana z ovčico v znamenje bele nedolžnosti? —

Sveta Neža je živelá v četertem stoletju, takrat ko so neverni cesarji kristijane neusmiljeno preganjali. Ta devica je že v prvi mladosti priserčno in iskreno ljubila svojega zveličarja, in mu je obljubila večno zvestobo. Od nje se posebno lahko reče: „Blagor jim, kateri so čistega serca; Boga bodo gledali.“

Devica Neža je bila še le stara trinajst let, ko jo je rimski sodnik ukazal prijeti in k sebi pripeljati. Prav v serce je ginilo sodnika, ko vidi lepo, mlado in nedolžno devico. Kratko in prijazno jo vpraša: „Ali si tudi ti kristijana?“ „Sem,“ odgovori mlada devica; „Jezusu živim, Jezusu umerjem, njegova sem živa in mertva!“ Sodnik jo skuša pregovoriti, da bi zapustila kristijansko vero, in ji obeta veliko bogastvo, čast in veljavo. Pa vse zastonj. Ona le odgovarja: „V mojem sercu ne sme nobeden drugi biti, kakor le Jezus sam.“ Sodnik se huduje nad njo, in ji žuga; toda mlada, lepa devica ostane zvesta svojemu ljubeznjivemu Jezusu. — Sodnik tedaj izreče sodbo, rekoč: „Peljite jo na morišče, in odsekajte ji glavo!“ Vsi pričujoči se razjokajo, ko zaslišijo to neusmiljeno smertno sodbo, in ko vidijo nedolžno, krotko mladolično devico. Peljejo jo na morišče. Rabelj

ima že meč v roki, toda ne more se dotakniti nje ponižne, deviške glavice. Sveta Neža pa ga prav serčno nagovori, in pravi: „Ne pusti mojega ljubega zveličarja tako dolgo čakati mene. Pervi si me je zvolil, imeti me mora; njegova sem. Zakaj li, o rabelj! se še obotavljaš?“ Serčno mu podá svojo lepo mlado glavico in rabelj spolni ves trepetajoč ta njen ukaz. Padla je nedolžna glavica; njena duša pa je šla k ljubeznjivemu ženinu v nebeško veselje.

7. Otročja hvaležnost.

Lizika, hčérka ubožnih pa poštenih kmečkih staršev, je na dan svojega prvega svetega obhajila sklenila, da ne bo več nadlegovala svojih staršev, temuč da si bo v prihodnje sama pomagala, kakor si bo vedila in znala. Dvanajst let je bila takrat stara. Kar pa kdo sklene, mora tudi storiti. Tako je naredila Lizika. Kmali potem gre v mesto služiti. Akoravno je prvo leto še malo prislužiti mogla, vendar je že kmalo prihranila tri goldinarje, ktere je na svoj rojstni dan poslala svojim ljubim staršem, in je zraven pisala tako le pismo:

Ljubeznjivi starši!

Toliko let ste me živili, oblačili, varovali, in v božjem strahu škerbno redili! Na svoj rojstni dan mislim še posebno prav živo na vse dobrote, ktere sem tako obilno iz vaših rok prejemala. Nisem pozabila besede svetega pisma, ki pravi: „Spoštuj svojega očeta, in ne pozabi bolečin svoje matere.“ Oj, da bi le mogla saj nekoliko tega dolga poveriti! — Da vidite, da je to moja resnična volja, vam pošljem tukaj danes svoje prvič prihranjene tri goldinarje. Upam, da bom do svojega družega rojstnega dneva že kaj več prihraniti mogla. Prosim vas, sprejmite blâgovoljno ta mali dar, in blagoslovite

svojo

pokorno hčérko

Liziko.

8. Rjuha.

Z nekim starim očetom sta njegov sin in njegova sinaha gerdo delala. Bolehnega sta tako zeló zanemarjala, da ni mogel več biti v hiši, v kateri je tako dolgo živel in neutrujeno delal, in je že sam želel, da bi ga peljali v ubožno bolnišnico tiste vasi. To se zgodi. Pri slovesu, kjer so bile oči starega očeta milo solzne, njegovega sina pa suhe, prosi stari mož, da bi mu še dve rjuhi poslali

za njim v bolnišnico. Sin poišče dve najslabši rjuhi, ki jih je imel pri hiši, ter jih da svojemu sinku, da bi jih nesel za starim očetom v bolnišnico.

Primeri pa se, da oče naletí sinka ravno, ko eno tistih rjuh prav skerbno skriva v neka derva. Oče ga pokliče in vpraša, kaj da se mudí. Sinek pa mu prav priprosto odgovori: „Eno teh rjuh sem zato skríl, da mi vam bolje ne bo treba dati, kadar bote vi šli v bolnišnico.“ Kmetič se predrami in prestraši. — Še tisti dan gre v bolnišnico po očeta, ga pripelje zopet domu, in mu vse bolje streže kakor popred.

9. Hvaležni rejenee.

Marijana je bila hči ubožnih staršev v neki vasi. Ko je bila še komaj šestnajst let stara, služila je že v mestu. Bila je veliko let prav pridna, zvesta in poštena dekla, in si je prihranila nekoliko denarja. Njeni starši so med tem umerli.

Enkrat pride Marijana v svoj rojstni kraj. Pokopavali so ravno neko vdovo, ktera je zapustila še le šest let starega sinka. Marijana vidi to sirotko, in se ji zeló smili. Pelje ga sabo v neko hišo, in ga vpraša: „Janezek,

ali greš z menoj v mesto?“ In deček prikima, da gre. Marijana ga vzame v mesto, in mu izprosi hrano; stanovanje in obleko pa je sama zanj plačevala. Janezek je imel prijazno Marijano zeló rad, in jo je imenoval in klical svojo mater. Ona pa je tudi prav po materno zanj skerbela. Pošiljala ga je prav zvesto v cérkev in v šolo, in Janezek je bil od dne do dne vedno bolj razúmen in pokoren deček. Marijano je to zeló veselilo. Dala ga je pozneje čevljarstva učiti. Ko je bil šestnajst let star, bil je že za pomočnika. Vsako nedeljo je hodil k svoji rejni materi, in ji je vselej, če je le mogel, kaj malega prinesel. Čez nekaj časa si je pridni Janez že nekoliko denarjev prihranil, in je začel sam zase delati. Veliko dela je imel, in kmali je slovel po mestu kot prvi čevljarški mojster. Svojo staro rejno mater, Marijano, je vzela k sebi, in jo je z vsem potrebnim preskerboval, ter prav ljubeznjivo in hvaležno ž njo ravnal. Ko so ljudje k njemu hodili, pravil jim je, kako lepo je stara Marijana zanj skerbela, in je djal: „Vidite, to je moja ljuba mati! Bila je ubožna dekla, in je povzdignila mene zapuščeno sirotko v sedanji premožni in zadovoljni stan.“

Marijana je prav mirno in srečno živela svoje stare dni pri hvaležnem Janezu.

10. Zjutraj.

Solnce milo prisvetilo lepo nam je čez goró, in zapeli so veseli ptički svojo pesmico.

Kak cvetice in rosice po travi že bliščé: Cvetje klije, žlahtno dije, čbelice po njem šumé.

Vse raduje, oživljuje zjutraj se, in omladi; tudi moje serce pôje, stvarnika naj počasti!

11. Moli in delaj.

Bila sta dva beraška dečka, ki sta zmeraj skupaj hodila. Imé jima je bilo Šimen in Gašper, in sta bila oba iz ene vasi doma. Šimna je veselilo, da bi se bil kaj učil pa nobenega ni imel, da bi mu bil kaj pomagal. Gašperju pa je bilo leno in malopridno potepanje najbolj všeč. Pozabil je tudi na Bogá. Zjutraj je vstal, in ni nič molil, in zvečer je šel spat, pa tudi nič molil. Imel je sicer še očeta, ki so pa zanj premalo skerbili; Šimen že ni imel ne očeta ne matere. Večkrat pa mu je hodilo na misel, kar so mu ranjca mati mnogokrat pravili, rekoč: „Človek, kateri nikoli ne misli na Boga, zajde nazadnje v mnoge hudobije; kdor pa je pobožen, in se kaj uči, tega Bog gotovo nikoli ne zapusti.“

Neko noč sta spala v enem skednju na slami. Šimen, ko se prebudi, pravi: „Veš kaj,

Gašper, sanjalo se mi je od moje ranjce matere. Svarili so me in me nagovarjali, da naj grem služiti, in da naj delam.“ „Jez pa že ne!“ zavpije prešerni Gašper. Te beséde sliši kmetov hlapec, ki je v bližnjih svislih spal. Naglo odprè skedenjska vrata, in ker méni, da sta ta dva beračuna prišla krast, prime ju, in pelje oba k gospodarju. Prestrašena pripovedujeta, da sta prišla v skedenj le ležat, in da nista nič hudega mislila. — „Nikjer ne morem dobiti dela,“ pravi Šimen, „in zato moram kruha prositi.“ „Pri nas je zadosti dela“, pravi kmet, „če le kdo hoče delati“. Šimen je zadovoljen, in ostane pri kmetu. Gašper pa je komaj čakal, da se je zmuznil z zdravimi ušesi od hiše tega kmeta.

Šimen je bil prav priden, in si je vse prizadeval, da bi bil ustregel svojemu gospodarju. Ko kmet vidi, da je Šimen priden in ubogljiv deček, in da tudi včasih kaj bere in pisari, ga pozneje pošilja v ondotno farno šolo. Tudi gospod fajmošter in šolski učenik sta bila s Šimnom zeló zadovoljna. Vedil in znal je odgovarjati iz katekizma in od drugih šolskih reči vselej najbolje izmed vseh drugih učencev v šoli. Tudi pri sveti maši je Šimen rad stregel. Gospod fajmošter ga vprasajo, če

bi se rad učil latinsko. „Rad, če mi dovoli moj gospodar,“ pravi Šimen. Gospodar je bil premožen mož, in ga je veselilo, da je verlemu dečku kaj mogel pomagati. Šimen se je hodil vsak dan k gospodu fajmoštru še posebej učiti, in kmali je znal toliko, da je mogel iti v mesto v latinske šole. Prav pridno se je učil in lepo vedel, in se je s pomočjo svojega gospodarja in gospoda fajmoštra popolnoma izšolal, ter je postal duhoven. Velikrat je obiskoval svoje dobrotnike, in je bil povsod vsem v lep izgled.

V soseski, kjer je bil Šimen duhoven, bila je tudi jetnišnica za hudodelnike. Veliko tatov in tolavajev je bilo notri zapertih. Neki dan pokličejo gospoda Šimna k hudodelniku, kateri je bil k smerti obsojen. Gospod Šimen gre nemudoma k njemu. Pa, kaj zagleda! Ta ubogi hudodelnik je bil njegov nekdani tovarš Gašper. Lenoba in brezbožnost ste ga pripeljali do tatvine, rópa in do drugih hudobij. Vjeli so ga in izročili sodniški pravici, da bi ga pokorila za njegova obilna hudodelstva. Kesal se je, toda že pozno. Gospod Šimen lepo podučuje nesrečnega Gašperja, in ga vendar še srečno pripelje k pravemu spoznanju, preden je ta nesrečnež mogel sramotno umreti.

Tako različna so pota, po katerih ljudje hodijo. Kdor hoče po pravi poti hoditi, mora se že mlad na pravo pot podati.

12. Šola.

Potrebna je šola za mlade ljudi, in blagor je temu, ki prav se uči. Omika, razumnost in žlahtno sercé z naukom se v šoli bogato dobé. Kdor to si osvoji, je dosti bogat, naj bode kdor koli, če star ali mlad.

13. Škoda zavoljo nevednosti.

Nek ubog dninar je imel na ptujem brata, kterege že dvajset let ni bilo domu. Ljudje so že mislili, da je umerl, ker se že tako dolgo ni nič slišalo od njega. Enkrat pride pismo na tega dninarja, ki je bil ravno v mestu. Ker pa ni znal brati, gre v bižnjo gostivnico, in prosi oštirja, da bi mu prebral to pismo. Oštir prebere nekoliko pisma po tihem, in pravi potem: „V pismu je zapisano, in se ti naznanja, da je tvoj brat umerl, in da ti je sporočil petdeset terdih tolarjev; pa ti bi moral iti sam po nje.“ „Kam bi moral iti po nje?“ vpraša dninar. „V Carigrad na Turško,“ pravi oštir, „to je več ko 100 milj od tod.“ „Oj 100 milj od tod, in 100 milj zopet nazaj, je 200 milj pota. Taka pot in zamuda pri sedanji žetvi

bi mi bila skoraj večja škoda, kakor bi tam denarja potegnil.“ — „Veš kaj,“ pravi prekanjeni oštir, „če ne greš sam rad v daljne kraje, daj meni to pismo, in prodaj mi to pravico za trideset tolarjev, in jez bom skušal iskati ta denar; znabiti, da še nič ne dobim. Ne povej pa nobenemu človeku nič od tega.“ — — Dninar je tega vesel in popolnoma zadovoljen. Oštir prinese trideset tolarjev, in mu jih odšteje. Dninar jih spravi, in gre vesel domu.

Čez več let potem je oštir popolnoma obožal, in na zadnje tudi za smert zbolel. Na smertni postelji spozna očitno, in se kesá, da je bil prekanil ubogega dninarja. — V unem pismu pa je bilo zapisano: „Kdor pokaže to pismo pri prodajavcu J., naj se mu plača 2000 tolarjev dobrega denarja.“ Oštir je bil tudi prejel te denarje; pa kakor lahko jih je bil dobil, tako lahko jih je bil tudi zapravit.

14. Miloserčna Ančka.

Ko je Ančka šla iz šole, sreča na poti staro, slepo ženico, ki ni mogla dalje po poti. Blagi deklici se uboga ženica v serce usmili. Precej se ji ponudi, da ji hoče pomagati, in jo po poti peljati. „Sem še majhna,“ pravi priljudna deklica, „pa peljem vas vendar lahko, ker lahko hodim in dobro vidim.“ Žena se ji prime za roko, in tako

greste počasi dalje. — Kmalo ji sreča neki gospod, ki postane, in ubogi slepici podeli darek vbogajme. Zraven pa tudi popraša, kdo da je ta deklica, ki ubogi slepici tako lepo streže. Ko gospod zvé, da ste si Ančka in ubožica tuji, zavzame se, in Ančka mu je zeló všeč. Prijazno jo poboža, in reče: „Deklica, to je lepo! mlada in majhna si še, pa že vendar tako blazega, milega serca. Tudi tebi moram za to dati spomin.“ — Gospod sname svoj dragi perstan s svojega persta, in ji ga da rekoč: „Vzemi ta perstan, in hrani ga. Kadar odrasteš, ti bo prav, nosi ga in pomni, da je blago in dobro sercé največja lepota za leta mladé.“ — Ančka se gospodu prav lepo in ponižno zahvali, in hrani lepi perstan. Ko je bila že stara, imela je še perstan, in je še zmiraj pomnila, da je blago in dobro sercé največja lepota za leta mladé.

15. Postrežljivi deček.

Andrej je bil sin ubogih staršev, kateri so ga lepo redili. Pošiljali so ga v šolo, kjer se je učil prav veliko veliko lepega in potrebnega. Slišal je tudi, kako se mora človek vesti in obnašati, da bi ga vsi pametni ljudje radi imeli. Vse to si je dobro zapomnil. Če je srečal na poti ktereга bolj imenitnega človeka, prejel je hitro za klobuk, se lepo odkril in ga spodobno pozdravil.

Ako ga je kdo potreboval in kaj prosil, bil je berž pripravljen postreči. Če so odraseni ljudje kaj posebnega govorili, ni se vtilkal v besede, ker mislil si je: tega ne razumem, in ne spodobi se mi zdaj govoriti.

Enkrat je bil v gozdu, in je nabiral suha derva. Mimo pride nek tujec, lepo oblečen. „Ali veš, deček,“ nagovori tujec Andreja, „če ta postranska pot pelje na cesto? Hotel sem nekoliko peš iti, in sem poslal voz do bližnje gostivnice, in zdaj ne vem, če sem šel prav, ali ne.“ „Ta pot“, odgovori Andrej, „pelje sicer do ceste, pa prav lahko se zajde. Če vam je ljubo, dragi gospod, grem z vami, in vam pokažem.“ Tujcu je bila prijazna in priljudna deček zelo všeč. Po poti ga marsikaj poprašuje, in Andrej mu na vse vpravšanje tako lepo odgovarja, da ga ima tujec vednoraje. „Kaj bi bil rad, kadar boš velik?“ vpraša ga tujec na zadnje, ko prideta na cesto. „Mizar bi bil rad, če bi se mogel kje učiti,“ odgovori odkritoserčni Andrej. „Le zaupaj na Boga, in nikar ne zgubi veselja do učenja,“ pravi mu tujec, in mu stisne v roko neki denar, ter skoči v svoj voz in zdirja tako naglo naprej, da se mu deček še ni mogel zahvaliti.

Več let je bilo minulo, in Andrej je bil že odrastel za šolo. Njegov učenik mu reko neki

dan: „Ljubi moj Andrej! ti si me zelo veselil, ker si bil vedno priden in si se lepo obnašal. Tudi jaz morem tebi danes nekaj prav veselega povedati. Lej, nek imeniten gospod, kteremu si bil ti nekaj malega postregel, in si mu bil zavorjo lepega obnašanja zelo všeč, je od tistikrat pozvedoval po tebi. Veselilo me je, da sem te mogel le hvaliti in priporočevati; in lej ta gospod mi je toliko denarja poslal, da se bo lahko tvoja volja spolnila, da se boš mizarstva šel učiti. Tudi mojstra sem ti že preskerbel.“

Andrej je bil tega zelo vesel. Na tisto, s čimur je bil tujcu postregel, je bil že davno pozabil. „Kdo je vendar ta moj dobrotnik? rad bi se mu zahvalil,“ vpraša deček poln hvaležnih solz. „Ne moreš se mu z besedo zahvaliti,“ pravijo učeni, „ker se ti noče razodeti; ostani pa le tako dober in priden, kakor si bil do zdaj, in skerbi, da boš še vedno bolj popolnoma. Taka zahvala bo najlepša zahvala, in tvojemu blagemu dobrotniku ne bode ostala neznanana.“

Andrej je ubogal svojega ljubega učenika. Bil je umeten mizar in pošten soseščan. Ljudje so ga radi imeli in spoštovali.

16. Dobro obernjeni denar.

Jakob so bili skerben in moder oče. Kadar so hotli revežem kaj podeliti, so to vselej storili

pa rokah svojih otrók, zato da bi se bili otroci že zgodaj navadili ljubiti svojega bližnjega, in da bi bili dobrotljivi. Večkrat so dali svojim otrokom tudi kak denar, in so jim pripustili, da so ga smeli po svoji volji obračati. Vselej pa so potem tudi vprašali, kam in kako so ga obernili. Zdelo se jim je, da se s tem najložje otrokom pokaže, kako da morajo gospodariti z denarjem.

Svoj rojstni dan so dali enkrat svojim trem otrokom vsakemu štiri sreberne četertake. Čez osem dni so jih vprašali, kam da so djali te denarje. Mlajši sin je rekel: „Jaz imam še vse, le enega krajcarja ne, ki sem ga dal nekemu revnemu možu.“

Jerica, ki se je ravno šivati učila, in je že znala sama nekaj obleke delati, pokaže očetu platno, ki so jih ga kupili mati za ta denar.

„Jaz pa, djali je starji sin, sem siromaškemu Tomažu toliko dodal, da si je napravil par čevljev, da bo mogel po zimi v šolo hoditi.“

„Dobro, ljubi moj,“ djali so oče, „ne bil bi mogel svojega denarja bolje oberniti, kakor si ga. Tvoj brat in sestra sta ga sicer dobro obernila: ti pa si ga obernil najbolj.“

Denar le ceno pravo imá,
Če ž njim storiš kaj dobrega.

17. Beračica.

Neki dan ob času draginje je po vasi hodila žena, ki je bila sicer revna, pa vendar ne prav po beraško oblečena, in je vbogajme prosila. Pri nekterih hišah so jo odpravljali prav s terdimi besedami; pri drugih pa je dobila le kak darek. Le v eni hiši so jo bili prijazno sprejeli, in gospodinja, ktera je ravno kruh pekla, ji je dala prvi hlebček, ki ga je vzela iz peči.

Drugi dan so bili vsi ljudje, pri katerih je prosila ta neznana beračica, povabljeni v grajščino k večerji. Ko pridejo v obednico, vidijo majhno mizico polno najdražših jedil, — zraven pa tudi veliko mizo z velikimi okrožniki, na katerih je bila pa le sem ter tje kaka plesnjiva skorjica kruha, nekaj krompirja, kako perišče otrobov in malo ali nič drugega.

Grajščinska gospa pa je svojim gostom djala: „Jaz sem bila tista preoblečena beračica, in sem vas hotla poskusiti, kako v sedanjem hudem času pomagata potrebnim revežem. Samo dva človeka sta me pogostila, kar in kolikor sta premogla; zato bota zdaj pri meni jedla, in poverhu jima bom odločila še nekaj denarja za vsako leto. Vi drugi pa le bodite zadovoljni s temi darmi, ki ste mi jih bili podelili, in ki jih vidite tukaj na

veliki mizi. Zraven pa se tudi spomnite in pomislite, da se vam bo enkrat na unem svetu ravno tako godila.“

S kakoršno mero se meri, s tako se tudi vrača.

18. Rešeni rokodelski deček.

Nekei rokodelski deček je šel v največjem mrazu s svojo oulico skori dolgo pustinjo blizo mesta Božinca na Ogerstem. Hudo, hudo ga je zeblo. Milo se joka, in listre solzice mu že zmerrujejo na trepannicah. „Oj ljubi Bog!“ zdikuje ubogi deček, „daleč in daleč tukaj ni vasi in nobene koč; zmerrniti kom mogel. Oj, kako mila bodo jokati in žalovati moja dobra mati! Kdo bo potem skerbela za nje in jim služil kruha? Urneje hoče stopati, toda

vsii udje so bili že oterpnjeni; razspan in truden se vleže v sneg na svojo cutico, in zaspi.

Neki poštni hlapec prijezdi mimo, in vidi ubovega dečka že vsega terdega ležati v snegu. Pogleda ga in ker zapazi, da je živ, jezdi hitreje naprej, in naznani to v stražni hiši bližnjega mesta. — „Kaj pomaga! preden pridemo ven do njega, bo že lahko dvakrat zmerznil!“ pravijo tam terdi neobčutneži. Greš se je v tej stražnici tudi neki dninar, in ko vse to zve in sliši, v serce se mu smili ubogi deček. Tihó gre ven na cesto, in teče naravnost do nesrečnega kraja, dobi ubovega dečka, zadene

ga na ramo, in ga nese do bližnje hiše. Potem ga dergne s snegom, prinaša ga vedno bližje k gorkoti, in ga srečno oživi. Ko mu je boljše, vzame ga sabo v mesto, in deli z njim hrano in gorkoto, akoravno sam ni imel veliko. Deček se je kmali ozdravil, in je šel z hvaležnim srcem naprej.

Kdor bratu pomaga in dobro stori,
Najboljše plačilo pri Bogu dobi.

19. Povračuj hudo z dobrim!

Oče Miklavž so sedeli zvečer pod lipo, ravno ko se je večerja hladila, in pri njih okoli je bilo troje otrok. Pogosto so oče svoje otroke učili, da večerja človeku takrat najbolje diši, kadar je popred kaj dobrega storil, in pa, da človek nikoli mehkeje ne spi, kakor kadar ga hvali dobra vest. „Kaj ste kaj danes dobrega storili?“ vprašajo oče otroke. „Jaz sam dala svoj kosček kruha ubogi

deklici, ki je šla davi lačna mimo nas v šolo,“ pravi mala Barbka. — Jurče, njen brat, reče: „Jaz sem v šolo gredé vidil vrata na sosedov zelnik odperta in svinje v škodi. Hitro sem jih izgnal in vrata zapel.“ — „Kaj pa ti, Štefan?“ vprašajo oče. Štefan molči, potem pa vendar počasi odgovori: „Saj ste nas učili, oče, da se ne smemo hvaliti, ker Bog vé vsa naša dobra dela.“ „Res je tako!“ pravijo oče, „pa meni le povej; naj slišita tudi bratec in sestra, kaj si lepega storil.“ „Ko sem šel danes iz šole,“ pripoveduje Štefan, „lotil se me je sosedov Tonče, in me je tepel. Pripelje se nekdo mimo, in nažene potepuha. Ta skoči naglo čez plot, in si nogo zviije. Nič več ni mogel stopiti na noge in silno je vpil. Vzdignil sem ga, in na rami domu nesel.“

„Glejte, ljubi otroci, to je najboljše delo, tudi sovražnikom dobro storiti“, djali so oče. „Tako je tudi storil tvoj godovnik, sveti Štefan, in je dopolnil Kristusovo zapoved, ki veli: „Molite za tiste, ki vas preganjajo, in dobro delajte tistim, ki vam hudo hočejo; tako bote otroci nebeškega očeta.“

20. Pregovori.

Danes meni, jutri tebi,

Kar danes lahko storiš, ne odlagaj na jutri.

Delaj, kakor da bi vedno živel: moli, kakor da bi jutri umerl.

Kakor si kdo postelje, tako bo ležal.

Vsak je svoje sreče kovač.

Stara navada, železna srajca.

Poterpljenje železna vrata prebije.

Za dežjem solnce sije.

Mož beseda veljá.

Kdor je v malem zvest, njemu se dá veliko v pest.

En krivični denar požrè deset pravičnih.

Kakor prišlo, tako prešlo.

Če bi nihče ne skrival, bi nihče ne kradel.

Naj se kaka reč še tako skerbno skrije, prej ali slej jo gotovo solnce obsije.

Roka roko umiva, lice pa obedve.

Bolje krivico prebiti, kakor pa storiti.

Boljša je kratka sprava, kakor dolga pravda.

Vsak sam vé, kje ga čevelj žuli.

Prazen sod ima velik glas.

Vsak berač svojo mavho hvali.

Dobra jed se sama ponuja.

Sreča je opotočna.

Ni nesreče brez sreče.

Obljuba dela dolgove.

Dokler prosi, zlata usta nosi; kadar pa vrača, herbet obrača.

Česar je polno sercé, rado iz ust gré.

Goste službe, redke suknje.

Siromaštvo in kašelj se ne dasta skrivati.

Pijanec se preoberne, kadar se v jamo zverne.

Prebrisana glava, nedolžno sercé je boljše bogastvo, kot zlate goré.

21. Drago zeljice.

Dve dekli, Marijana in Urša, ste šli v mesto na terg, in vsaka je nesla težak jérbas sadja na glavi. Marijana vso pot godernjá in zdihuje; Urša pa je vesela in se smeja. Marijana pravi: „Kako se moreš smejati in tako dobre volje biti? Tvoj jérbas je ravno tako težak, kot moj, in ti nisi močnejša od mene.“

Urša odgovori: „Priložila sem v jérbas neko skrivno zeljice, in komaj čutim, da kaj nesem. Stori tudi ti tako.“

„Joj!“ pravi Marijana, „to zeljice je gotovo zeló drago! Rada bi si tudi jaz ž njim polajšala svoje breme; povej mi, ljuba moja, kako se li imenuje to zeljice?“ Urša odgovori: „To drago zeljice, ki zljajšuje vse težave in jih dela prijetne, imenuje se poterpežljivost.“

22. Večérne misli.

Lepó migljá večérni žar, smehljá skoz drevje se zeleno; to božji je prezlati dar — prelepo solnčice rumeno.

Lepo je, če večérnica na jasnem nebu se otrinja; lahko se misli na Bogá, ki zvezdni venec nam razgrinja.

In kdor končal je z Bogom dan, sladkeje še mu serce bije, in dvakrat lepši zvezdni plan zvečer naproti mu prisije.

Kdor hudega nič storil ni, mu zvezdica migljaje reče: „Le spavaj sladko, bratec ti, vsa noč naj mirno ti izteče!“

In sladko, mirno on zaspi, mu angelček cvetice vije tak dolgo, da se prebudi, ko zarja v lice mu prisije.

23. Zadovoljnost.

Mladi Tinče je svoje ovce pasel v lepi dolini med zelenimi hribi, in si je veselo žvižgal in prepeval. Bilo je prav lepo pomladno jutro, in kralj tiste dežele pride po lovsko napravljen ravno v ta kraj lovit in streljat zverine. Kralj zakliče veselega dečka k sebi, rekoč: „Kaj si tak dobre volje, ljubček moj?“ Pastirček ne pozná kralja, in mu odgovori: „Zakaj bi li ne bil vesel in dobre volje? saj se še našemu svetlemu kralju ne

godi bolje, kot meni!“ — „Kako bi to bilo? Povej mi saj, kaj pa imaš tako dobrega?“ vpraša ga kralj.

Deček začne pripovedovati, rekoč: „Solnce rumeno na nebu meni ravno tako ljubeznjivo sije, kakor našemu kralju. Doline in hribi meni ravno tako lepo zelené in cvetejo, kakor našemu kralju. Svojih zdravih rok bi ne dal za tavžent zlatov, ne svojih oči za vse kraljeve gradove. Verh tega imam vsega dovolj, karkoli želim, in še več, kot potrebujem. Vsak dan se najém do sitega, imam toliko oblačila, da se vsako nedeljo lahko pražnje oblečem, in zaslužim toliko denarjev, kar mi jih je treba. Zdaj pa recite, ali ima kralj kaj več, kot jaz?“

Prijazno se mu kralj nasmeje, in pravi: „Prav imaš, blagi deček! Le bodi vedno tako veselega serca! Gotova resnica je: Zadovoljnost je polovica srečnega življenja.“

24. Pravila zadovoljnosti.

Sosed soseda vpraša, kako je to, da je pri vseh svojih stiskah in težavah vedno dobre volje. Sosed odgovori: Vsako jutro, preden se podam po svojih opravilih, obernem oči na

tri reči. Pervič povzdignem oči k nebesom, ter se spomnim, da le od Boga vse dobro prihaja. Drugič obrnem oči na zemljo, in si mislim, kako malo potrebuje človek prostora, v katerem bo skoraj počival. Tretjič obrnem oči okoli sebe, in gledam, koliko je ljudi, katerim se veliko huje godi, kakor meni. Potem se izročim v sveto božjo voljo, ter s svetom in svojimi prav zadovoljno živim. — Delaj tako, in bodeš tudi ti zadovoljen!

25. Zvonikarjeva.

Ko dan se zaznava,
 Danica priplava
 Se sliši zvonjenje čez hribe, čez plan :
 Zvonovi zvonite !
 Na delo budite,
 Ker naše življenje je kratek le dan.
 Kdor hoče živeti,
 In srečo imeti,
 Naj dela veselo, pa moli naj vmes :
 Zvonovi zvonite !
 K molitvi vabite,
 Ker prazno je delo brez sreče z nebes.
 Če delavc se vpeha,
 Terpljenje mu neha,

Ga delapust vabi, večer ga hladi :
 Zvonovi zvonite!
 Nedeljo znanite,
 Gospod ne pozabi, plačilo deli.
 Oh naglo nas mine
 Ves trud, bolečine ;
 Utrujen se vleže na pare terpin :
 Zvonovi zvonite!
 Domu ga spremite :
 Gre z dela in teže Adamovi sin.

26. S p r a v a.

Poštenega žlahtnika, po imenu Hildebranda, je bil drugi žlahtnik, Bruno, silno razžalil. Nosil je hudo jezo v svojih persih, in komaj je čakal dneva, da bi se maščeval nad svojim sovražnikom. Vso noč ni zatisnil očesa, in zjutraj zgodaj si že pripaše meč, in gre proti hiši svojega sovražnika. Ker pa je bilo še prezgodaj, postoji na poti pri neki kapelici, vsede se, in ogleduje na stenah narisane podobe. Bile so tri. Na prvi je bil zveličar odét z norčevskim oblačilom, ko so ga peljali k Pilatu, in spodaj so bile zapisane te le besede: „Ko je bil zasramovan, ni klel.“ Na drugi je bil privezan k stebri, in zraven je bilo zapisano :

„On terpi, in se ne jezi.“ Tretja podoba je kazala njegovo križanje z napisom: „Oče, odpusti jim!“

Ko žlahtnik vse to ogleda, poklekne, in moli. Potem se vzdigne, stopi iz kapelice, in na pragu sreča Brunotove služabnike, ktere prijazno nagovori in vpraša: „Kaj dela Bruno, naš brat?“

„Žalostni, silno žalostni so naš gospod, ker mislijo na storjeno vam krivico, in se vam bojé pokazati,“ pravijo služabniki.

Hildebrand ne pregovori besedice, temuč pridruži se, in gre ž njimi. Na mostovžu v gradu sreča Brunota, poda mu najprej roko, in preden kaj pregovori, objame ga prijazno in poljubi. Ostal je celi dan v njegovi hiši, in kadar sta šla zvečer narazen, sta si skazovala toliko prijaznosti, da so se jima ljudje čudili.

Hildebrandu pa se je ta dan večerna svetloba zdela lepša in prijetnejša, kakor jutranja.

27. Nagla jeza.

Bogaboječ kmet je imel hlapca silo nagle jeze, ki je v serdu preklinjal, da je bilo groza. Gospodar ga je svaril, da naj iz ljubezni do Boga tolaži svojo naglo jezo. Hlapec se je pa

le izgovarjal, da ne more, ker ga ljudje in živina preveč dražijo. Nekega jutra pokaže gospodar hlapcu svetlo križavko, in reče: „Poglej jo! tvoja bo, ako celi dan ne bo slišati hude besede od tebe.“ Vesel mu seže hlapec v roko.

Družba ga je ta dan še nalašč dražila, da bi ga bila pripravila ob denar. Toda hlapec se premaguje, in ne zine celi dan nobene hude besede.

Zvečer mu dá gospodar križavko in pravi: „Sramuj se, da iz ljubezni do malovrednega denarja tako moško krotiš svojo jezo, iz ljubezni do Boga je pa nočes!“

Človek se lakho zderži,
Če le hoče, vseh reči.

28. Kerščanska varčnost.

Iz nekega malega mesta je poslala gosposka nekaj meščanov v bližnje vasi, da bi tudi tam kaj nabrali za ubožne mestne pogo-relce. Med potjo pridejo ti mestni možje na dvorišče nekega premožnega kmeta. Dobé ga ravno pred hlevom, in slišijo, kako terdo krega svojega hlapca, ker je po noči konjske vervi na dežju popustil, in jih ni spravil pod streho. „Ta gospodar je skop!“ pravijo si popotniki,

„tukaj ne bomo dobili kaj prida.“ „Poskusimo,“ pravi drugi, in gredo bliže.

Kmet prav prijazno sprejme te tujce, in ko pridejo ž njim v hišo, naznanijo mu svojo ponižno prošnjo. Zeló se začudijo, ko jim prav radovoljno podeli lep dar v denarjih, in še zraven obljubi, da bo pripeljal tudi derv in živeža ubožnim pogorelcem v mesto. Meščani ne morejo drugače, kakor da mu odkrijejo in povedo svoje misli, da jih je njegova radodarnost zeló ganila, in da se čudijo, posebno zato, ker so ga ravno kar slišali kregati hlapca zavoljo tako malovredne reči. „Ljubi moji prijatli!“ odgovori jim kmet „ravno zavoljo tega, ker svoje reči vselej lepo varujem, in ker vidim tudi male neskerbnosti, sem toliko zmožen in srečen, da morem kaj pomagati svojim ubožnim sosedom.“

29. Goreča voda.

„Ne dotakni se tega, kar ni tvoje! Tuje peče!“

Bil je v neki vasi deček, ki je kradel, kakor sraka, kar mu je bilo všeč, in kar je mogel vtakniti k sebi, akoravno je dobro vedil, da je greh. Enkrat pride do apnenice, in zmakne celó nekaj kosov živega apna, Ker

je imel že vse žepe s sadjem natlačene, skril ga je spredaj pod telovnik za srajco. Kmali potem sreča nekega tovarša, ki je jezdil dva konja na vodo. Kakor bi trenil, dvigne se mali tatek na zadnjega konja, in šli so v skok proti vodi, ktera je tekla skoz vas. Konji gredó naravnost v vodo. Mali tatek pa zdèrkne, in pade v vodo. Ker zna plavati, plava nekoliko naprej, pa naenkrat začne vpiti in kričati na vse gerlo: „Pomagajte! pomagajte! gorim! gorim!“ Ljudje mislijo, da se nepridni deček le norčuje, ker vedo, da ne more goreti v vodi. — Komaj se privleče h kraji, pade ves upehan na tla, in leži na pol mertev. Njegov tovarš in drugi ljudje prihité zraven, in vidijo, da ima nesrečni tatek vso obleko in tudi kožo na persih že sežgano in zjedeno od apna. Veliko je mogel preterpeti, preden je zopet ozdravel. Ljudje pa so mu rekli: „Ne dotakni se, kar ni tvoje! Tuje peče — saj na vesti, če ne drugej!“

30. T a t.

Bil je smenj v mestu, in vse je derlo notri iz bližnje vasi; le kak starček ali otrok je še ostal doma. Zaperte in prazne so bile skoraj vse hiše po vasi. Prav terda tema se je bila že storila, sejmarjev pa le še ni bilo domu.

Od temnega gozda sem se prikrade neki čern mož. Plazi se tikoma zidú, skerbno pogleduje okoli sebe, ter smukne prav urno proti bližnji hiši. Ko daleč okoli ne čuti nobene žive duše, leze po vseh štirih proti izbinemu oknu, in se notri splazi. Okrasti je mislil ljudi, ki jih ni bilo doma. Skozi okno pride v veliko prostorno izbo. Zraven izbe je bila pa še druga čumnata, in vrata so bila le malo priperta. Tako ogleduje sem ter tje, in ne vé, česa bi se najprej lotil. Še enkrat postoji in vleče na uhó ; nobenega ni, vse je tiho. Da bi se še bolj prepričal, poluka tudi v čumnato. Notri vidi malega otroka, ki je sam ležal v posteljici, in je molil večérno molitvico s povzdignjenimi ročicami. Tat nastavlja uho, in dalje poslušá. Dete je molilo počasi in prav pobožno. Ko pripelje molitvica do besed : „In nas ne vpelji v skušnjavo, temuč reši nas od hudega, amen“, je to tega hudobnega človeka tolikanj ganilo in presunilo, da je ostermel, in samega sebe ga je bilo groza. Serce se mu omeči, spéča vest se v njem zbudi, greh, ki ga je ravno mislil storiti, ga pretrese ; naprej stopiti se ne prederzne. Po ravno tej poti, po kateri je prišel, gre zopet nazaj, prosi Boga, da bi mu odpustil, in se mu lepo zahvaljuje, da ga je ravno ta

otročka molitvica tako globoko pretresla in odvernila od greha.

Zares, ginljiva in zbudna je pobožna molitev ljubeznjive mladosti. Mladega dečka, mlado deklico viditi pobožno moliti, zdi se človeku, kakor da bi vidil angelčke igrati pri ljubem Bogu. —

31. Večerna pesem.

Glejte, že solnce zahaja, skoraj za goro bo šlo; hladen počitek nam daja, pojd' mo veselo domú! Čujte zvoniti! počivat zvoni. Zvoni, le zvoni nocoj, sladko počivat zapoj!

Čujte po drevji šumeti, glejte kak veterc pihlja, urno se hoče mračiti, hitro da bomo domá. Čujte zvoniti! počivat zvoni. Zvoni, le zvoni nocoj, sladko počivat zapoj!

Delo smo danes storili, naj se sercé veseli! bomo se tudi pož'vili, že se večérja hladi. Čujte zvoniti! počivat zvoni. Zvoni, le zvoni nocoj, sladko počivat zapoj!

Sed' mo za mizo, in jejmo s pametjo božje dari, serce hvaležno imejmo stvarniku, ki nas živi. Čujte zvoniti! počivat zvoni. Zvoni, le zvoni nocoj, sladko počivat zapoj!

Sez' mo po jedi, in pijmo sladkega vinca bokal, zraven očeta hvalimo, k' je nam tak dobrega dal. Čujte zvoniti! počivat zvoni. Zvoni, le zvoni nocoj, sladko počivat zapoj!

Zdaj si počijmo po volji, naj nas petelin zbudi, kadar škerjanček na polji juterno pesem drobi. Čujte zvoniti! počivat zvoni, Zvoni, le zvoni nocoj, sladko počivat zapoj!

Vsi bomo enkrat zaspali, v miru počivali vsi, delo na vselej končali, v hišo očetovo šli. Takrat zvonovi zvonite lepó! Klič'ite k očetu domú, klič'ite nas v sveto nebó!

32. Umirajoči oče.

Neki dober oče so bili za smert bolni. Poklicali so tedaj otroke k svoji postelji, in so jih še zadnjikrat prav lepo učili in opominjali. Priporočevali so jim posebno, da naj hodijo pridno h kerščanskemu nauku, in da naj prav zvesto spolnujejo njegova prelepa vodila.

„Ljubi moji otroci!“ djali so, „živel sem sedemdeset let, in sem vžil veliko veselja na tem svetu. Najčistejše in sladkejše in pravo nebeško veselje pa mi je dajala le sveta vera. Ona mi je vsako veselje ohranila čisto, ga je povikševala in žlahtila: tako pričam pri Bogu!

Živel sem sedemdeset let, in sem tudi veliko prenesel in preterpel na tem svetu. V vseh britkostih in križih pa sem dobival najboljšo tolažbo in najgotovšo podporo le v naši sveti veri. To pričam pri Bogu!

Živel sem sedemdeset let, in večkrat sem mislil, da sem že smrti blizo, zdaj pa gotovo vem, da ne bom preživel večera. Iz skušnje tedaj pričam pri Bogu: Le božja moč svete vere more odvzeti ali zmanjšati strah pred smertjo, le po našem zveličarju pogumno stopimo v večnost, in zaupno gremo pred pravičnega sodnika.

Učite se tedaj njega, našega zveličarja, prav spoznati, in prizadevajte si spolnovati njegove svete nauke. Tako vas bo Bog rad imel; zadovoljno bote živeli, in enkrat srečno umerli.“

V sercu ginjeni so otroci poslušali te mile besede umirajočega očeta, ki so še tisti večer zaspali v gospodu. Ohranili so ta zadnja sporočila, ter jih pomnili vse svoje žive dni, in so pozneje tudi sami skušali in se prepričali, da so prava in čisto resnična.

33. Marija pomočnica.

O devica pomočnica,
 Vedno zvesta si nam ti!
 Le sladkosti in blagosti
 Tvoja roka nam deli!
 Ko cveteča in dišeča
 Si, Marija, rožica.
 Sem iz raja, svet'ga kraja
 Diješ cvetje upanja.

Kakor zarja iz viharja
 V temni noči siješ nam.
 Mati mila vedno bila
 Si ubogim grešnikam.
 Pri slabostih in britkosti
 Mile sólze nam sušiš;
 Pri skušnjavah in težavah
 Brez moči nas ne pustiš.

Čast Marije naj razlije
 Se po svetu krog in krog!
 Njo častimo in prosimo
 Pomočnico vseh nadlog.
 O devica, pomočnica
 Bodi naša vsaki čas!
 V svoje krilo skrij nas milo,
 Ko nevihta straši nas!

Ti nas vodi, z nami hodi,
 Kaži pravo nam stezó;
 Nas obvari, blagodari
 Z roko svojo milostno!
 In o smerti raj odperti
 Nam doseči milo daj,
 Kjer veseli hvalo peli
 Bomo tebi vekomaj!

Drugi razdelek.

Spoznava sveta in narave.

---

34. S v é t.

Neki jasen poleten dan so bili oče s svojim sinom Ljudovikom na bližnji gori, od kodar sta vidila daleč okoli po deželi. Razgernjena so bila pred njima mnoga sela z lepimi hišami, z zelenimi verti in obsejanim poljem.

„Oj, oče, tukaj je lepo,“ pravi Ljudovik, „vidi se na dolgo in široko okoli!“ „Res daleč se vidi,“ pravijo oče; „in ko bi hotla priti do sinjih gor in pečin, ki daleč tam nebo mejé, mogla bi popotvati še marsiktere dneve. Vendar vse to, kar tukaj okoli vidiš, je le še malo naše zemlje. Na kaki višji gori bi se vidilo še dalje okoli; pa tudi to bi bilo še le nekoliko stvarjenja.

Okročje, ki ga pregledati moremo, imenujemo obzorje ali horizont. Tudi dalje še zunaj našega horizonta se razprostirajo nebeške planjave. Povsod so nebeške luči visoko nad zemljo. Vse, kar vidimo: nebo s solncem, z luno in z zvezdami.

in zemlja z vsem, kar je na njej, imenuje se sploh svet.

Kdo da je ves svet tako modro in prečudno naredil, ti ni treba praviti. Perva beseda svetega pisma pravi: „V začetku je Bog stvaril nebo in zemljo.“

35. Zvezde.

Tukaj gori se neznani vel'ki sveti sučejo, z lučjo solnca so obdani, krogle pote tekajo; zvezda zvezdi je soseda, njih za nas števila ni: ena v drugo svetlo gleda, vsaka božjo čast gori.

Svetla cesta je razpeta čez brezkončni neba zid; tam se vozi čast Očeta, viža pote zvezdnih rid; vse je kroglo, vse se miga, vse prijazno sveti se: vse oznanja, da velika roka svet stvarila je.

Tvoje veličastvo, Večni! trume zvezd nam pravijo; kako bomo še le srečni, če mi k tebi pridemo! Skoz teh svetov svet bo pela naša duša stvarniku, z verha svetov bo vesela petje pela angelsko.

36. Pomične, stalne in repate zvezde.

Solnce razsvetljuje našo zemljo in luno, ktera se suče okoli zemlje in ž njo okoli solnca. Solnce pošilja pa svojo svetlobo tudi vsem drugim zvezdam, ktere se ravno tako, kakor naša zemlja

sučejo okoli njega. Te zvezde imenujemo *pomične*, ker se po svoji krožni poti okoli solnca zmiraj naprej pomičejo in se nikdar nič ne ustavijo. Z greško besedo jim tudi *planeti* pravijo. Tak planet je tudi naša zemlja.

Med zvezdami pa, ki jih brez števila migljá na jasnem nebu, jih je le prav malo, da bi se sukale okoli solnca, in dobivale svetlobo od njega. Vse druge se zmiraj na enem mestu vidijo in se ena proti drugi kar nič ne premaknejo. *Stalne zvezde* jih zato imenujemo. Poglejmo n. pr. tako imenovani *veliki voz*, ki je iz sedmih prav svetlih zvezd sestavljen. Kjer smo te zvezde vidili lani poletu večer ob desetih, ondi in v ravno tisti versti jih vidimo tudi letos. Teh sedem in vse druge stalne zvezde ne dobivajo svetlobe od solnca, temuč svetijo z lastno svetlobo, in imajo še svoje planete, katerim ravno tako svetlobo dajejo, kakor solnce zemlji in svojim drugim planetom.

Razun pomicnih in stalnih zvezd se včasih prikažejo še druge zvezde, ki imajo svetle repe, in jim zato *repate zvezde* pravimo. *Komete* jih tudi imenujejo. Repate zvezde ali kometi pa od solnca dobivajo svojo svetlobo, in se tudi okrog njega obračajo, to da ne po prav krožnih, vendar pa še po daljših potih, kakor pomicnice. Zato jih

malokdaj in le takrat vidimo, kadar se naši zemlji nekoliko bolj približajo. Rep ali metla za njimi je neka megla, ki jih obdaja, in se v naglem teku daleč z njimi raztegne. Solnčni žarki se v zvezdo in v uno meglo vprejo, in oboje razsvetlé. — Repatim zvezdam so se ljudje vselej prav čudili, pa vendar tudi solnce, luna in druge zvezde niso nič manj čudapolne. Pa je že tako, da se čudimo le temu, kar malokdaj vidimo, vsakdanje pa prezremo. Vražni ljudje pa celó menijo, da so tisti repi šiba božja, po katerih nam Bog hude čase napoveduje. Pa ne vojske, ne kuge, ne druge nadloge nam repate zvezde ne oznanujejo, temuč kažejo nam le vsemogočnost in neskončno modrost stvarnikovo, pred katerim se mora človek do tal ponižati, in ga ponižno moliti.

37. Zemlja in solnce.

Zemlja, na kateri prebivamo in na kateri živi na milijone živali, in raste brez števila rastlin, krogla je silno velika. Če bi kdo okoli nje potovati hotel, in bi vsak dan deset ur prehodil, potreboval bi tri cela leta, da bi prišel okoli nje. Ta grozno velika krogla pa se nikamor ne naslanja; prosta visi in plava v zračnem prostoru; derži in vlada jo le božja vsemogočnost.

Tudi solnce je krogla, pa še veliko večja, kakor naša semlja. Iz solнца bi se lahko naredilo $1\frac{1}{2}$ milijon zemelj. Solnce se nam sicer ne vidi toliko: le kakor srednje velika okrogla plošča se nam zdi. Pa mislite si, da topova krogla naglo naglo leti, da nobeden ptič ne tako, in vedite: ko bi zdaj od solнца doli nekdo na enega izmed vas nameril in ustrelil, bi ta na zemlji še lahko celih pet in dvajset let brezskerbno okoli hodil, pil in jedel, in krogla bi ga še ne zadela. Ali ni to neizrečeno daleč? Le zato se nam tedaj solnce tako majhno zdi, ker je tako neizrečeno daleč od nas.

Vsak dan nam solnce vzhaja in zahaja, in opoldne stoji najvišje. Tisti strani neba, kjer solnce vzhaja, pravi se vzhod ali jutro. Kjer solnce zahaja, vzhodu ravno nasproti, ti strani se pravi zahod ali večer. Strani, kjer solnce opoldne stoji, pravi se jug ali poldan. Poldnevu ravno nasproti pa je četrta stran neba, ki se ji pravi sever ali polnoč.

Naša zemlja je temna, solnce pa je svetlo. Solnčni žarki razširjajo luč in gorkoto po vsi zemlji, in storé, da morejo živeti ljudje in živina, da rastejo zelišča, da cvetejo cvetice, in da zori sadje. Solnce je nam zemljanom neizrečeno velik dar božji. Brez gorkote pa tudi brez svetlobe

ga ni in ga ne more biti nobenega življenja in nobenega pridelka. Neizrečeno velike so tedaj dobrote, ktere nam ljubi stvarnik po solncu deli.

38. Juterno solnce.

Budijo v svetli zarji se venčane goré, kjer solnčice rumeno tak lepo vzhaja že.

Le pridi solnce zlato, odkrij nam svet neznán, in černa noč naj zgine, kraljuje beli dan!

Zelena travca vstaja in červič oživi, vse lepo solnce božje po svetu obudi:

Po srebrosvetli rosi ledin'ce plavajo; na vertu rož'ce moje veselo vstajajo.

Skakljajo, žvergolijo po gaju ptičice, se tebe veselijo, preljubo solnčice!

Že kmetič gre na polje, in hvali stvarnika, pastirček dobre volje živin'co past peljá.

Kak lep in ljubeznjivi li mora stvarnik bit, ki lepo solnce tebe je znal iz nič storit!

39. Večérno solnce.

Kak lepo se solnce ozira, zahaja, in jemlje slovó, že žarek za žarkom umira, nas skoraj zapustilo bo.

Za gore visoke se skriva, še malo ogleda se zdaj, kak v senci dolina počiva, že s hladom odeva se gaj!

Vse spravlja se mirno počivat, potihnejo trudne stvari, počitka potrebnega vživat, tud' deček pohlevno zaspi.

Oj solnce, ti naše veselje! prisij nam tud jutri lepó, v nebo boš dvigalo želje, veselo pri sercu nam bo.

40. Kako se zemlja suče.

Vidi se nam, da se pomika solnce vsak dan od vzhoda do zahoda in da zemlja stoji mirno. Tako se nam vidi; pa vendar ni tako. Ako se peljemo na kakem hitrem vozu ali po železnici, zdi se nam da se drevesa in hiše mimo nas pomikajo. Vendar pa vemo, da popotniki naprej gredo, in da druge reči ostajajo na svojem kraju. Ravno tako se godi tudi z zemljo. Nam se sicer zdi, da zemlja stoji, in da solnce vsak dan hodi od vzhoda do zahoda; pa vendar se le zemlja verti okoli osi od zahoda proti vzhodu.

Zemlja se zasučé od zahoda proti vzhodu v 24 urah, to je, v enem dnevu enkrat okoli osi, in tako se naredi dan in noč. Proti solncu obrnjena stran ima dan, druga od solnca obrnjena polovica pa ima noč. Med tem, ko se zemlja suče okoli svoje osi, ne ostane zmeraj na enem mestu. Verti se tudi okoli solnca, in sicer od zahoda proti vzhodu. Okoli solnca se prisučé zemlja v 365 dneh in v šestih urah, to je, v enem letu. Šest ur čez 365 dni nanese pa v štirih letih en dan; in tedaj je vsako četerto leto prestopno leto, ktero ima 366 dni.

41. Luna ali mesec.

Medlo sveti luna po noči. Tudi luna je krogla, vendar pa ni tolika, kakor solnce, in še tolika ne, kakor zemlja. Luna je petdesetkrat manjša od zemlje. Luna se okrog sebe suče, in se tudi okoli zemlje premika. To se zgodi v 27 dneh in v 8 urah. Zraven pa se suče luna tudi z zemljo vred krog solnca, in dobiva od njega svetlobo. Kaže se nam včasih kakor okrogla plošča, včasih se je kaže le pol, včasih le malo v podobi serpa, in kmali se je nič ne vidi. Nje svetloba se tedaj spreminja.

Kadar se lune prav nič ne vidi, pravimo, da je mlada luna ali mlaj. Čez nekaj dni vidimo majhen serpast rob, kterega je vsak dan nekoliko več; in v kakih sedmih dneh po mlaju se pokaže že vsa desna polovica. To se imenuje prvi krajec. Sedem dni po prvem kraju se pokaže luna v celi plošči, in se ji pravi ščip ali polna luna. Zopet se zmanjšuje nje svetloba. Kmali se vidi, da je nekaj manjka na desni strani. Sedem dni po polni luni se le še vidi nje leva stran, in to je zadnji krajec. Sedem dni po zadnjem kraju imamo zopet mlaj ali mlado luno. Tako gre neprenehoma naprej. Luna spreminja tedaj vedno svojo podobo, ker ali raste, ali se pa zmanjšuje.

42. Solnčni mrak.

Merknilo je solnce. Otroci in postli niso vedili, kaj bi to bilo, in prestrašeni vprašajo očeta, zakaj je tako temno.

„Solnce je ravno tako na nebu, kakor poprej,“ pravijo umni oče; „toda njegovi žarki ne morejo priti do zemlje, zato ker je zdaj luna ravno med solncem in zemljo. Solnčni žarki sijajo tedaj le na nasprotno lunino stran, ter ne pridejo do nas. Poterpite le malo, kmali bo svetleje, da le luna naprej odide.“ Tako in enako razlagajo oče svojim otrokom in poslom, kakor je bilo primérno za njih plitvo vednost. „Pa še nekaj boljšega bi se lahko učili od solnčnega mraka“, govore oče dalje. „Ravno kakor luna stopi med solnce in zemljo, in nam zaderžuje solnčne žarke, tako delajo tudi naši grehi in hudobni nagibi steno med Bogom in med nami, in nam odtegnejo božji glas in njegovo milost. Stemni se nam, serce nam omerzne, in naša volja nam opeša in oslabi za vse, kar je dobrega in blagega. Tako pride tudi v nas temota in dušni mrak — Bog nas vari takega dušnega mraka!“

43. Štirje letni časi.

Vsakoletno sukanje zemlje okoli solnca, in da med tem zemlja svojo lego proti solncu spreminja — oboje to nareja, da vidimo solnce včasih dalje, včasih bližje v svojem okrožju, da nam tedaj opoldne višje ali nižje sije. To vzrokuje spremen letnih časov, in pa da so dnevi daljši ali krajši.

Dne 21. sušca vzhaja solnce zjutraj ob 6., in zahaja zvečer ob 6. uri. Takrat ga vidimo na nebu ravno 12 ur sijati. Dan in noč sta enako dolga, in začnjenja se spomlad.

Od tega časa se solnce vedno višje vzdiguje, in zdi se nam, da ima daljšo pot, ter je zavoľjo tega tudi dalje na nebu. Dan in gorkota rasteta dotlej, da je solnce opoldne najvišje nad nami. To se zgodi 21. dne rožnika meseca; takrat vzhaja solnce zjutraj ob 4., zahaja pa zvečer ob 8. uri. Ta čas nam sije solnce 16 ur, noč je dolga le 8 ur. Le to je.

Od tega časa naprej se solnce zopet nižja. Dan se krajša, noč se daljša. — Dne 23. kimovca sije solnce ravno 12 ur nad nami. Dan in noč sta zopet enaka, in začne se jesen.

Kmalop pa se pomika solnce proti jugu, in pot, po kateri se zdi da gre, je vedno manjša in nižja. Noč se potegne, in postaja merzleja. Dne 21. grudna gre solnce po najmanjši poti. Takrat imamo najdaljšo noč. Solnce vzhaja še le zjutraj ob 8., zahaja pa zvečer že ob 4. Noč je dolga 16 ur, dan pa le 8 ur. Začne se terda zima.

Zopet vstaja solnce visokeje, in sije močnejše. Dan se daljša, noč se krajša. Vreme je od dne do dne lepše in prijetnejše.. Sneg in led se začne topiti in zopet se nam približuje vesela pomlad.

44. P o m l a d.

*Pomlad mila odklenila svoj veseli nam je raj.
Cvetje klije, radost sije, zeleni že vert in gaj.*

*Zdaj le hiti vence viti, o mladina! zdaj je čas.
Dan zbeguje, cvet vsahnuje, kmali mine rožni kras.*

*Zraven tudi ne zamudi, poiskati dušni sad!
Pomlad ide, zopet pride, — čas mladost' je le enkrat.*

45. Veliki teden in velika noč.

*V začetku pomladi se navadno obhaja v e-
l i k a n o č.*

*Malo pred svojim terpljenjem je šel naš
gospod in zveličar, Jezus Kristus, v Jeruzalem.
Ko se je bližal mestu, rekel je dvema učencema:
„Pojdita v vas, ktera je pred vama, in bota našla
oslico privezano in žebe pri nji; odvežita in pri-
peljita mi ji. In če vama kdo kaj poreče, recita,
da ji gospod potrebuje, in berž ji bo vama pustil.“*

*Učenca sta storila, kakor jima je učenik
zapovedal, in sta mu pripeljala oslico z žebetom.
Tako se je bližal mili Jezus na ponižni živinici
proti mestu Jeruzalemu. Ondotni stanovavci so ga
sprejemali z velikim veseljem. Sila veliko ljudi
je razgrinjalo svoja oblačila po poti; drugi pa so
sekali veje z dreves, in stlali ob poti. Množice
pa, ktere so šle spredaj in zadaj, vpile so: „Hozana*

sinu Davidovemu! Hvaljen bodi, kateri pride v imenu gospodovem!“

V spomin tega slovesnega zveličarjevega prihoda v mesto Jeruzalem se obhaja današnje dni *cvetna nedelja*. To nedeljo nosijo otroci in tudi odraseni v cърkev oljkove veje in zelene butare, ktere duhoven blagoslové.

S *cvetno nedeljo* se začne *veliki teden*. Četertek po *cvetni nedelji* se imenuje *veliki četertek*. Ta dan se spominjamo, kako je zveličar postavil presveto rešnje telo, ki ga radi in večkrat, pa vselej s čisto vestjo in pobožnim srcem prejemo. Veliko število pobožnih obhajancev prazničnost tega dneva še bolj povikšuje. Na *veliki četertek* pojo zvonovi le še zjutraj, čez dan pa in v *petek* na žalost utihnejo. Tudi orgle se ne oglasé, dokler zvonovi zopet ne zapoje. Oba ta dneva nas spominjata *britkega terpljenja* in smerti Jezusove, kateri nas je odrešil in zopet spravil z Bogom. V cърkvi so oltarji zakriti s črnimi zagrinjali, in opravljajo se mnogi pomenljivi obredi, kateri nam živo pred oči stavijo *britko terpljenje Jezusa Kristusa*. Napravijo tudi božji grob, kamor sveto rešnje telo preneso in izpostavijo.

Po *veliki soboti* pride *vesela velika noč*. Ko je Jezus tri dni v grobu ležal, vstal je od smerti, da je poterdil svoje svete nauke in pokazal

svojo božjo moč. Prikazal se je svojim žalostnim aposteljnom in drugim prijatlom, kateri so silno žalovali zaradi njegove nedolžne smerti. Na vse to nas spominja velika noč. Vsi kristijani se veselé zveličarjevega vstajenja, ter mu prepevajo veselo alelujo. Že v soboto zvečer, ali pa veliko nedeljo zgodaj, se slovesno obhaja Kristusovo vstajenje. Razlegajo se veličastni glasi bučecih zvonov, in prepevajo se Bogu prelepe hvalne pesmi, ktere napolnjujejo človeško serce z nebeškimi navdihljeji in počutki. — Otrokom pa prinaša velika noč tudi še drugo veselje. Delé se jim o tem času lepi, rudeči pirhi, s katerimi se različno igrajo in kratkočasijo.

Perva nedelja po veliki noči je bela nedelja. Takrat gredo otroci, kateri so že bolj odrastli in so dobro podučeni v resnicah svete vere, pervikrat k svetemu obhajilu. V nekterih krajih pa to slovesnost pozneje praznujejo.

46. Pervo sv. obhajilo.

Že od mladih nog — tako je pravil neki zelo spoštovan gospod — sem rad in večkrat popotoval po dragi domači deželi, da sem vidil njene gore, hribe in doline, ogledoval njene mnogotérne prirodne imenitnosti, pa poznaval tudi ljudi raznih krajev, njih dela, šege in navade. Iz ravno tega namena se nekega leta kmali po velikonočnih praznikih

tudi na Gorenško upótim. Bila je bela nedelja, ko se zjutraj bližam majhni vasi, da bi bil tam pri svetem opravilu. Pridružim se množici odrasenih ljudi in snažno oblečenih dečkov in deklic, ki iz sosedne vasi k farni cérkvi hité, ter z veseljem slišim, da se bo danes posebna slovesnost obhajala. „Danes,“ pravi neka priljudna deklica, „nas je ljubi Jezus k svoji sveti večérji pervikrat povabil. Naš marljivi duhovni gospod so nam že več tednov Jezusovo večérjo razlagali, ter djali, da Jezus, letos tudi nas želi vabiti; zatoraj so nam pa tudi pravili, kako se imamo vesti.“

V podbudnih pogovorih, v katerih mi ljudje zasluge svojega duhovnega očeta z veseljem naštevajo, pridemo do lepe cérkvice, ki na zelenem homcu stoji med dvema košatima lipama. Jaz se nekoliko odsopem, odraseni ljudje se odpravijo v cérkvico, dečki in deklice pa gredó v šolo, kjer jih sprejemajo gospod fajmošter, da ž njimi še obujajo serčne želje po nebeškem prijatlu. Potem zvonovi glasno in veselo zapojó, za milimi bandérci stopajo iz šolskega poslopja lepo zversteni otroci, ter gredó v hišo božjo na odločeni kraj. Za njim tudi jaz stopim v lepo okinčano cérkvico. Vse na kolenih kleči. Lepo obnašanje malih in velikih mi je serce ganilo; prava pobožnost in živa vera v živega Boga se jim je na obrazu vidila.

Začne se sveta maša, in otroci veselo zapojó: „Jezus male k sebi kliče.“ Po sv. evangelju pa gospod fajmošter, siv častítljiv starček, na prižnico

stopijo. Prav ganljivo govore od neskončne ljubezni in ponižnosti Jezusove, ki sam sebe našim dušam v živež daje, od obilnih nebeških darov, s katerimi hoče napolniti serca otročičev, ki so danes pervikrat povabljeni; živo staršem na serce polagajo sveto dolžnost, nedolžne in tako bogato obdarovane otročiče odslej še v posebno varstvo vzeti, varovati jih zapeljevanja in jim svetiti z lepim kerščanskim življenjem. Na zadnje pa se do otrok obernejo in povzdignejo svoj glas rekoč: „Vi pa, otročiči moji, veste, koliko vas dobrotljivi Jezus ljubi. Kakor nekdanj, tako tudi danes govori: Pustite male k meni priti in ne branite jim. O kmali, kmali bo prišel tisti trenutek, ko bo kralj nebes in zemje na altar stopil in z altarja k vam pristopil. Sprejmite ga s serčnim veseljem, z živo vero, s terdnim zaupanjem in z gorečo ljubeznijo. Varujte darov, ki vam jih bo prinesel; poslušajte vselej radi lepe nauke svojih skerbnih staršev. Ker pa veste, da jim ne morete nikoli poverniti njih skerbi in truda, pa saj vsak dan, posebno danes in vsakikrat, kadar vas bo enaka sreča došla, za nje pobožno molite, da bi vam jih ljubi Jezus v vašo srečo in v njih zveličanje še dolgo ohranil, takrat pa, kadar mu bo dopadlo, vam jih vzeti, k sebi sprejel v večno življenje.“

Ne eno oko ni suho ostalo, ne malim, ne odrasnim. Blagor čedi, si mislim, ki ima tako vnetega dušnega pastirja; blagor pa tudi pastirju, ki tako vdano čedo pase!

Po pridigi gospod fajmošter zopet k altarju

pristopijo, in med petjem na tihem sveto mašo dalje beró. Po svojem sv. obhajilu pa nekoliko preje-njajo; cerkveni strežniki povabljenim male svečice za znamenje žive vere in goreče ljubezni prižgó; potem se mašnik k njim obernejo s kratkim nago-vorom in obudijo ž njimi vero, upanje, ljubezen. Ko potem otroci še kerstno oblubo ponové in za-gotové, da se grehu odpovejo in da hočejo Jezusu samemu služiti, duhovni gospod rekó: „Odprite svoja serca — Jezus je pripravljen, vanje stopiti.“ — Pridi hitro, o Jezus! zdihujejo priserčno otroci, in trume angelov spremljajo živega Boga, kateri prinaša nebeško veselje otrokom, ki so ga pervikrat prejeli v svoja serca.

Za novopovabljeni še tudi obilo odrasenih, posebno staršev, k sv. obhajilu pristopi. In to je prav: kar starši otrokom priporočajo, naj tudi sami delajo; zgledi za seboj vlečejo, besede le ganejo.

Sveta maša je dokončana. Ko otroci še zahvalno pesem veseli zapojó, gospod fajmošter od altarja odstopijo. V cérkvi pa je vse, kakor je bilo, na kolenih ostalo. Jaz sem bil edini, ki sem božjo hišo zapustil, in tudi jaz le zato, ker bi me bñl mogel sicer prijatelj, s katerim sva se imela sniti, predolgo čakati.

Preden pa kraj zapustim, kjer sem tako sladke ure preživel, še nagovorim gospoda fajmoštra, ki ravno iz sakristije stopijo, in jih poprašam, ako je današnje sv. opravilo z vsem doveršeno. „O ne,“ prijazno mi odgovoré, „vérne ovčice, ki ste jih vi-

dili, še dolgo v c rkvu ostanejo, da se Jezusu zahvalijo. Popoldan se jih bo sopet polna c rkev nabrala v zahvalo današnje sreče. Po litanijah pa pridejo navadno mladi in stari k meni zahvalit se, kar bi pač treba ne bilo, ker sem le služabnik božji. Pa, ker nobenega pobo nega po utka, v njih rad ne zatiram, jim tudi to dopu am, ker vem, da iz serca pride. Žal mi je, da ne morete, kakor pravite, dalje tukaj ostati, vidili bi, kakošno veselje bodo napravljale blagim ovčicam male svetinjice, ki jim jih bom v spomin prvega sv. obhajila dal. Ne bodo mi mogli zadosti božjega plačila navo  iti.  edica, ki je meni izročena, revna je pač časnega blaga, ali bogata je dušnih in nebeških darov.“ Potem še dalje naštevajo dobre lastnosti svojih faranov!

 as mi je pretekel; s spošтовanjem se poslovim pri častitljivem dušnem pastirju. Še enkrat se ozrem, — blagega starčka in prijazno cérkvico pogledam, potem pa se v tek spustim po zelenem homcu, globoko zamišljen v to, kar sem vidil in slišal, in tako več let  kakor gred  pridem do kraja, kjer sva se s prijatlom sešla.

47. Križev teden.

Stara navada je  e v katoliški c rkvu, da se zadnje tri dni pred Kristusovim vnebohodom v bližnjo c rkev, ali pa tudi po polju hodi s procesijo. V tem času zeleni in cvete ravno setev, cveto travniki, sadno drevje in terta, ter vse obeta

obilnega pridelka. Prositi moramo tedaj Boga, da bi nam vse to ohranil, odvrčal vse nevarnosti, in da bi obvaroval deželo dragine, lakote, bolezni in drugih nablóg. Prav primérno je, da se pri teh obhodih pojejo in molijo litanije vseh svetnikov. Vérni se zberejo v cérkvi, pokleknejo, in pohlevno prosijo trojnega Boga, da bi se nas usmilil. Ko se potem pri litanijah vérni obernejo do svetnikov, vsi vstanejo, in gredo v lepem redu iz cérkve. Po dva in dva v versti in s križem naprej se pomika pobožna družba dalje in dalje. Pervi za križem gredo dečki, potem mladenci in možje. Za temi v sredi gredo duhovni, cerkveni strežniki in pevci, in za temi se versti ženski spol, deklice, dekleta in žene. Tako gre in pride procesija na polje, kjer se ptičev petje združi z molitevjo pobožnih ljudi. Vse časti stvarnika. V vasi je med tem časom vse prazno, le zvonovi zvoné, in povzdigujejo slovesnost s svojimi veličastnimi glasi. Reči nam hočejo, da smo na svetu le popotniki, in da bi, ko prosimo Boga poljskega blagoslova in drugih pozemeljskih dobrot, tudi ne pozabili na svojo pravo, nebeško domačijo.

48. Vncbohod, binkošti in sveto teló.

Jezus je ostal še štirideset dni po svojem vstajenju pri učencih. Med tem časom jih je še

mnogo podučeval in uterjeval v sveti veri. Potem pa jih je vzel sabo na oljsko goro poleg Jeruzalema, jih je blagoslovil, in se je vzdignil izpred njih oči v nebó. V spomin tega Kristusovega hoda k svojemu nebeškemu očetu se obhaja praznik vnebohoda, kateri vselej pride na četertek križevega tedna.

Preden se je Jezus ločil od svojih aposteljnov in učencev, obljubil jim je drugega tolažnika in pomočnika za vse čase, namreč svetega Duha. Aposteljni so ostali, kakor jim je Jezus naročil, v Jeruzalemu. Deset dni po vnebohodu, ravno v nedeljo dopoldne, ko so bili vsi aposteljni skupaj zbrani, in so molili, spolnilo se je, kar jim je bil Jezus obljubil. Sveti Duh se je prikazal v podobi gorečih jezikov na vse zbrane. Tako so bili aposteljni zmožni Kristusove svete nauke oznanovati ljudstvom po vsi zemlji; in so jih tudi oznanovali, dokler so živeli. V spomin tega čudnega prihoda svetega Duha praznujemo binkoštno praznike. Ker se je tisti dan po pridigi aposteljnov v Jeruzalemu pričela prva kerščanska občina, so binkošti tudi praznik vtemelitve ali tako rekoč rojstni dan svete cérkve, pri kateri sveti Duh ostane in jo vlada do konca sveta.

Ker se vnebohod in binkošti obhajajo v najlepšem letnem času, so ti prazniki še toliko

ljubeznjivši in prijetniši. Gozd je ves zelen; travniki so vsi pisani lepih cvetic; nebo je jasno, in čiste sape prijetno pihljajo. Vsa narava je krasna in praznična. Ljudje se te dni po dokončani božji službi radi sprehajajo po zelenih logih in poljih, tergajo si šmarnice in druge dišeče cvetice, ter se mnogotero veselé.

Kmali po binkoštih biva veseli praznik svetega telesa. Tudi ta praznik se praznuje v četrtek in sicer v slovesno počestvenje presvetega rešnjega telesa. Prav za prav je veliki četrtek pravi dan tega spomina; ker pa globoka žalost velikega tedna cérkvi ne dopušča vesele slovesnosti, prestavljen je na drugi četrtek po binkoštih. Ta dan je slovesna procesija s presvetim rešnjim telesom. Po vseh krajih, kjer gre procesija, so ovenčani mlaji postavljeni, in belo oblečene dekllice potresajo pot pred svetim rešnjim telesom s cveticami. Razlega se mogočni strel, in praznično zvonjenje se lepo ujema z veselimi pesmami, ki se prepevajo pri slovesnem obhodu. Na štirih krajih so pod milim nebom napravljeni altarji, kjer pojó svete evangelije in kjer delé sveti blagoslov.

49. Na svetega telesa dan.

Trosimo cvetice in vence lepé, kjer Jezus zveličar med nami zdaj gré!

Pa tudi darujmo mu rož'ce sercá, — naj vsak mu nedolžnost obljubi in dá.

O Jezus premili, ozri se na nas! Ti srečno nas rodi življenja ves čas!

Naj čednosti rož'ce nam vedno cvetó, in daj, da odprejo nam rajsko nebó!

50. Poletje.

U kresu pomladjenja, in se začne poletje. Takrat je najdalši dan in najkrajša noč. Dan se potem sicer krajša, toda vročina pritiska vedno bolj od dneva do dneva. Pa kolikor vročeji so dnevi, toliko prijetniši so hladni večeri, noči in jutra. Tudi dež in nevihta ohladi od časa do časa prehudo soparno vročino.

Kar zbudi in oživi pomlad, to izgotovi in dozori toplo poletje. Pisane cvetice na travnikih in vertih se krasno razcvetajo in prijetno duhté. Češnje in jagode že zoré. Polja se rumené, in globoko se pripoguje bogato žitno klasje. Žanjice brusijo serpe in žanjejo žito. Prikaže se tudi neštivilno veliko drobnih živalc, ktere se veselo igrajo na solnčnih žarkih. Metulji letajo sem ter tje, čebele šumé po drevju in cveticah, čverčki čvercé po travnikih in poljih. — Kdo li more našteti vse kar leto dobrega daruje ljudem in živalim? Bog odpira svojo milo roko in napolnuje vse, kar živi in diha, s svojim neskončnim blagoslovom!

51. Huda ura.

Solnce vroče se je skrilo, černo se nebo stemni; ptičev petje je vtihnilo, tam od daleč grom buči.

Čez od gore po dolini se vzdiguje hudi piš; rože, drevje po ravnini vklanja vse nevihtni vriš.

Blisk se po oblakih zvija, grom pretresa terda tla; ploha se na ploho vlija, toča bije in rožljá.

Vendar mene nič ne straši serdna vsa nevihta krog; blisk, germenje me ne plaši, ker me brani ljubi Bog.

On, ki vlada moč viharja, ljubi oče kliče se. Po viharju lepa zarja dar njegovi zopet je.

52. Jesen.

O svetem Miheli nastopi jesen. Dnevi se krajšajo, in več ni tako gorko, kakor poleti. Vreme je večjidel deževno, oblačno in megleno.

Akoravno je jesen bolj žalostna in dolgotrasna, nam vendar le napravlja še mnogo prijetnega veselja. Sadje, kar ga še ni dozorelo poleti, dozori jeseni. Zunaj je vse živo ljudi, ki veselo domu spravljajo mnogotere pridelke. Tu tresejo in obirajo sadje, tam kopljejo krompir, vinogradniki berejo grozdje, in zopet drugej rujejo repo in korenje, in sejejo za ozima žita,

ter že zemljo obdelujejo za pomlad. Ščasoma minejo tudi cvetice, in vsa zelišča umirajo: listje rumeni in pada z drevja. Ljudje si napravljajo derva in steljo, in rokodelci izdelujejo različna zimska oblačila. Ptici utihnejo in nekteri se preselijo v druge topleje kraje. Nekatere živali si nabirajo za zimo veliko živeža; druge gredo spat, in se ne zbudé poprej, dokler ni zopet kaj živeža za-nje.

Ljudje ne dobé po zimi nič živeža, pa ljubi Bog jim poleti in jeseni podeli toliko, da so po zimi z vsem preskerbljeni.

53. Zima.

V dolinah, po hribih sneg debel leži, in solnce rumeno ga z žarki zlatí.

Vse tiho je v gozdu, ni slišat glasú, drevesa so polna snežen'ga prahú.

In sapa razmrazna pribrija ojstró, ter skorja ledena pokriva vodó.

Popotnik podviza, ker mraz ga podí, s stopinjo mu vsako pot zmerzla hruščí.

Če ravno viharji razsajajo z'ló, narava počiva pod snegom sladkó.

Spomladi pa zbudil bo stvarnik jo spet, podaril ji bode zelenje in cvet.

54. Božič.

Konec meseca grudna se obhaja praznik, ktereга otroci že dolgo popred težko pričakujejo, — sveti božič. Na sveti večer je bil rojen naš odrešenik in zveličar **Jezus Kristus**, in sicer prav ubožno in zapuščeno. Njegova prva posteljica so bile jaslice v nekem hlevcu pri Betlehemu. Vendar so se angeli veselili njegovega rojstva, in so prepevali Bogu hvaležne pesmi. Tudi ubogim pastirjem so oznanili, da je prišel pričakovani zveličar na svet. Šli so gledat, kar jim je bil angel povedal, in so našli v hlevu Marijo in Jožefa s presvetim in ljubeznjivim detetom. Lepo so ga molili in castili. Vsi drugi pa, ki so vse to pozneje zvedili, so se čudili temu, kar so jim pastirji pravili.

V spomin Jezusovega prihoda na zemljo obhajamo božični praznik. Na sveti večer je o polnoči sveta maša. Vse po cérkvi je svetlo in praznično. Veselo pojejo orgle in razlegajo se vesele božične pesmi.

Osem dni po božiču mine staro leto, in se začne novo. Za novo leto si eden drugemu voščimo dobro srečo. Novo leto nam zbuja prav resne misli. Marsikteri se ga zadnjikrat veseli; kadar nastopi drugo novo leto, počiva že ta in

uni v hladnem grobu. — Noben človek ne ve, kaj ga čaka v prihodnem letu, — ali ga bo zadela sreča ali nesreča. To je znano le Bogu samemu. Pervi dan leta je tedaj prav primérno, da pobožno molimo in prosimo Boga, da bi nas blagoslovil v novem letu.

55. Letni časi in človeško življenje.

Vsako leto ima štiri letne čase; tudi naše življenje ima štiri dobe. Ena doba podaja drugi roko, in nobena se ne sme zamuditi. Vsaka zamuda je velika škoda, ktera se težko, ali pa še celó ne popravi.

Pomladi podobna je otroška mladost. Dete zraste otrok, čverst deček, zala deklica, in se začne učiti. Kolikor se otrok dobrega naučí, in kar se privadi, to si za svojo starost pripravi. Otrok, kateri malo seje, bode tudi malo žel.— Čas otroške mladosti je zlati čas.

Poletju podobna so leta mladenčev in deklin. Mladenič že kaže, kaj zna, in devici se vidi, kaj bo iz nje. Mladina začne skerbeti v teh letih, kako bo živela in kruh služila sebi in drugim. Če se otrok slabo izučí, tudi mladenič ni prida, in tudi dekle ne kaj vredno.

Rodovitni jeseni podobna je moška doba

že postarnih ljudi. Mož in žena uživata dobiček svojega truda, če sta dobro gospodarila in pridna bila v svojih mlajših letih. Vsega potrebnega imata vzeti v roko, za starost skerbeti jima ni treba. Delo pridnih rok rad blagoslovi dobri Bog za stare dni.

Zimi podobna je naša starost in smert. Starčka in staro ženo zapušča že moč; lasci beli, kakor sneg, že pokrivajo glavo, in po mulem izpadajo, kakor listje z drevja. Staro truplo leze k zemlji, umerje in pokopljejo ga v hladno, černo zemljo, da počiva; duša pa gre v večnost uživati, kar si je zaslužila.

Prišla pa bo tudi za rajne mertve, kateri spé v gospodu, vesela pomlad. Vsegamogočni Bog jih bo po dolgi zimi smertnega spanja obudil za mlado in večno življenje. Čast in hvala bodi neskončno dobremu Bogu, ki bo tudi nas obudil k novemu življenju, kterege smemo upati, če ne zamudimo lepih dni sedanjega mladega časa.

56. Naše življenje je popotvanje.

Popotvanje, bratje, je naše življenje; mož modrih od nekdej je to govorjenje. Skoz ktere dežele pa pot nas peljá, naj pesmica moja na znanje vam dá.

Po travnikih perva nas pisanih pelje, marjet'ce, zlatice v stezice nam stelje. Otroci brezskerbni po travi tekó, v rumenkaste lasce cvetice pletó.

Mladenčev, dekličev je druga dežela, razlega se petje vesel'ga kerdela. Si delajo sanje od zlatih gradov, pa skušnje jim manjka, modrosti darov.

Po tretji hladno je, gre pot čez višave, se križe umiri, se zjasnijo glave, se trudijo z delom postavni možjé, sad truda berejo, za prihod skerbé.

Čez gole verhove v četerti so pota, je merzlo že v sercu, ne greje gorkota, pa starčekom kmali dežele je kraj, — takó je na zemlji le kratek naš raj.

57. Svetloba in gorkota.

Solnce daje svetlobo. Veliko reči pa postavimo, bukve, tabla, miza i t. d. se ne svetijo, in se le takrat vidijo, če jih kaka druga reč razsvetljuje. Take so nesvetilne ali temne reči. Ako kdo s prižgano lučjo stopi v témno izbo, je naenkrat vse po nji svetlo. Luč se tedaj na vse strani naglo razširja. Kjer ni svetlobe, je tème.

Svetloba se ne razširja samo po tacih rečeh, ktere se same svetijo, ampak razširja se tudi po temnih rečeh, če padajo na nje žarki svetlobe. Neprevidljive in temne reči žarke zopet od sebe odbijajo.

Luna je sama na sebi temna, pa nam vendar nekoliko sveti, ker solnčni žarki padajo od nje na nas. Bolj ko je kaka reč gosta in gladka, bolj in močnejše žarke od sebe odbija. Zavaljo tega se v ogledalu reči vpo-dobljajo in natanko vidijo.

Vsi žarki gredó naravnost naprej, in sicer, dotlej, dokler ne pridejo iz kake tanke v bolj gosto, ali iz goste v tanjšo reč. Akó pridejo iz goste v tanjšo, prelomijo se. Zato, postavimo, če paličico pošev vtaknemo v vodo in pogledamo po strani, nam se vidi prelomljena na verhu vode. Lomljenje žarkov nareja, da se nam vidi čista voda manj globoka, kakor pa je res. Večkrat se naredé tudi mnoge barve, če se žarki lomijo. Vsak žarek ima sedem barvenih delov; vidimo pa jih le takrat, če so razločeni; skupno se nam žarek vidi bel. Razdelé pa se barveni deli, če se kak žarek prelomi, ker se potem takem posamezni deli mnogo-térno lomijo, in se tako kažejo v različnih barvah.

Najlepše se pokažejo barveni žarki pri mavrici. Mavrica pa se naredi, kadar gre dež pred nami med tem, ko za nami solnce sije. Solnčni žarki se lomijo v deževih kapljicah, in dohajajo mnogo barvani v naše oči. Mavrica je spričalo zaveze, ktero je Bog sklenil

z Noetom in z vsem človeškim narodom. Kardakoli vidimo na nebu lepo mavrico, spominjamo se ljubega stvarnika, ki je vse tako lepo naredil in uredil. Le pogledjmo, kako krasna je sedmero pisana mavrica! Zgoraj je rudeča, potlej zagorelo-rumena, naprej svetlo rumena, potem zelena in svetlo-višnjeva, zraven zagorelo-višnjeva in spodaj je violkasta. — Ako se kozarec vode postavi na bel papir, tako, da sije solnce nanj, pokažejo se za kozarcem tudi mavrične barve.

Solnčni žarki nam dajejo tudi gorkoto; na solnčnem kraju je gorkeje, kakor v senci. Brez toplote bi ne živeli ljudje, živina, in bi tudi ne moglo nič rasti; vse bi bilo terdo, kakor led in kamen. Ako toplota močno greje, pravimo ji vročina; če ni toplote, nas zebe, in je mraz.

Svetloba in gorkota ste večidel skupaj združeni; solnčni žarki svetijo, pa tudi grejejo. Svetloba se vidi, vselej pa se ne čuti; gorkota pa se ne vidi, temuč se le čuti.

Toplota se oživi, in ogenj se uname na solncu, ako se s steklenim vžigalom solnčni žarki naberó, ter se napeljejo na gobo ali na kaj družega suhega. Tudi ukreše se ogenj, in divji ogenj se naredi, če se dva lesa eden ob družega dergneta. Žepleni klinčki se unamejo,

ako se kod podergnejo. Tudi neposušena in mokra kerma se na kupu sama uname.

Ogenj je žlahtna in koristna stvar, dokler ga varujemo. Pri ognju kuhamo in pečemo živež, in ž njim tudi grejemo svoje stanovanje po zimi. Umetniki delajo z ognjem mnogo-verstne reči, čistijo železo, srebro in zlato, in vse druge rudnine. Maloktera reč je, ktere bi se ne prijela gorkota, in da bi je ogenj ne spremenil. Ogenj se pokaže v žerjavici, ali pa v plamenu, pa sape ali zraka mora imeti; zatoraj vselej raje gori na vetru. Ako pride voda do ognja, ogenj pogasne. — Ogenj pa tudi lahko napravi veliko škodo in nesrečo. Velikrat je že iz majhne izkrice vstal velik ogenj, kateri je pokončal in vpepelil hiše, vasi in cela mesta. Z ognjem se mora tedaj prav varno ravnati.

58. Žepleni klinčki.

France se je rad igral z žepleni klinčki, akoravno so mu oče že večkrat prepovedovali. Nekega dné se igra brezskerbni deček zunaj pred skednjem. Klinček, ki ga podersne po pragu, pade mu v slamo. Slama se uname in že gori z visokim plamenom, ko še France ne misli na to. Prestraši se, pobegne, in nobenemu nič ne pové. Kér nobe-

nega ni bilo, da bi bil polil in pogasil precej prvi plamen, segal je in švigal dalje po lesu v trame in dilje, in nazadnje užgè tudi podstrešje, seno, slamo in vse, kar je bilo hranjenega pod streho. Plamen predere tudi skozi streho, in se vzdiguje, kakor turn visoko. Ljudje so zagnali hrup: Gori! gori! — Začelo je zvoniti, in od vseh strani hité ljudje k ognju s posodo in z brizgljami, s katerimi so gasili; toda prepozno je že bilo. Nič druzega ni ostalo, kakor osmojeno hišno zidovje; vse drugo je bilo prah in pepel. Francetovi starši niso imeli potem ne hiše, ne druzega poslopja, ne denarja, da bi bili mogli novo napraviti. Zgorelo je tudi v hiši vse orodje, vsa obleka, in vse, kar so imeli. Oj, kako zeló in milo so žalovali ubogi starši! In vse te neizrečene nesreče je bil kriv poredni in neubogljivi France, ker ni maral za očetovo prepoved, ter se je igral s takimi nevarnimi rečmi.

Glej, iskrica mala, nesrečo napravi,
Človeka na pal'co beraško postavi.

59. Razširjanje gorkote.

Ako hočemo pri gorki peči roko pogreti, dotaknemo se peči z roko; od peči gre potem gorkota v roko, kjer se roka peči dotakne. — Če deržiš iglo na luči, ne segreje se le na tistem koncu, kateri je v plamenu, temuč gorkota gre zmiraj dalje, da pride do druzega

konca, kjer te v perste speče, da moraš iglo spustiti. — Vtakni žareče železo v merzlo vodo, in njegova gorkota ali vročina bo švigala v vodo dotlej, da bo oboje, železo in voda, enako gorko.

Razširjanje gorkote od ene reči do druge bližnje se imenuje voditev gorkote ali toplote.

Če iglo na enem koncu večkrat poviješ s papirjem, in jo na tem koncu v roko primeš, goli konec pa na luč deržiš, gre gorkota od igle do papirja, in od tod naprej do roke, vendar pa veliko bolj počasi, kakor pri poprejšnji skušnji. Papir počasi sprejema in razširja gorkoto; torej mu pravimo, da je slab prevodnik toplote.

Rudnine, kamenje, opeke i t. d. hitro sprejemajo gorkoto, in jo tudi hitro dalje pošiljajo; pravimo jim tedaj, da so dobri prevodniki toplote. Slabi prevodniki pa so volna, svila, platno, slama, kožuhovina, pérje, lés, sneg in led, voda in zrak.

Dobre prevodnike toplote rabimo, kadar hočemo gorkoto hitro razširiti. Da voda hitro zavrè, dene se v železne posode. Železne peči se hitro razbelijo, ker gorkoto hitreje sprejemajo,

kakor lončene. — Slabih prevodnikov toplote pa se služimo, če hočemo gorkoto priderževati, ali pa če hočemo odvrčevati prehudo vročino. Gorkoto svojega života prideržujemo po zimi z obleko iz slabih prevodnikov toplote, namreč iz volne, kožuhovine i t. d. Drevesa in vodnjake povijamo s slamo, da jim prideržujemo gorkoto; sneg varuje po zimi mlado setev, da ne pozebe. Gladež in druga železna orodja, ktera se razbeljujejo, imajo lesene ročnike, da se ž njimi odvrčuje prehuda vročina. Na vročo peč pod steklo devamo kosček papirja, da se steklo ne razpoči. Iz tega se tudi lahko vé, zakaj je pod slamnato streho poleti hladneje, po zimi pa gorkeje, kakor pa pod tako, ki je pokrita s kositarjem ali z opekami.

60. Toplomér.

Gorkota vse reči razteguje, mraz pa jih stiska in kerči. Veča ali manjša gorkota tedaj stori, da se kaka reč bolj ali manj raztegne in razprostre. Stopnja ali velikost gorkote se imenuje toplina.

Da se toplina zmeri ter zvé njena stopnja, imamo neko posebno mero, ki se ji pravi toplo mér ali termometer.

Toplomér je tanka steklena cev, ki ima bunčico na spodnjem koncu, in je na podolgasto ploščico iz lesa ali iz kake rude priterjena. Bunčica in nekaj cevi ste z živim srebrom naliti; na ploščici pa so zareze narejene, ktere stopnjo gorkote ali pa stopnjo mraza kažejo; zakaj kolikor večja je gorkota, toliko bolj se živo srebro razširja ter v cevi vstaja; kolikor bolj pa gorkota odjenjuje in mraz nastopa, toliko bolj se živo srebro kerči ter v cevi pada.

Zareze ali stopnje na toplomeru, ki stopnjo gorkote ali pa mraza kažejo, pa se tako le narejajo. Toplomér se vtakne v sneg ali v led, ki se ravno tajati začne. Tada se živo srebro v cevi skerči, in tako dolgo enakomérno skerčeno ostane, dokler se sneg ali led popolnoma ne raztopi. Ta kraj v toplomeru, kjer živo srebro stoji, dokler se sneg ali led taja, zaznamva se z ničlo (0), in se imenuje zmerzlin. — Potlej se toplomér vtakne v vrelo vodo. V vreli vodi se živo srebro razširi, in se v cevi vzdigne do nekega kraja, kjer obstoji. Tisti kraj, kjer živo srebro v toplomeru stoji, dokler se v vreli vodi derži, zaznamva se s številko 80 in se imenuje vrelin. Ta prostor med zmerzlinom in vreli-

nom se potem razdeli v osemdeset enacih delov, ki se z zarezi zaznamvajo in stopnje gorkote od prav merzle do vrele vode pomenijo.

Ako je pa bolj merzlo, kakor voda iz ledu, ki se ravno taja, skerči se živo srebro še pod ničlo (0) ali pod zmerzlin; toraj se tudi pod ničlo (0) ravno tolikošnje zareze napravijo, kakor so nad njo, in nam stopnje mraza kažejo.

Če toplomér v hiši na zid obesimo, nam precej pokaže, koliko gorkote je v nji. Ako n. pr. živo srebro pri peti zarezi nad ničlo (0) stoji, pravimo, da je pet stopinj gorkote v hiši. Pri tako majhni toplini nam je pa v hiši prehladno; tedaj jo zakurimo, da živo srebro v toplomeru vstane do dvanajste zareze, t. j. da je 12 stopinj gorkote v hiši.

V vročih dnevih po letu imamo pri nas pod milim nebom v senci navadno 15 do 20 stopinj gorkote; po zimi pa 5 do 10 stopinj mraza. Kadar pa toplomér po zimi do 18. ali do 20. zareze pod ničlo (0) pade, je že silo mraz, da vse škriplje in poka, kar se pa le malokdaj zgodi, in kmali odjenja.

61. Hlap in soparji.

Kadar voda v kaki posodi vre, vzdigujejo se od dna proti verhu neki mehurji, ki se na verhu razpočijo, in iz vode puhti nekaj dimu podobnega, kar hlap ali soparico imenujemo. Če dalje voda vre, manj je je, ker se v hlap spreminja. Tako se godi pa tudi z vsako tekočino pri ognju. Gorkota tedaj vodo in vsako tekočino v hlap spreminja.

Skušnja uči, da posoda, v kateri krop vre, počí, če je tako dobro zamašena, da hlap iz nje ne more. Hlap, ki se v nji dela, jo razžene. Iz te in iz enacih skušenj so umni možje spoznali, da ima vlovljeni in stisnjeni hlap veliko moč, in da bi se dal ravno tako v prid obrniti, kakor voda, ki jo na mlinska kolesa napeljajo, da jih goni. In res so znajdli pripravo, v kateri je hlap tako napeljan, da verti kolesa, ter goni parne vozove z dolgo versto obloženih vozov vred po železnicah, ladije parnice po morju in parne mašine v fabrikah.

Pa ne samo velika vročina, ampak tudi manjša gorkota vodo v soparico spreminja, to se vé pa, da toliko bolj počasi, kolikor manjša je gorkota. Tadaj pa je soparica tako tanka,

da je celó ne vidimo, ko se iz vode kvišku vzdiguje, ter jo imenujemo s oparje. Ako n. pr. vodo pustimo več dni zunaj stati v odkriti posodi, vidimo, da je je čedalje manj, deževnica na cesti zgine; mokro perilo se na zraku posuší, to je, mokrota se v soperje spremeni in v zrak zbeži.

Kjer se voda v soperje spreminja, ondi bolj hladno postane. V veliki vročini po letu čutimo po dežju prijeten hlad, ravno tako tudi, če tla s vodo poškropimo; voda namreč, ko se pari, gorkoto na se vleče, in jo tako rekoč povžije. V mokrem oblačilu nam je mraz, ker sušenje mokrega oblačila životu gorkoto jemlje.

62. Zrak.

Zemlja je okrogla, in prosta plava v podnebnem prostoru. Okoli in okoli in prav visoko jo obdaja zrak, ki ga pa ne vidimo, ker nima nobene barve; le v prav veliki daljnosti se nam vidi višnjev, in zato je tudi nebo višnjevo. Da je zrak kaj telesnega, lahko se prepričamo, če z roko ali z vratmi naglo sem ter tjer mahamo.

Zrak je tekoča, razlezljiva in prav tenka telesnina, in za to se povsod razširja, in vleze

v narmanjšje praznine vseh drugih reči; ni ga praznega prostora, da bi zraka v njem ne bilo.

Zrak je ljudem, živalim in rastlinam tako potreben, da jim brez njega ni mogoče živeti in obstati. Kadarkoli človek ali žival zasópe, potegne zrak v sé, in ga dihne iz sebe. Kjer bi zraka ne bilo, človek bi zadušil se, in tudi žival. Rastline bi ne zelenele in ne cvetele, in bi ne prinesle sadu brez zraka.

Zrak ni povsod enako čist. V izbi ali stanici, kjer sope veliko ljudi, ali kjer gori veliko luči, tam se zrak spridi. Stanice se morajo tedaj po letu in po zimi prezračevati ali prevetrovati, da se sprideni zrak iz njih spravi, in z dobrim namesti. — V zaperti hiši žerjavico imeti je zeló nevarno, posebno po noči, ko vse spi, in se ne vé, če in kdaj da kdo v omotico pade. Veliko ljudi je že tako ob življenje prišlo. Žerjavica namreč zrak tako spridi, da v njem ne more ne človek živeti, ne luč goreti. Tudi v kletih, kjer vino kisa in vre, v globokih vodnjakih in jamah je zrak zeló spriden, da ni varno vanje hoditi. Ako bi imel kdo v takih krajih kaj opraviti, naj pred notri spusti luč po motozu; če luč vgasne, naj ne hodi notri; zakaj kjer luč ne more goreti, tudi človek ne more živeti.

Zrak se na gorkem raztegne in stanjša, na mrazu pa se skerči in zgosti. Merzel zrak je tedaj težji od gorkega, in kjerkoli pride zraven gorkejšega, steka se naglo vanj, in takrat se naredi sapa ali veter. Tega se po zimi lahko prepričamo, kadar je hiša dobro zakurjena. Če kdo vrata odpre, berž šine zunanji zrak vanjo, in tako dolgo v hišo tišči, dokler ni zunaj in znotraj enako merzel ali enako gorak. Ravno tako se godí pod milim nebom. Če n. pr. v kakem kraju bolj gorko postane, stanjša se ondi zrak; toraj se zrak iz merzlega kraja v gorkeji kraj steka, to je, veter vleče. Sapa ali veter ni tedaj nič drugega, kakor tekoči zrak.

Po razni moči in naglosti imajo vetrovi razna imena, namreč: sapa, piš, vihar, vertinec. Viharji večkrat velike škode naredé: hiše razkrijejo, drevje polomijo, barke na morju poškodovajo i t. d. Vertinec vstane, če si dva močna vetra nasproti pišeta, se zadeneta in se vertiti začneta, in tedaj seboj vred prah, listje in druge reči sučeta.

Da si ravno vetrovi ljudem marsikako škodo napravljajo, vendar ta škoda popolnoma zgine, če pomislimo na dobrote, ki jih nam Bog po njih delí. Vetrovi čistijo zrak škodljivih

soparjev, oblake zganjajo, ter nam ob velikj suši dobrotljivi dež prinesó, premajujejo jezera in morje, da se voda v njih ne usmradi, gonijo barke na morju, in kjer tekoče vode ni, imajo tudi mline na sapo. — Glej, kako koristni so vetrovi!

63. Zrakomér ali vremenik.

Napolni kozarec z vodo do verha, in pokrij ga s papirjem, pritisni z dlanijo leve roke papir k kozarcu, z desnico pa vzdigni in oberni kozarec na robe, potem odmakni levico, in boš vidil, da papir ne bo padel od kozarca, in da se ti ne bo nič vode razlilo. Zrak pod kozarcem namreč tišči papir z večo močjo k kozarcu, kakor pa ga voda doli tlači. — Če je voha pri sodu dobro zamašena, ne bo ti vino teklo, kadar čep odpreš; zrak ga namreč nazaj tišči. Kadar pa veho odmašiš, zrak pritisne skoz veho na vino, in zdaj rado teče po čepu. Iz tega se lahko spozna, da zrak na vse strani tišči in tlači reči.

Zrak pa ni vselej enako težak; merzel je težji od gorkega. Učeni so znajdli neko posebno orodje, s katerim zraku težo merijo. Pravijo mu barometer, po naše zrakomér; in ker se po veči ali manjši zrakovi teži

večjidel spreminja vreme, pravi se mu tudi v r e m e n i k.

Zrakomer ali vremenik je do 34 palcev dolga steklena cev, ktera je v zgornjem koncu zadelana, v spodnjem pa ima odperto in na kvišku zakrivljeno bunčico. Bunčica in nekoliko cevi ste z živim srebrom naliti, nad srebrom pa je prazen prostor, ki se je bil mogel pa tudi zrak spraviti iz njega, in sicer zato, da zrak le na spodnjem koncu tišči na živo srebro. Steklena cev je priterjena k ploščici, na kateri so zaznamvani palci in čertice ali linije.

Ker je cev zgoraj zadelana, zrak le na spodnjem koncu tišči na živo srebro, ter ga pri svoji srednji teži derži 28 palcev visoko v cevi. Če pa zrak težji prihaja, tišči še bolj na živo srebro, in to se vzdiguje po cevi eno, dve, tri in celó 12 čertic više, to je, do 29. palca. Kadar pa zrak lahkeji prihaja, tudi manj pritiska na živo srebro, in to pada v cevi eno, dve, tri in še več čertic nižje, in pade včasih do 27. palca.

V naših krajih posebno burja in sever živo srebro v vremeniku vzdigujeta, ker iz merzlih krajev pišeta in toraj bolj merzel in gost zrak prinašata. Ti dve sapi ste sploh bolj suhi, in delate toraj lepo vreme. Kadar

se tedaj živo srebro v vremeniku vzdiguje, napoveduje lepo vreme. Jug in zahodni veter delata, da živo srebro v vremeniku pada, ker prihajata iz južnih, bolj gorkih krajev, in toraj gorkeji in lahkeji zrak k nam prinašata. Med potjo čez sredozemeljsko in jadransko morje se navzameta vodenih soparjev; sta tedaj mokra in dežja nosita. Kadar tedaj živo srebro v vremeniku pada, deževno vreme naznanja. K lepemu ali gerdemu vremenu pa razun zrakove teže tudi še druge okolščine pripomorejo; tedaj tudi vremenik ali zrakomér ni vselej zanesljiv vremenski prorok.

Toplomér in vremenik sta si na videz podobna. Oba sta iz steklene cevi, ki je živo srebro v nji; nad srebrom pa je pri obeh nekaj praznega prostora, v katerem ni še zraka; pri obeh ste cevi priterjeni na ploščici, na katerih so zareze ali čertice zaznamvane. Vendar se pa v več rečeh ločita: 1. Cev pri toplomeru je na obeh koncih zadelana: pri vremeniku pa je le zgoraj zadelana, spodaj pa je odperta (zakaj neki?). 2. V toplomeru se živo srebro zato vzdiguje, ker ga gorkota razteguje, v vremeniku pa zato, ker ga zrakova teža navzgor tišči. 3. Razdelitev pri vre-

meniku kaže palce in čertice ali linije, pri toplomeru pa le enako narazen napravljene zareze ali stopnje. 4. Vremenik je vsak enako dolg; toplomér pa je lahko daljši ali pa krajši.

64. Rosa in slana.

Gorkota vodo v soparje spreminja, hlad pa soparje zopet v vodó zgoščuje. Ako v čist kozarec merzle vode vliješ, kozarec se naglo ohladi, soparji okoli merzlega kozarca se urno zgosté v drobne kapljice, in se kozarca primejo. Tada j pravimo, da je kozarec potan ali rosan. Kadar je zunaj hladneje, kakor v hiši, poté se šipe v oknu, to je, zgoščeni vodeni soparji, ki so v hiši, so se po njih vlegli.

Tako se naredi tudi rosa. Po dnevu se namreč zemlja in vsa zelišča od solnca sparijo, ter puhté iz sebe soparje, ki se v zračje vzdigujejo in po zraku razprostirajo. Zvečer po solnčnem zahodu in po noči vročina odjenja, zrak se ohladi, soparji se skerčijo in zavoljo svoje teže padejo na zemljo, kjer se namnože v kapljice, katerim pravimo rosa.

Rosa pa ne pada samo z ozračja na zemljo, temuč se dela tudi iz tistih soparjev, ktere zemlja in zelišča še po solnčnem zahodu iz sebe puhté. Zemlja namreč in zelišča, ki

jih je solnce po dnevu sparilo, se po solnčnem zahodu ne ohladé tako hitro, kakor zrak; toraj še vedno puhté iz sebe nekoliko soparjev, kateri se precej verh zemlje shladé, na zelišču obvisé in kapljice t. j. rosa postanejo. Tega se prepričamo, če ktera zelišča, preden rosa pada, s kako posodo pokrijemo. Zjutraj so tudi ta zelišča rosna, kakor da niso bila pokrita.

Rosa se pa le takrat na zelišča nabira, kadar ni vetra; veter namreč vse tanke soparje prežene, predno se morejo v kapljice zbrati.

Kadar kaka večja merzlota pritisne, rosa zmerzne. Zmerznjeni rosi pravimo slana. Kadar je nebo oblačno, ni slane, ker oblaki, kakor odeja, prideržujejo gorkoto na zemlji, da rosa ne zmerzne.

Ledene cvetice, ki se po zimi delajo na oknih, naredé se iz soparjev, ki so v hiši, in ki na merzlem oknu zmerznejo.

65. Večerna rosa.

Povsod je tiho, vse molči,
 Počiva vse, narava spi;
 Soparčki le se zbirajo,
 Cveticam roso delajo.

In zbirajo se kapljice,
 In pravijo si pravljice,
 Sladkó obračajo obraz,
 In delajo si kratek čas.

Jaz zmerznila sem v hladni sneg,
 In padla sem na uni breg ;
 Pol leta sem počivala,
 Potem se zopet vzdignila.

Jaz bila vino sem sladkó.
 Zdravilo jaz sem b'la grenkó.
 Ko biser jaz svetila se,
 Napajala sem tičice.

V očesu jaz nesrečnega
 Sem bila solza žalostna.
 Jaz pa sem bila še nocoj
 Na pridnem čelu trudni znoj.

Pri meni so se ravno še
 Igrale šibke ribice.
 Jaz danes žejo trudnemu
 Gasila sem popotniku.

Jaz megli sem pomagala,
 Ko polje je namakala.
 In jaz pa svoje ljubice
 Škropila sem cvetičice.

Tako se kratkočasijo,
 Da v spanje se zazibljejo. —
 In zjutraj, ko se prebudé,
 Je vsaka v drugem kraju že.

66. Megla in oblaki.

Voda se že pri navadni gorkoti nekoliko v soparje spreminja. Iz morja, jezer, vodá in iz vlažne zemlje tedaj vedno vstajajo soparji, ki jih pa ne vidimo, dokler so še prav tanki.

Tega se prepričamo, če vode k ognju pristavimo. Voda se segreje, in soparica se vzdiguje iz nje. Poglejmo pa tikoma nad posodo, in soparice ne bomo skoraj kar nič vidili; še le nekoliko više jo zagledamo, ko namreč že nekaj gorkote zgubi in se zgosti. Tudi soparjev, ktere iz sebe dihamo, na gorkem ne vidimo, ampak samo na mrazu, kjer se precej zgosté.

Ravno tako se godi tudi s soparji, kateri neprenehoma vstajajo iz vode in družih vlažnih reči. Dokler imajo še tisto gorkoto v sebi, ktera jih je iz vode v soparje spremenila, so tako tenki, da se ne vidijo; kolikor više pa se v zračje vzdigujejo, toliko več gorkote zgubé, ohladé se in zgosté, da jih vidimo, in jim pravimo oblaki.

Če je pa hladno vreme, in zrak merzleji, kakor soparji, ki jih je zemlja izpuhtila, se soparji precej nad zemljo ohladé in zgosté, da jih vidimo. Takrat jim pa pravimo megla.

Zgoščene soparje tedaj, ki ležé po zemlji, ali pa se nizko nad zemljo vlačijo, imenujemo meglo; če pa višje v zračju plavajo, pravimo jim oblaki. Prebivavci v dolini vidijo verh visoke gore zaviti v oblake: popotnik na gori pa hodi v megli.

Da so oblaki rudečkasti, černkasti, sivi ali beli, to delajo solnčni žarki, ki jih obsijajo, ter se mnogobarvno utrinjajo na njih.

67. Dež, toča, sneg.

Kadar v zračju, kjer oblaki plavajo, merzlota vstane, mraz oblake skerči in stisne, in zopet se spremené v kapljice; ker pa so kapljice težje, kakor zrak, ne morejo obviseti v ozračju, toraj začnó doli padati proti zemlji, združijo se gredé še z drugimi kapljicami in pridejo kaplje na zemljo, to je, dež gre. K dežju tudi visoke gore veliko pripomagajo. Če namreč oblaki, ki so polni soparjev, prav nizko po vetru gredó; in do kacega visokega hriba pridejo, vanj se zadenejo in stisnejo, ter dež iz sebe dajo. Zato se lahko zgodi, da na unem kraju ravno tiste gore lepo solnce sije med tem, ko na tem kraju dež gre. Blizo morja in velikih jezer raje dežuje, kakor drugod, ker iz njih vedno veliko soparjev vstaja,

kteri se, če jih veter v druge kraje ne zanese, zavoljo svoje teže ne morejo dolgo časa v zraku obderžati, toraj kmali v kapljah nazaj padajo.

Deževe kaplje niso vselej enako debele. Kadar iz prav tankih in nizkih oblakov dež gre, so kapljice prav drobne, ker se med potjo niso z drugimi sprijele, in takrat pravimo, da perši. Če pa dež iz višjih oblakov pride, so kaplje debeleje, ker se gredé z drugimi spopadajo — in dež rosljá. Iz oblaka, kateri se naglo na kakem mestu naredi in ga vetrovi stisnejo pa naprej ženejo, pride ploha. Če se pa oblak naenkrat ohladi in prav zeló stisne in prežme, da naenkrat vso vodo iz sebe na zemljo zlije, tadaj pravimo, da se je oblak utergal.

Kadar je močna sapa, vstanejo viharji v zračju, ki oblake stisnejo, da dado od sebe debele kaplje, ktere potem zmerznejo, in kot ledene kepice na zemljo padajo. Pravimo, da gre toča. Po tem, kakor so bile kapljice debeleje ali drobneje, je tudi toča debeleja ali drobneja. Prav drobna zernca imenujemo sodro. Toča gre večjidel le poleti pri viharu in nevihti, in veliko škodo na polju napravi. K sreči le nekte kraje in bolj majhne kosove zadene. Pustimo tudi tukaj gospodariti božjo

previdnost, ki z eno roko vzame, z dvema pa dá.

Po zimi, ko je sploh večji mraz, soparji v zračju zmerznejo, in naredé oblake polne tankih kosmičev, kateri po zračju letajo, se sprijemajo, in potem zavoljo teže na zemljo padajo, to je, sneg gre. Če sneženi kosmič vjamemo, in ga skozi povekševavnik ogledujemo, vidi se kakor čuda lepa šestvoglata in prav umetno zrezljana zvezdica. Če je zrak bolj merzel, padajo zeló majhni kosmiči na zemljo; če pa ni tako merzel, padajc večji, ker so bolj mehki in se gredé spopadajo z drugimi.

Ako je prevelik mraz, sneg ne more iti, da ravno so oblaki polni sneženih kosmičev, ker takrat se spodnje zrakove sklade tako skerčijo in zgosté, da jih sneg tako rekoč predreti in na zemljo padati ne more.

Kadar pa pred sneženimi oblaki gorek veter potegne, zgodi se da se kosmiči že gredé raztopé, in namest snega dež gre. Iz tega se lahko vidi, zakaj včasih na višjih hribih sneg, v dolinah pa le dež gre.

68. Elektriika.

Ce pečatni vosk ob sukno ali drugo volnato robo dergnemo, in potem nad papirnatimi kosci deržimo, kosci urno' smukajo na pečatni vosk, in zopet odletvajo. Z dergnjenjem se je tedaj v vosku zbudila neka moč, ktera papirnate kosce na se vleče in zopet odganja. Ravno to se tudi zgodí, če dergnemo steklo, smolo in jantár. Če te reči v temi tako dergnemo, vidimo na njih neko svetlobo. Ako je pečatni vosk, kterega dergnemo, dolg in debeł, in se ga dotaknemo s perstom, švigne iz njega mala iskrica, ki nas nekoliko zbode ali vščipne. Moč, ktera tako dela, imenuje se elektriika; reči pa, v kterih se ta moč zbuja, imenujejo se električne reči. Imé elektriika izhaja od jantára, kteri se po greški imenuje elektron. Že v starih časih so ljudjé to moč zasledili.

Elektriika se zbuja in prikazuje pri električnih rečeh, če se primérno dergnejo. Nektere reči hitro sprejemajo elektriiko, in jo tudi prav hitro razširjajo in oddajajo. Take reči imenujemo dobre električne prevodnike. K njim se štejejo: vse rudnine, voda, mokri zrak, živalska trupla i t. d. Zopet druge reči pa sprejemajo elektriiko bolj počasi in le

tistam, kjer se jih električne reči dotikajo, jo potem pa tudi terdo prideržujejo. Imenujemo jih zato slabe električne prevodnike. Taki so: steklo, vse smole, svila, suhi zrak, mastnine i t. d.

To, kar se pri električnih rečeh vidi v majhni primeri, pokaže se veliko in mogočno pri hudem vremenu. Ako se namreč zračni soparji ohladé in spremené v mehurčke, nabira se na njih elektrika; v debelih in velikih oblakih je je včasih prav veliko, posebno če se soparni mehurčki združijo v velike oblake. Če tak oblak blizo drugega, ali pa tudi blizo zemlje pride, in sicer, če iskra iz enega oblaka v drugega švigne, pravimo, da se je za-bliskalo; ako pa švigne iskra iz oblaka na zemljo, pravimo, da je treščilo ali da je strela udarila. Najraje treska v visoke in v bolj dobre električne prevodnike. V visoke reči zato rado trešči, ker so viharnemu oblaku najbližji; v dobre električne prevodnike pa zato, ker po njih elektrika najhitreje pride do vlažne zemlje. Zvoniki, visoke hiše, samotna in visoka drevesa, dimiz dimnika in celó dež naredi večkrat blisku pot, po kateri trešči. Potem gre in šverka okoli najboljših električnih prevodnikov, gre po žlebovih in drugih terdih rečeh; tanke

n rudninske reči raztopi, les kolje in raznaša, gorljive reči vžiga, ljudi in živali pa večjidel nagloma ubija.

Kadar se zabliskne, ob enem tudi zagermí. Nam pa se ne zdi tako, ker še le nekaj časa po blisku grom zaslišimo. Dervarja, ki derva cepi, vidimo od daleč najprej mahnuti, in še le nekaj časa potlej mahljaj slišimo. Kadar kdo daleč od nas ustrelí, vidimo najprej ogenj na prašnici, in potem še le zaslišimo pok. Luč nam tedaj veliko hitreje pride do očes, kakor pa glas do ušes. Kadar vidimo blisk, je gromni glas še na poti, in še le pozneje pride do nas.

Blisk in germenje nam zrak čisti, zemljo pretresa, pomnoži rast in rodovidnost, in je velika dobrota božja, akoravno nas navdaja s strahom in trepetom.

Dober varh pred strelo je strelovod, ki ima na visokem drogu iz kotlovine narejeno in pozlačeno sulico. Strela šine v ta nastavljeni drog, in se odpelje po železni ali kotlovinski šini v zemljo.

Ta električna moč pa se tudi posebno čudno rabi pri telegrafih ali daljnopisih. Od velikih mest gre ob cesti po stebrih bakreni (kotlovinski) drat v daljne kraje, in po tem

dratu šine električna iskra iz kraja v kraj; kamor daljnopisec hoče. — Oj, kako čudne moči je Bog vstvaril, da jih človek zasleduje in v svoj prid obrača!

69. Božje varstvo.

Bil je vroč poleten dan. Neki kmet je oral. Po šoli pride tudi sinek pogledat k očetu na polje. Pa kmali se je jelo napravljati k hudemu vremenu. Nebo se je zatemnilo s črnimi oblaki. Sliši se že od daleč bučeče germenje. Čedalje terje germi, in kmali začnejo padati debele kaplje na zemljo. Oče pravijo tedaj sinu: „Stopi enmalo pod uni le hrast, nevihta bo kmali minila!“ Toda nevihta prihaja še huja, in dež začne liti ko reka iz neba. Tudi oče pusté konje, in gredó pod hrastovo streho. Blisk in germenje pa je splašilo konje, in dirjali so čez plot in log naprej. Oče skočijo hitro iz pod hrasta za konji, in tudi deček steče za njimi. Komaj pa sta bila oba kakih dvajset korakov od hrasta, strela v hrast udari, in ga razkolje in raznese od verha do dna. Oče in sin padeta omotena na tla; toda kmali se zopet zavesta. Rešena sta bila nagle in strašne smerti.

Tretji razdelek.

Človek in društvo ljudi.

---

70. Človeško telo.

Čudno in modro je vstvarjeno človeško telo. Vsak del ima svoje posebne lastnosti, in vsak ud ima svoja opravila. Vse skupaj paje zalo in umetno delo neskončno modrega stvarnika.

Podstaje telesa so kosti, ktere so po vsem telesu razstavljene, in deržé život, da se ne zruši. Mišice po telesu so to, kar imenujemo meso. Kite so životu vezi, ki rastejo iz mesa, in vežejo, in ovijajo kosti; se nategujejo in kerčijo, ter storé, da lahko gibljemo roke in noge, da se vsedamo, vlegamo in da vstajamo, ako smo čversti in zdravi. Kite in mišice so zeló gibljive in močne; toda treba jih je že od mladih let vaditi in krepčati. Žile so votle cévi, po katerih kri teče po vsem životu. Živci so prečudne žilice, ki izhajajo iz možganov in iz herbta po dve in dve po vsem životu; z enim čutimo, z enim se pa gibljemo. Ako možgane kaj stisne ali

pretrese, ali če se čutni živci (čutnice) na kakem kraju prerežejo ali prevežejo, človek nič ne čuti, in se ne zavé. Z živci se pa tudi gibljemo; zato oterpne tisti ud, kateremu se gibni živec (gibnica) ukončá. — Pregrešne navade ali strasti, jeza, togota, strah, nečisto djajanje in vse močne pijáče slabé in kvarijo zdravje.

Koža je odeja človeškega telesa, in ima brezštevilo veliko luknjic, ki jim pravimo potnice. Po teh luknjicah potimo iz kervi voden sopúh.

Teló se razdeljuje na tri poglavitne dele, kateri so: glava, čok in zunanji udje.

Glava je visoka čuvavnica človeškega trupla. Verh in zadnji del glave odevajo lasje. Sprednji očitni del se imenuje obraz ali obličje. Za čelom so možgani, ktere zakriva koščena čepina. Iz možganov izhajajo živci po vsem životu. Če bi bili možgani kaj ranjeni, človek omedlí; tudi lahko zgubi pamet ali še celó umerje. — Pri glavi so naj imenitnejša čutila: oči, ušesa, nos in usta z jezikom. Usta imajo dve čeljusti, zgornjo in spodnjo, v katerih stoji 32 zób. Štirje sprednji zobi vsake čeljusti odrezujejo ali odgrizajo jedila. Za njimi je na vsaki strani v zgornji in spodnji čeljusti en ojster podočnik, potlej pa po

5 ploščnatih in gerbavih kočnikov, kateri drobé in meljejo. Blagor mu, kdor ima zdrave in čverste zobé, da lahko živež grize in žveči, kar zdravju posebno dobro tekne. Treba je tedaj dobre zobe prav skerbno varovati, ne premerzlega piti, ne prevročega jesti in ne gristi preterdih reči. Tudi večkrat zmivati zobe, posebno po jedi, je dobro in potrebno.

Trup ali čok nosi glavo na vratu, in obsega persi, trebuh pa herbet. Vrat je toliko gibčen, da lahko gibljemo glavo, pa je tudi tako močan, da lahko nosimo veliko težo. Herbtanec je močan steber, pa tudi gibljiv, in ima na vsaki strani po 12 reber, ktere kakor močan, spleten koš obdajajo serce in pluča, in narejajo persi. V spodnjem životu je trebuh, v katerem so želodec in čeva.

Zunanji udje so roke in noge. Vsaka roka ima zgornjo in spodnjo ramo, kateri se deržite na komolcu, in vsaka ima dlan in pet perstov. Roke so čudno in umetno stvarjene; ž njimi si človek služi živež, in ž njimi lahko naredí mnogo lepih reči. Kdo bi ne povzdignil hvaležno svojih rok, in bi ne hvalil ljubega stvarnika za svoje dobre in zdrave roke! — Trup nosijo noge. Na kolenih klečimo; nad kolenom je stegno,

pod kolenom pa so piščal in meča. Pod gležnjem je stopalo, ki obsega peto, podplat in pet perstov. Podplati so toliko žilavi in močni, da nosijo vso težo trupla. Kdor hoče imeti zdrave noge, naj jih ohranjuje tople, in naj jih varuje mokrote.

71. Zdravi udje.

Jože, čevljarski pomagavec, je popotoval po deželi. Neki dan pride ves truden in spehan k neki gostivnici. Ukaže si prinesti kozarec ola *) in kos črnega kruha. Ni mu bilo kaj po volji, da je mogel peš hoditi, in da si ni mogel privošiti kaj boljšega.

Kmali za njim se pripelje lepa gosposka kočija, v kateri je sedel premožen mož visokega stanu. Dá si prinesti kos merzle pečenke in masele najboljšega vina. Vse to póvžije v kočii.

Jože ga prav zavidno pogleduje, in si misli: ko bi se pač tudi meni tako godilo! Tujec to zapazi, in reče Jožetu: „Ali bi morda rad menjal z menoj!“ — „Zakaj ne!“ Jože nepremišljeno pravi, „le stopite gospod iz kočije, in dajte mi vse, kar imate; tudi jaz vam dam, kar premorem.“ Tujec ukaže svojemu strežniku, naj ga vzdigne iz kočije. Ali, žalosten pogled! Njegove noge so vse mrtvoudne; ne more stati, ne stopati, temuč strežnik ga mora deržati tako dolgo, da mu prinesejo bergle, na ktere se je opiral.

*) ol ali pivo.

„Al te zdaj še mika, da bi menjal z menoj!“ vpraša tujec Jožeta. „Bog me varuj tega“, pravi prestrašeni Jože; „moje noge so mi ljubše, kakor sto in sto konjskih. Tudi raje jem črn kruh, in sem sam svoj gospodar, kakor pa da bi imel pečenko in vino, in bi me mogli drugi voditi, kakor otroka. Z Bogom, gospod!“

S temi besedami se Jože posloví in vstane, da bi naprej šel. „Prav imaš,“ še pravi tujec; „ako bi mi ti mogel dati svoje zdrave noge, dal bi ti jaz za nje svoj voz, svoje lepe konje, svoj denar in vse, kar imam. Reven pa zdrav človek je srečnejši, kakor pa bogat hromec.“

72. Serce, pluča in želodec.

Kri, ktera človeku toploto, sok, moč in rast daje, teče po ciplah ali odvodnicah od serca po vsem životu, po kervnicah ali privodnicah pa zopet nazaj v serce. Ta kervotok terpi, dokler človek živi, in je tedaj vir človeškega življenja in zdravja. Serce je v persih na obe strani zavito v serčno mreno, in ima dve posodici, v kateri kri zajema, se razprostira in zopet stiska, in tako pošilja kri po vsem životu. Zatoraj se tudi čuti, da serce bije. Pri malem otroku udari serce v eni minuti po stokrat; pri odrasenih ljudeh pa udari le okoli sedemdesetkrat. Ako serce pre-

naglo bije, naznanja, da človek ni prav zdrav. To pozná zdravnik po odvodnici, *) ki jo pošlata. Pregrešne navade in hude strasti pokvarjajo kervotok, in krajšajo življenje; varovati se jih je treba.

Pluča so človeku meh, in odevajo serce po vsaki strani, ter napolnjujejo persi. S pluči dihamo in potegujemo zdravi zrak skozi dušnik, in pihamo škodljivo sapo iz sebe. Pluča so mehka, imajo dve strani, in so polna shrambic, v katerih se zrak druži s kervjo, ter jo poživlja i krepča. Zdrav, čist zrak zeló tekne človeku in daje življenju novo moč. Treba je tedaj pogosto okna odpirati in stanovanjnice prevetrovati, posebno tam, kjer je več ljudi skupaj. Tudi ni zdravo persi stiskati ali pisaje naslanjati se na nje; tesne persi so slabe. Ako kdo preveč leta, skače, pleše, ali če pije preveč vina ali žganja, prenapolnijo se pluča s kervjo, in tak človek lahko nevarno zbolí ali še celó umerje. Če je v plučih kri prevroča, rade se unamejo; in če se kdo vroč prenaglo napije, in se prehitro shladí,

---

*) Žile „odvodnice“ ali „ciple“ namreč bijejo (cipajo); žile „privodnice“ ali „kervnice“ pa ne. Letém se pravi „kervnice“ posebno zato, ker se po smerti kri le v njih nahaja.

se kri v pluča sesede, da ne more dalje po žilah, in pluča začnejo gnjiti in se gnojiti. Naduha ali pa jetika potem človeka spravi pod zemljo. Zrak gre v pluča iz nosnic ali iz ust skoz dušnik. Dušnikov zgornji nekoliko debeleji konec se imenuje kerhelj, in se pri požiranju gori in doli premika. Zraven dušnika je goltanec, skoz kterega požiramo. Da pa kaj jedi ali pijače v dušnik ne pride, ima zgorej pokrovček. Kadar dihamo, je pokrovček odpert, kadar pa požiramo, se zapre, in jed čez-nj v goltanec smukne. Mali jeziček pa brani jedilom in pijači v nosnice. Če pa količkaj jedi ali pijače v dušnik pride, ali kakor pravimo, če se nam zaletí, tadaj precej zakašljamo, ter jo s kašljem iz dušnika spravimo, sicer bi se zadušili. Kadar sapo skoz dušnik izženemo, se lahko oglasimo, govorimo ali pôjemo. Kakor dušnik bolj ali menj nappnemo in sapo z večo ali manjšo silo dajemo, je tudi glas pri govorjenju in petju tanjši ali debelši, močnejši ali rahleji. Govor je velik dar božji, kterega živina nima. Govorimo le vselej vse prav in pošteno!

Želodec je kuhar človeškega trupla, in je pod srcem nad čevi. Želodec dobi živež iz ust po goltancu, ga dobro prekuha, ter soku

podobnega čevom pošlje. Žolč, ki pride iz jeter, loči iz jedilnega soka, kar je redivnega v njem, v mlečnati podobi; to se združi s kervjo, ktera po svojem vednem krogotoku donaša slehernemu udu primérno hrano; kar pa je nepridnega, čeva iz života odpravljajo. Vranica, ktera je na levi strani blizo reber pod želodcem, slabo kri sprejema, jo jetrom pošilja ter pripomaga k napravljanju žolča. Obisti ali ledvice ležijo v ledji na obeh straneh. Čeva, kterih se namota šestkrat toliko, kakor je človek dolg, so drobna in široka, čedno povita v mrenico in herbtancu prirasena, da se ne zamotajo, in da ostanejo neprenehoma mokra in topla.

73. Č u t i.

Človeško telo ima pet čutov, po kterih čutimo in spoznavamo zunanje stvari. Ti le so: vid, sluh, voh, okus in tip.

Oči pod čelom so nam okna, da gledamo in se veselimo mnogih lepih reči. Oko je okroglo, kakor drobna jagoda, in ima v sebi mnogo kožic, ktere mu hranijo potrebne tekočine. V sredi očesa je neko leči podobno zernce, ki je čisto in svetlo, kakor kristal, in ga zato kristalno lečo imenujejo. S pomočjo te lečice

se zunanje stvari, ki jih gledamo, v očesu izobrazijo in s čutnico, ki od tod pelje v možgane, se jih zavemo, to je, vidimo jih. Oči so žlahten in zeló občuten ud našega telesa. Modri stvarnik jih je zato v koščene jamice postavil, jih je zgoraj in spodaj ogernil s trepavnicami, da jih varujejo, in jim je dal obervi za streho, da bi jim znoj ali pot od čela ne škodoval. Oči je treba varovati, ter ne brati v mraku, ne na solncu, ali v takem kraju, kjer se preveč blišči. Predrobno delo in pa predolgo napenjanje oslabí oči, in prisili očali nositi. Ako tekočina v očesu vsahne ali izteče, človek oslepí. Tudi mrena dostikrat oko preraste in vzame človeku ljubo luč. Slepec je velik ubožec.

Ušesa so sluhu dvojna stranska vrata. Lepo so okrožena kakor polževa hišica, po kateri glas zadoní na znotranjo, bobnu podobno kožico, da slišimo. Ušesno maslo brani, da nam kaj v uhó ne zleze, in da preostra sapa sluhu ne škoduje. Preblizo ušes sreljati in pokati ni zdravo; tudi zaušnica lahko ogluší človeka. Prehudi vetrovi posušé ušesno maslo, in nas po malem oglušé. Nekteri otroci že na svet pridejo gluhi, in taki pozneje tudi ne morejo govoriti, ker ne slišijo, kako drugi

govoré. Modri učeniki pa tudi gluhomutce izučé, da znajo pisati, brati in včasi tudi kakšno besedo izgovarjati. Gluhomutci, posebno če niso izučeni, so veliki reveži na svetu. — „Uho, ki sliši, in oko, ki vidi, je naredil gospod,“ pravi Salomon. Velik, velik božji dar je uho! Le radi poslušajmo dobre nauke, in nikoli ne odprimo ušes hudobnim rečem.

Nos v sredi lica je čuvaj, ki z nosnicami voha, in sodi, česar oko ne more, ali kaka stvar diší ali smerdí, ali je dobra, ali ne. Nos nam tudi pomaga razločneje govoriti. Premočno dišeče cvetice in druge take dišave so škodljive; od njih bolí glava, in tudi omótica človeka lahko obide. Včasipa se tudi bolnik poživí, če se mu dá povohati kaka močna dišava.

Usta so poglavitna vrata, skoz ktera gre sapa in živež v človeka. Jezik je vratar, ki s svojimi ojstrimi bradovicami vse okusi, ter presoja in pové, kaj je dobro, kaj ni. Okús nam naznanja sladko in grenko, kislo ali žerko. Če jezik ni čist, ni tudi pravega okusa, in jed se ne prilega. Nad jezikom je nebo polno žlez, iz kterih se sline cedijo. S slinami pomočimo jedila, da nam bolje téknejo.

Ako je človek zdrav, ču ti po vsem životu

skozi čutnice. Cutimo merzlo in toplo, mehko in terdo, golo in kosmato; le nohti, lasjé in pa kosti ne čutijo. Najbolj tanko čutimo na koncih perstov, s kterimi tudi ubogi slepci tipaje poznajo denar in še celó bukve berejo, ktere so nalašč narejene za take ubožčke. Tudi predica čuti s persti, če je nit zadosti tenka, ali ne.

Tako je stvarnik človeku dal pet čutov kakor pet dragih talentov, da bi jih prav modro rabil, da bi ž njimi koristil drugim in sebi, in da bi veliko dobrega storil za časno in večno življenje.

74. Kaj imam.

Očesi dve imam, ki bistro gledate svetlo, zdaj zemljo, zdaj lepo nebó, da lahko vse poznam. Oči so ljubi, božji dar; le greha gledati nikar!

Ušesi dve imam; kar ljuba mati rečejo, al dobri oče vprašajo, odgovor hitro dam. Ušesa so tudi božji dar; poslušat' greh me Bog obvar'!

Mam jezik od Boga, da lahko pojem, govorim, potožim se in zakričim, kjer je kaj hudega. Obrača se mi jezik rad; pa ne opravljat', ne lagat'!

Mam tudi roki dve; na vsaki perstov pet, ž njim' pisat', vsako reč prijet'; prav zdrave ste obé! Ž njim' delati, ne pa igrat'; ž njim' služiti, pa ne jemat'!

Dve nogi tud' imam, da lahko hodim in stojim, od doma grem, nazaj letim, se kamorkol' podám. Potepat vendar se ne grém, in škode delati ne smem.

Imam še eno reč, mi v persih kljuje dni, noči — serce, ki ljubiti želi, kar mu je najbolj všeč. Naj ljubi moj'ga Jezusa, ker me otroka rad imá!

75. Skerb za zdravje.

Zdravo telo je najboljše blagó na zemlji. Mladi ljudje velikrat premalo premislijo, kako velik dar in velika dobrota je zdravje. Tudi ne vedó, kako naglo se zapravi ljubo zlato zdravje, in kako kmali si človek nakoplje bolezen ali pa še smert. Veliko mladih ljudi se že pokvari v prvi mladosti, da so ves čas življenja nadložni, ali pa morajo prezgodaj iti pod černo zemljo, zato ker se niso varovali, in so nerodno živeli. Tudi Bog sam zapoveduje, da moramo za zdravje skerbeti. Kdor hoče tedaj po božji volji za zdravje skerbeti, naj se ravná po teh le pravilih:

1. Bodi, kolikor je mogoče, v čistem in zdravem zraku.

2. Bodi zméren pri jedi in pijači. Ne jej in ne pij nikoli več, kakor toliko, kar potrebuješ za življenje. Potrebno je vsako jed dobro zgristi in prežvečiti, zato da že-

lodec jed lože prekuha, in da nam živez bolj tekne. Prevročé ali premerzlo in tudi premastno ni zdravo. Ne jej tudi nikoli nezrelega sadja, in nobenih jagod, gob in drugih zelišč, katerih ne poznaš; veliko stvari je zeló strupenih. — Nikoli ne pij, kadar si vroč, pa tudi ne pij vode na vsako jed, da se ti želodec ne prehladí, in da ne dobiš merzlice. Čista studenčna voda je najboljša pijača za mlade ljudi. Nobena močna pijača, naj si bo ol ali vino, ne prilega se mladini. Posebno pa je žganje velik strup za vsakega človeka.

3. Varuj se, posebno v mladih letih, škodljivega tobaka. Od tobaka zobje sperhné, in se toliko hitreje zdrobé, kolikor prehitro je kdo začel tobak kaditi. Tobak tudi suši persi, iz katerih tobakar več ali manj svojega zdravja izpljuje, če ni posebno tolstega života. Tobakarjeva kri se kalí, usmradi sapo, slabi želodec, ter manj ali več krajša življenje.

4. Ne prehlajaj se. Če ti je vroče in se potiš, se ne razpravljaj, in ne hodi na tak kraj, kjer veter vleče, temuč po malem se sprehajaj in ohlajaj. Nezdravo je spomlad in jeseni ležati na mokri ali hladni zemlji. Tudi kopati se je nezdravo, dokler je še kdo prevroč in se ni še ohladil. Po zimi prehitro iti

iz mraza na vročino, je zeló škodljivo; zato zmerznjenega človeka ne denejo na toplo, ampak ga zakopljejo v sneg, da se počasi otaja. Kdor ozébe, ne sme za peč, temuč naj ozeblino dergne s snegom, ali pa naj premerle ude obeže z mokro platneno obezo.

5. Ne bodi pretesno oblečen. Pretesna obleka tiščí in opovira kervotok po životu. Pretesna obutev pokvari noge in pretesni nje-derci so krivi persnih bolezen. Tudi pretoplo oblačilo ni zdravo za mlade ljudi. Pretopla obleka nareja, da se mladi človek razvadi in pomehkuži, in mu potem škoduje že vsaka sapica. Glavo, vrat in persi le prav lahko pokrivaj, trebuh in noge pa ohranjuj tople, in se varuj, da ne bóš imel mokrih nog.

6. Bodi pri vseh rečeh prav čeden in snažen. Snaga je prijateljica ljubega zdravja; nesnažnost pa mu je velika sovražnica. Nesnaga zamaže potne luknjice, da se život prav ne izpotí, in to napravlja bolezní. Ako hočeš imeti svetle oči, zdrava ušesa in zobé, glavo in noge, jih le pridno umivaj.

7. Delaj pridno, pa tudi počivaj v svojem času. Počitek je človeku tako potreben, kakor živež. Zmérno spanje daje človeku moč in zdravje; nezmérno poleganje pa je nezdravo

in oslabljivo. Delo in hoja nam oživlja in krepča ude; lenoba pa nas dela otožne in bolehnne.

8. Pomisli pa tudi, da sveta čednost ohranja ljudi krepke, zdrave in vesele; strast pa jih kazi in dela revne in nesrečne. Bolezen in prezgodnja smert je gostokrat šiba za pregrešno življenje. Nedolžen človek je zadovoljen, zdrav in vsel, in bode dolgo živel.

76. Človeška duša.

Duše sicer ne vidimo, ker ni nič telesnega; vendar pa se nam naznanja po svojih delih. Duša čuti po peterih životovih čutilih; gleda z očmi, sliši z ušesi, okuša z jezikom, voha z nosom, in občuti po vseh udih. Ako se duša loči od telesa, človek umerje in merlič ne vidi, dasi ima oči, ne sliši, dasi ima ušesa, zato, ker nima duše.

Kar je duša vidila, slišala ali čutila, to si lahko še pozneje pred oči postavi ali predoci. Postavimo: Vašega konja ste doma že večkrat vidili; zdaj ga sicer ne vidite z očmi, vendar pa si ga mislite, kakošen da je. V mislih ga zdaj gledate, kakor ste ga večkrat z očmi videli, ali kakor pravimo, stavite si ga pred oči. Kako reč v mislih gledati ali si jo pred oči staviti, se

tudi pravi, *predočbo ali pomisel od reči imeti*, n. pr. *vi imate zdaj predočbo od vašega konja.*

Človek predočbe od reči, ki jih je vidil, slišal, ali občutil, v glavi hrani, ter jih pomni. Kdo ne pomni, kako lepo in veselo je bilo lani o velikonoči ali pa o binkoštih? Dobro še vemo, kako sladke so bile zrele češnje in kako prijetno so nam dišale nabrane sladke jagode. Dušna moč, ktera nas spominja na to in uno, imenuje se spomin. Spomin je velik božji dar. Prav žalostno bi bilo, in kaj bi začeli, ako bi ne mogli pomniti, kar se naučimo. Kdor pa hoče vse dobro pomniti, mora tudi vse prav zvesto poslušati, kar se mu dokazuje in pravi. Čutila donašajo duši posamezne predočbe, ktere potlej spomin hrani.

Razúm potem vse te predočbe v red deva in med zeboj primérja. Vidil si, postavimo, zeleno pérje, zelen travnik, zeleno sukno; veš tadaj, kaj ti pové beseda: zeleno, in kaj si moreš misliti ž njo, to je, imaš zapopadek ali pojem od zelenega. Tako imamo še stotero in stotero zapopadkov (pojmov). Dobro vem, kaj si moram misliti pri besedi: miza, stol, okroglo i t. d., in gotovo ne bom premenil nobenega teh zapopadkov s kakim drugim. Z razumom delamo zapopadke. —

Z razumom pa tudi lahko preudarjamo in sodimo, to je, lahko povemo od stvari, kaj so, kakošne da so, in kaj da delajo. Če mislimo na konja, lahko sodimo in rečemo: konj je domača živina, je močen, pelje voz i t. d. — Z razumom pa tudi naša duša lahko sklepa, to je, lahko nareja iz dveh razsod tudi še tretjo zraven; postavimo: vsak človek mora umreti; tudi jaz sem človek; zatoraj moram tudi jaz umreti. Moremo pa tudi sklepati iz učina na vzrok, postavimo: če je po zimi gorka hiša, lahko mislimo in sklenemo, da je bilo zakurjeno v peči. — Razúm je tedaj tista dušna moč, z katero kako stvar spoznamo, sodimo in sklepamo od nje.

Ako vam kdo pravi: Storite to, kar vam zapovedujejo starši, — lahko hitro spoznate, da je to prav in resnično. Če pa vam kdo reče: Ni vam treba storiti tega, kar so vam zapovedali starši, — lahko zopet spoznate, da ni govoril prav in resnično. — Ako vselej storite to, kar vam zapovedujejo starši, spoznate sami, da delate prav in dobro. Če pa ste staršem nepokorni, lahko spoznate, da ne delate prav, ampak krivično in hudobno. To vse spoznava duša. Tista dušna moč, s katero tedaj človek razločuje pravo od nepravega, imenuje se pamet ali um. Pamet je velik božji dar. S pametjo tudi

človek lahko spozna, da niso ljudje naredili živali in zelišč, solnca in lune in zvezd, temuč, da je vse to stvaril Bog, da je stvaril tudi človeka, in vse, kar se vidi in ne vidi. S svojo pametno dušo človek lahko spozna tudi Boga, svojega najljubšega očeta.

Pirhi ali pisanke so zelo všeč otrokom; vsak bi rad imel svoj pirh o velikonoči, to se pravi, otrok poželi pirh, in ima moč poželenja. Ima pa moč tudi studiti to, kar mu ni všeč. Bog je dal človeku prosto voljo, da lahko izvoli, kar je prav, če se mu tudi ne poljubi in mu ni všečno; pa tudi lahko opusti, kar je hudo, če ga tudi še tako mika in vabi. Ta dušna moč je najžlahtnejša, in daje človeku največjo vrednost, ako vse po pravici poželi, izvoli in stori, karkoli premore. Ako hočemo imeti pošteno in prosto voljo, ne smemo pustiti gospodariti meseni poželjivosti, ter si ne dovoliti vsega, česar hoče naše slabo poželenje. Človek si mora pogosto kaj pritergati ali odreči: mora se skerbno premagovati in storiti, kar je prav, ako ravno bi bilo to zelo težavno.

V glavi, pravijo, imamo razum in pamet; iz serca pa izvira poželenje in volja. Ako je serce dobro, čisto in pošteno, so tudi dobre naše misli in želje. Kakoršno pa je naše serce, taka

je tudi naša volja. Kristus pravi: „Kogar je polno sercé, usta govoré; dober človek prinaša dobro iz dobrega zaklada; hudoben človek pa prinaša hudo iz hudega zaklada. Blagor jim, kateri so čistega serca; Boga bodo gledali.“

77. Vest.

Otroci! dobra vest je mehko zglavje, na katerem se sladko spi in počiva in enkrat lahko umerje,“ djali so neki gospod učenic svojim učencem, „skerbite za dobro vest!“ „Kaj pa je dobra vest?“ vprašajo učenci. Za odgovor jim povedó učenik to lelično povest: „Neki oče pošljejo svojo hčérko Miciko v prodajavnico, da bi zmenjala bankovec za 10 goldinarjev. Prodajavec naglo našteje denar, in Micika ga vzame, in gre. Po poti pa vendar tudi še sama denar prešteje, in dobi en goldinar preveč. Uštel se je prodajavec, misli deklica, kaj bom storila? Ne bo pogrešil enega goldinarja, če ga obderžim, in drugih 10 goldinarjev da odrajtam očetu. Toda Bog me vari! Ne smem vzeti in obderžati tega, kar ni mojega; in bilo bi kakor ukradeno. — Tako pomisli blaga Micika, oberne se, dirja k prodajavcu, in mu dá nazaj en goldinar, za kterega se je bil zmotil. To se prodajavcu toliko dobro zdi, da pošteno deklico prav lepo pohvali, in ji ta goldinar podari. Prav preserčno je veselilo tudi Miciko, in tudi znotraj jo je nekaj hvalilo, da je tako naredila in prav storila. — Kdo li je ukazal deklici, da naj

si ne obderži tujega denarja? Vest jo je opominjevala. — Kdo je tudi znotraj hvalil blago deklico, da je bila toliko vesela? Hvalila jo je dobra vest, to je znotranji božji glas, ki nas svarí pred hudim, in nas graja, če storimo hudo; pa nas tudi hvali za dobro storjeno. — Dokler se varujemo hudega, in storimo dobro, imamo dobro vest; ako pa storimo greh, imamo nemirno in hudo vest.

*Poslušaj svojo vest zvestó,
Te prav vodila vedno bo;
Sercé, ki čisto vest imá,
Je polno slaja rajskega:
Nečista vest pa vedno skli,
Pokoja nima dni, noči.*

78. Stanovi.

Bog je stvaril lepi raj, in ga je dal Adamu, da bi ga obdeloval. Bog je tedaj delo človeku odkazal že v začetku, da bi si ž njim potrebni živež dobival. Tudi mi si z delom potreben živež služimo, in kdor ne dela, pravi sv. Pavel, naj tudi ne jé. Adam je grešil, in lepi raj se je spremenil v težavno, solzno dolino. Pravični Bog je djal človeku: „Živil se boš v trudu vse svoje dni, in v potu svojega obraza boš kruh jedel, dokler se ne poverneš v zemljo, iz ktere si vzet.“ Od tega časa je težavno delo naša osoda; težavnost dela je kazen greha. Voljno jo moramo terpeti in prenašati, da na tem svetu zado-

stujemo za grehe. Pridno delati nam bodi čast, postopati pa gerdo in pregrešno. Delo nas obvaruje mnogih grehov, zakaj lenoba je vseh grehov začetek. Vsakega človeka največja dolžnost je: Moli in delaj!

Človek sam ali pa kaka samesna družina si ne more pripravljati in pripraviti vsega, česar je treba za živež, obleko in stanovanje. Tudi najbolj premeten in močen človek bi si ne mogel sam sezidati hiše, ne sam narejati svoje obleke, in še kruha, ki ga vsak dan potrebuje, ne bi si mogel pripravljati, če bi bil sam. Prav dobro je tedaj in še celó potrebno je, da več ljudi skupaj živí na enem kraju. Nektere družine pridelujejo živež, druge delajo obleko, zopet drugi izdelujejo stanovanja, in še drugi narejajo mnogoverstno orodje in take reči, ktere se ne dobé na vsakem kraju.

Vse, kar potrebujejo ljudje za življenje, prihaja od Boga. Ljubi Bog je stvaril rodovitno zemljo, mnoge rastline in živali vsakoršnih plemen; ljubi Bog ohranjuje vse to in tako vedno po očetovo skerbí za nás, svoje otroke.

Nekteri ljudje se ne pečajo z drugim, kakor s tem, da obdelujejo zemljo in pridelujejo

lujejo živež. Delajo na polju, na travnikih, na vertih, v gozdih, in se pečajo z živinorejo. To so kmetje, ali kmetvavci.

Drugi se pečajo s tem, da izdelujejo zemljiške pridelke v drugo blago, ter napravljajo stanovanja, obleko in mnogotero orodje. Takim pravimo rokodelci, obertniki.

Zopet drugi zemeljske pridelke in druge reči, ki jih delajo rokodelci, skupujejo, in jih prodajajo takim, kateri jih nimajo. Takim ljudem, ki kupujejo in prodajajo, pravimo kupčevci ali tergovci.

Delo ali opravilo, ktero si človek izvoli do konca svojega življenja, imenuje se njegov stan ali poklic. V vsaki deželi so ti trije človeški stanovi: kmetiški, rokodelski in kupčijski. Zraven njih pa so še drugi stanovi, posebno duhovski in uradniški. Duhovski stan je Kristus postavil, da nam oznanjuje njegov nauk, delí svete zakramente ter nas napeljuje k bogoljubnemu življenju, Zraven dohovske gosposke je pa tudi še deželska ali svetna gosposka, ktera skerbí in varuje, da se v deželi vse lepo, redno in varno godí in izveršuje. Ti svetni vikši ali uradniki imajo tedaj svoj uradniški stan. Potem je zopet kralj ali cesar, kateri nam

je od Boga postavljen za najvikšo svetovno gosposko. Čez vse pa je Bog, kralj vseh kraljev, kateri čuje in sodi, kako sleherni polnuje dolžnosti svojega stanu.

Dober človek in kristijan je priden, delaven in zadovoljen v svojem stanu; zraven pa tudi spoštuje vsak drugi stan. Pokoren je svoji duhovski in deželski gosposki, udan in zvest svojemu cesarju, ljubi vsakega človeka, kakor samega sebe, in Boga ljubi čez vse.

79. Občina.

Kraj, kjer stanujemo, je mesto, terg ali pa je vas. Tu živí skupaj več družin; vsaka ima svoje hiševanje, in vse so tako združene, da pomagajo ena drugi in da vse opravljajo in storé, kar en sam človek opravljati in storiti ne more. Z združenimi močmi se stori marsikaj, kar posameznim mogoče ni.

Vsi stanovavci enega kraja pomagajo eden drugemu in imajo skupaj marsiktere pravice in dolžnosti. Taka zveza se imenuje občina, soseska ali srenja. Veliko je opraviti za občinsko korist; vsak posamezni ud ne more vsega tega sam opravljati, in storiti. Zavaljo tega so pri vsaki občini odlo-

čene nektere osebe, ktere v imenu vseh drugih občinarjev preskerbujejo občinske zadeve. Te osebe so župan in svetovavci. Županstvo je občinska gosposka. Ona priseguje pri Bogu, da bo vestno in postavno skerbela za občinski blagor, in da bo nepremakljivo udana in zvesta svojemu presvetlemu cesarju.

Pokoren ud občine povišuje občinski blagor, nepokorni pa ga podkopuje, in pripravlja nemir v občino, popači druge s svojim slabim zgledom, in zasluži kazen. Da je v občini vse rédno in mirno, treba je kaznovati tacega, kdor ni miren in réden, kakor drugi. Tako mora biti pri vsaki družini, v šoli in pri občini.

Vse to, kar je potrebno in koristno občinskim stanovavcem, mora občina preskerbovati. Najimunitnejše poslopje v vsakem kraju je cérkev, kamor se shajajo stanovavci k očitni božji službi, kjer se opravlja daritev svete maše, in kjer se shranjuje presveto rešnje telo. Občina mora za svojo cérkev skerbeti, da je čedno in spodobno opravljena. Ako ima občina lepo in spodobno cérkev, kaže, da ima tudi pobožnega duha. Ravno tako mora občina skerbeti tudi za šolo ali učilnico, kjer se občinski otroci učé in na-

peljujejo, da bi bili enkrat modri in pošteni ljudje. Kar otroci pridobivajo v šoli potrebnega in dobrega, to koristi vsi občini. Občina mora tedaj skrbeti za šolsko hišo, da jo ohranjuje, kakor je prav in potrebno. Za šolski nauk mora občina skrbeti s tem, da natanko, zvesto in postavno rada plačuje šolskega učenika, in da ga spoštuje, kakor svojega dobrotnika; pa tudi mora občina skrbeti za šolski nauk s tem, da gleda in čuje, da vsi otroci, ki so za uk, pridno hodijo v šolo, in da se nič ne zgodi, kar bi oviralo šolsko izrejo in učenikove trude.

Kjer je več ljudi skupaj, tam je tudi treba paziti, da se ne razdere mir, in da se nikomur ne dela kaka škoda. To mora skrbeti občinska županija. Za vse to pa je treba previdnosti, truda in tudi denarja. Občinsko županstvo skerbí za korist vse občine, posamezni udje pa mu morajo pomagati z denarjem in tudi z delom, če je treba. Vse to se mora na tanko in postavno odrajtovati.

Vsi stanovavci enega kraja ali pa tudi iz več krajev skupaj, ki so pridruženi k eni farni cérkvi, imenujejo se f a r n a o b č i n a ali fara. Vikši pri vsaki fari so gospod fajmošter.

Oni skerbé posebno tudi za dušno srečo svojih farmanov, in se imenujejo tudi duhovni oskerbnik ali duhovni oče. Fajmošter so tedaj duhovna gosposka v svoji farni občini, in so zraven tudi prednik šol, ktere so v tisti okolici. Oni učé kerščanski nauk, oznanujejo božjo besedo, opravljajo očitno božjo službo, delé svete zakramente in spremljajo mertve na pokopališče. Duhovni gospod pomagajo svojim farmanom pri vseh rečeh od zibeli do groba, in so tedaj njih velik dobrotnik. Dobri farmani spoštujejo svojega duhovna, kakor svojega pravega očeta, in duhoven jih imajo za svoje farne otroke.

80. Deželna ali deržavna oblast.

Pri vsaki hiši in pri vsaki soseski mora kdo biti, da zapoveduje, kdaj in kako naj se vse opravlja, kar je potrebno za hišo in sosesko, da se po tem takem ohrani red, mir in edinost. Ravno tako in še bolj je potrebno za vso deželo, kjer živi toliko družin in sosesk, da je kdo, ki zapoveduje vsem prebivavcem po deželi, in čuje, da je povsod vse rédno, pokojno in pravično, in da se ohranjuje varnost življenja in lastnine vsem prebivavcem. Tega občnega oskerbnika ime-

nujemo deželnega oblastnika. Deželni oblastnik je namenjen in postavljen od Boga. To nas razločno uči in nam kaže sveto pismo: „Kterikoli so oblastniki, postavljeni so od Boga.“ — „Kdor se zoperstavlja oblasti, zoperstavlja se božji volji, zakaj oblastnik je namesto Boga.“

Naš deržavni oblastnik je presvetli cesar **Franc Jožef I.**, nas občni oče, kateri skerbí za 34,000.000 avstrijskih podložnikov, kateri so mnogih narodov in raznih jezikov. Vse svoje podložne bi rad vidil in imel srečne, in vsem bi rad storil prav in dobro, kakor oče svojim ljubim otrokom. Toda, kako težavno je to! Moliti moramo za svetlega cesarja, ljubiti ga, zvesto in voljno spolnovati mu postave in ukaze, in moramo vselej lepo in spoštljivo govoriti od njega, kakor pravi sveti duh: „Moj sin! boj se Boga, in spoštuj cesarja in ne pridružuj se njunim zaničevavcem.“

Kar presvetli cesar ne more sam pregledati in uravnovati, v tem mu pripomagajo cesarski, kraljevi oblastniki, kateri imajo pravico, čast in oblast od cesarja. Svetli cesar ima svoje ministre, v vsaki kronovini pa svoje namestnike ali deželne poglavarje. Vsaka

dežela ima svoja okrožja s svojim poglavarjem in z uradniki, kateri v imenu presvetlega cesarja vladajo svoja okrožja, in skerbé za njih srečo in blagostanje. Pa tudi občinski župani, svetovavci in odborniki morajo pridno pomagati cesarskim uradnikom, da je vse lepo mirno, in da se množi in zvišuje sreča in splošna blagovitost.

81. Dolžnosti podložnih.

Ne le samo svetlemu cesarju moramo biti iz serca udani, kakor otroci svojemu skerbnemu očetu; tudi cesarske namestnike, deželsko gosposko smo dolžni spoštovati in natanko in zadovoljno spolnjevati njih ukaze in povelja. „Vsak bodi podložen višji oblasti, zakaj le od Boga je vsaka oblast, in vse, kateri imajo oblast, postavil je Bog. Kdor se tedaj ustavlja oblasti, ta se ustavlja božji naredbi, in nakopuje sam sebi pogubljenje.“

Dolžnost vsakega podložnega je pa tudi, da ljubi svojo deželo. Ni še zadosti, da le v sercu občutimo vsako veselo in žalostno dogodbo svoje dežele, in da ji iz serca voščimo vse dobro; dolžni smo tudi z besedo in djanjem, z blagom in življenjem, če je treba, pomagati svoji deželi. Dolžni smo braniti

svojo deželo, da ne pridejo zunanji sovražniki na-njo, da ne palijo mest, vasi in hramov, in da nam ne jemljejo premoženja in življenja. Kogar Bog po gospóski zakliče na vojaščino, ta se ne sme braniti, ampak mora biti pripravljen se vojskovati za vero, cesarja in za domovino, in mora ji darovati tudi svoje premoženje in življenje, ako ne more biti drugače.

Varujmo pa se tudi skrivnih zapeljivcev, kateri podpihujejo deželane in na tihem puntajo in šuntajo ljudstvo zoper poglavarje, kralje in cesarje, ter nosijo strašnega razboja ogenj v streho. V ognju pogorí hiša, v puntu pa dežela.

82. Pokaj so davki?

„Pokáj toliko davkov pri nas?“ vprašajo radi nekteri nezadovoljneži. — V božjo čast in za povišanje pobožnosti morajo biti cérkve in šole. K temu je treba duhovskih in deželskih učenikov in prednikov. Da se ohranjuje red in pokoj, varnost življenja in premoženja, in da se spolnujejo postave in povelja deželnega oblastnika, potrebni so uradniki, sodniki in drugi cesarski služabniki, ktere morajo podložni živiti. Da se kupčija zljajšuje

in povišuje, da se obilni domači pridelki drugim pošiljajo, in da se nam potrebne reči vozijo iz drugih krajev, morajo se napravljati in ohranjovati železnice, ceste, mostovi in druge take naprave. Da se zunanji sovražniki odvrtačuejo od domovine, so potrebni vojaki in vojaške trume. Ti morajo biti vsi preživljeni, oskerbljeni in napravljeni s potrebnim orožjem, in še druge branivne naredbe se morajo pripravljati.

Ker te naredbe in naprave koristijo vsi deželi, dolžan je tudi vsak podložen po svoji moči in po svojem premoženju pomagati k potrebam dežele, in je tudi dolžan zadovoljno in zvesto opravljati in odrajtovati vse davke, kateri so naloženi in se nakladajo deželi na korist.

Več ko je po svetu goljufov, hudodelcev in krivičnikov, več mora presvetli cesar imeti pomočnikov in varhov; po številu teh rastejo tudi davki. Ako bi bilo manj hudobnežev in zunanjih sovražnikov, padali bi in se zmanjševali tudi davki; punti in vojske pa povišujejo davke. Kako neumno je tedaj, ako kdo čerti gosposko, ktera pobira zemljiške, užitne, dohodne in druge davke! Kako hudobno bi bilo goljufati pri daciji!

Namesti takega goljufa morajo dodajati drugi, taka goljufija je tatvina, po kateri se okrade vsa dežela in deržava. Nam v izgled je Kristus plačal davek za sé in za Petra, in je rekel: Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega.

83. Človeški udje se spuntajo.

Svoje dni, tako pripovedujejo, so se vsi udje človeškega trupla naveličali služiti želodcu, in se spuntajo, rekoč: „Pokáj bi mi težko delali in pripravljali želodcu, on pa bi sladko užival brez dela?“ Noge niso hotle več nositi, roke ne delati, zobje ne gristi, tudi nos se je vihal in branil vohati. „Saj smo vsi udje enaki,“ djali so, „vsi bomo vživali in enako veselo živeli.“ — Pervi dan svoje nepokorščine so puntarski udje izhajali še precej dobro, in so bili prav dobre volje. Drugi dan že začnó slabeti, tretji dan onemagovati; četerti dan so bili tako oslabljeni, da se niso mogli ne ganiti, in peti dan so že skoro umirali.

Puntarski udje pokličejo deržavni zbor, da bi se posvetovali in postavili svojo vlado: ali lej reve! Oči so tako vpadle in oslabele, da niso mogle razločiti nobene reči; noge so omahovale in niso mogle nositi trupla; roke so se tresle od slabosti in tudi jezik, poprej najhujši podpihovavec, ni mogel več obračati se po ustih. Truplo je ležalo na tleh, in je že pojemalo.

Zdaj se oglasi glava, rekoč: „Prevzetni puntarji, zdaj vidite, kam ste prišli! Želodcu niste hotli odrajtovati, kar mu gre, pa tudi on nima moči, da bi vam dal, kar potrebujete. Vi mu nečete pomagati, zato pa vam tudi on ne more pomagati.“ — „Res je tako,“ poterdijo vsi udje; prav ima želodec, da nas priganja k delu.“ — Voljno seže vsak ud za svoje delo, in vsi dajejo radi želodcu to, česar potrebuje. Kmalo ozdravijo zopet vsi udje, in postajajo terdni in močni.

Tako se godi vsaki državi, v kateri je potreba delavcev, pa tudi vladavcev. Podložni plačujejo davke, gosposka pa jim daje moč. Enemu brez drugega ni mogoče živeti; Bog je tako naredil in urédil.

84. Vojaštvo.

Delavcem, kmetom, umetnikom in nam vsem so potrebni varhi, vojaki, kateri nam ohranijo ljubi mir, nas branijo znotranjih in zunanjih sovražnikov, da smo varni življenja in imenja. Častitljiv in koristen nam je tedaj vojaški stan, in kogar Bog po gosposki pokliče na vojaščino, ne sme braniti se in ne uhajati. Pobegune in uhajavce čaka ostra kazen in žalostna smert; serčnega in pogumnega vojaka pa čaka velika čast in plačilo pri vikših, pred svetom in tudi pred

Bogom. Mladenič! kadar pride versta na te, da boš mogel iti k vojaški nabiri, ne odmikaj se, in ne uhajaj k potepuhom. Bogu se ne moreš skriti. Če ti je Bog namenil in odločil vojaški stan, ne boš mu utekel drugače, kakor s strašno in nesrečno smertjo. Brez božje volje ne boš vojak, če pa je božja volja takó, naj še tvoja bo! Kaj bo naredil Bog s takim, ki si kvari in kazi zdrave ude, da bi ne bil za vojaščino? To je velik greh, kterega tudi deželjska gosposka po pravici ojestro kaznuje.

Ako si spoznan za vojaka, ne bodi žalosten, ampak bodi vesel, da te je Bog vstvaril verlega junaka, kakoršnega potrebuje cesar. Voljno in serčno prisezi na bandero! tvoja služba bo častita in srečna, ako boš priden in zvest. Nikdar ne pozabi svoje prisege, dokler ne dostojiš in ne doslužiš odločenih let! Kdor uhaja, prelomi prisego, zasmehuje Boga, in zastavi svojo dušo hudobnemu duhu. Vojaški pobegun ne sme na svetlo, in je kakor volk v domači deželi. Ako ga vlové, ga ojestro kaznujejo; ako pa ga ne dobé, dobil ga ko peklenski sovražnik.

85. Špartanka.

Šparta staro mesto bilo, ki junakov spodredilo, hrabrih sinov slavni broj. Kakor skale v boju stali, radi so življenje dali, vbrant dom in venec svoj.

Sin Špartanke pa pobegne, ko mu strah na serce segne, in prinese k domu meč. Mati sinu meč izdere, in mu persi z njim predere: „Ne boš vhajal,“ pravi, „več!“

„Mati, kaj ste mi storili!“ zdiha, „sina ste vmorili; ne poznate sina več?“ — „Lažeš, zanič!“ reče mati, „sina nočem te poznati; moj sin z vojske ne beži!“

Se Slovenka ne sramuješ, ko Špartanko hvalit čuješ? Káko govoriš pa ti? — Gerda, slaba taka mati, ki zamore sinu djati: Sin! le ujdi in se skrij!“

Bežec, ki iz vojske vhaja, dom sovražnikom izdaja, on je Iškarjotov brat. Hitro bode tihotapec vsake hudobije hlapec, bo razbojnik, in bo tat.

86. Trije nauki za vojake.

Pobožna in bogaboječa mati je naročila svojemu sinu, ko je šel na vojsko, te le posebne tri nauke:

1. Boj se Boga, in zvesto služi gospodu vojaških trum, ako ne moreš očitno, pa saj moli v duhu. Kdor ne služi Bogu, tudi ni zvest cesarju. Vojak brez vere in pa ptič brez perut sta enaka. Hrabri božji vojščaki so bili Jozue in David, sveti Juri, sveti Martin, sveti Boštjan, sveti Florijan in veliko drugih, ki so zdaj svetniki.

2. Varuj se greha; greh je najhujši sovražnik. Bodi pokoren in zvest; nezvestoba enega samega lahko pokonča vse kerdelo. Izdajavec ne najde pokoja na svetu, in božja kazen mu ne odide.

3. Na bojišču bodi lev, doma pa jagnje; bodi pogumen proti sovražnikom in ljudomil premaganim, in nikoli ne zataji kerščanskega sočutja. Ne boj se krogel, kadar krog tebe žvižgajo; umreti za dom in cesarja je slavno, in srečna je smert, ako si v gnadi božji. Ne bo te zadela krogla, če ni božja volja; v božjih rokah si, kjer si in kodar hodiš. Padali bodo na desnici, umirali na levici, ti pa boš prišel zdrav in vesel domú, ako je božja volja. — Bog te obvaruj!

To je bilo dobre matere lepo slovo.

87. Sveti Martin.

Sveti Martin je bil rojen leta 316 in sicer v ajdovski veri. Njegov oče je bil imeniten vojak. Tudi Martin si je izvolil vojaštvo. Vidil pa je pri vojaki marsikaj nerodnega in razuzdanega, kar je dobrega mladenča silno v serce bolelo; in se zatoraj tudi nikoli ni udeleževal takih nespodobnosti svojih tovaršev, temuč še prizadeval si je, jih, kolikor je mogel, odvrčevati od grdih navad.

Martin je imel prav dobro, pobožno in usmiljeno serce. — Nek hud zimski dan, ko je šel z vojaki iz mesta, zagleda berača, ki je na pol gol in zmerznjen ležal na cesti, in milo zdihoval in prosil miloščine. Toda drugi mimo gredoči se ne zmenijo za njega, Martinu pa se v serce smili. Misli si: Denarja nimam, kaj bi li revežu dal? Naglo vzame svoj vojaški plajšč od sebe, potegne meč, in prereže plajšč čez sredo; dá ga polovico beraču, z drugo pa se zopet ogerne. Ko tako na pol ogernjen Martin tovarše dojde, se mu posmehujejo in ga zaničujejo. On pa ne posluša zasramovanja, temuč se le veseli,

da je mogel siromaku pomagati. — Po noči potem se mu prikaže zveličar v družbi angelov, oblečen s polovico plajšča, ter jim reče: „Martin me je oblekel s tem oblačilom; ker vse, kar kdo stori najmanjšemu svojih bratov, to meni samemu stori!“ Ta prikazen je Martina tolikanj ganila, da se je dal precej drugi dan kerstiti. Bil je potem še celó škof na Francoskem, in je umerl kot svetnik leta 402.

Četerti razdelek.

Prirodopis.

---

88. Živalstvo.

Lepo je na polju, kadar spomladi in po letu krog in krog vse zelení in cvete. Solnce močno sije in vse ogreva; prijetno je hladiti se v senci košatih dreves; studenci šumljajo po gladkih kamenčkih in se vijó po cvetečem travniku. Vendar bi nam zemlja ne bila tako ljuba, ako bi na nji ne živele tudi mnoge in različne živali. Najlepše cvetje je nemo (mutasto); drobni ptički pa veselo skačejo z vejice na vejico, žvergolé in prepevajo, ter oživljajo vse okoli sebe. Po cvetju šumé pridne čebele in letajo pisani metulji; po zemlji pa vse mergolí različnih mergolinecev, hroščev ali kebrov in drugih živalc. Nekaj se jih giblje sem, nekaj tje. V potokih plavajo gibčne ribe, in se skušajo ena pred drugo

naprejin nazaj. Zraven teh brezštevilnih živalc vidimo pa tudi na paši čede ovác, krav, volov in konj. Bog je stvaril toliko živali, da jih je napolnjena vsa zemlja. Vidimo jih po zraku in v vodi, po gorah in dolinah; tudi še celó v zemlji veliko živalc prebiva.

Vsaka živalca na zemlji najde svoj živež, ena travico, druga zernce, tretja meso. Oče nebeški vse preživi o pravem času.

Vsaka žival ima svoje različno telo tako modro stvarjeno, kakor ga potrebuje, s takimi lastnostmi, kakoršne si ji prilegajo. Nekatere lazijo počasu, druge naglo letajo po dveh, po štirih, tudi po šestih in še po več nogah. Nekatere imajo perute in noge; druge nimajo ne nog ne perut, kakor červi, kateri le gibaje se po zemlji lazijo. Ribe imajo plavute, s kterimi kakor blisk po vodi švigajo.

Različna in prav primérna je živalska odeja, s katero jih je preskerbel dobrotljivi stvarnik. Po vročih krajih imajo živali največ tanko dlako, kakor slon; po merzlih krajih pa so zeló kosmate, kakor medved. Na zimo zraste pticam bolj gosto pérje, konjem, volom in kravam pa bolj gosta dlaka, da jih ne zebe. Ribe imajo gladke, terde luske s polzko žlezo prevlečene, da lahko plavajo

in se gibljejo po vodi, in da se ne ranijo po kamenju in po koreninah. — Živalska obleka koristi tudi človeku. Daje nam kožuh za zimo, volno za sukno in pérje za posteljo; še zajec nam daje svojo mehko volno za klobuk. Kako modro je Oče nebeški vse oskerbel!

89. Doječé živali.

Nektere živali rodé žive mlade, ki jih potem dojé. Imenujejo se zavoljo tega doječé živali ali dojivke; pravi se jim tudi sesavci. Imajo rudečo in gorko kri, in dihajo s plučmi. Doječé živali živé večidel na suhem; le nekoliko jih je tudi v vodi.

Najkoristnejše so nam naše domače živali. Konj, osel, vol, krava, prešič, ovca, koza nam koristijo za živež, za delo in za zložnost. Pes varuje hišo in imenje in hodi tudi na lov. Mačka loví miši in podgane, i t. d.

Po gozdih in gorah živé lovske živali ali divjačina, postavimo: jelen, serna, divja koza, zajec, veverca, polh i t. d. Lovstvo je kratkočasno, pa tudi nevarno; za kmeta je močno zapeljivo in zeló škodljivo. Pregovor pravi: „Kmet na strelu, polje v plevelu.“

Veliko doječih živali se živí od mesa drugih manjših živali; nektere celo človeka napadajo, če so zeló sestradane. Imenujemo jih zatoraj dereče živali ali zveri. Prebivajo po gozdih, gorah in luknjah. Dereče živali v naših krajih so: lesica, dihur, kuna, podlasicá, jazbec, volk in medved; v gorskih krajih pa: lev, tiger in ris.

Smešne doživke so opice ali merkvíce. Hodijo po štirih nogah; znajo dobro oponášati ljudi in druge živali, so mnogo-verstne postave, in nektere zeló podobne človeku.

Povodne doživke so v naših krajih vidre, ki živé za vodami in po jezerih, kjer se potikajo po luknjah. Vidra ima rujavo kožo, iz ktere se delajo drage kape; njeno meso se sme tudi v postu jesti.

90. Goveda.

Med domačo živino so goveda najkoristnejša. Za poljedelstvo so še važnejša kakor konj. Vol vleče oravno drevo, vozi o žetvi polni voz domú, in gnoji zopet izserkano njivo. Ubožni kmetje, kateri ne morejo imeti konja, živé se s kakima dvema kra-

vama. Koliko bogastvo, kako obilne dari ima človek v ti sami živali! Goveda mu dajó najzdravše in tečnejše meso, ki je mnogim vsakdanji živež, kterega se nikoli ne naveličamo, kakor tudi ljubega kruha ne. Kako blaženo je mleko, iz kterega napravljamo sir in maslo, ktero rabimo pri kavi, močnatih jedilih in pri različnih pekarijah. Z govejo tolščo si razsvetljujemo noč in čedimo perilo; zakaj naše sveče in milo napravljajo največ iz loja goveje živine. Kožo od govedine nosimo na nogah, s kostmi si lase češemo, s kervijo čistimo cukar. Govedina je blagoslov in dar božji. Še celó neka bolézen te živali, namreč kravje koze, postala je dobrota za človeštvo. — Za veliko dobrega, kar človek dobiva od goveje živine, pa ona tudi hoče, da jo dobro oskerbujemo.

Govedo štejemo, kakor ovco in kozo, k prežvekovavkam. Te živali imajo po štiri želodce. Rastline, od katerih se živé, pridejo le malo prežvečene v prvi želodec in iz tega v drugega. Iz tega se pahajo v gobec, in pridejo potem v tretji in četerti želodec, da se popolnoma prekuhajo.

91. Pastir.

Bilo je lepo prijetno jutro, in občinski pastir je pasel na zelenem pašniku svojo živino. Solnce je ravno vzhajalo in vse okoli je bilo pozlačeno z rumenimi žarki. Travniki so bili prepreženi z najlepšimi cveticami, na katerih se je lesketala zlata in sreberna rosa. Ptiči so peli svoje juterne pesmi, in škerjanec se je povzdigoval visoko po zraku, kot najveselši pevec med krilatimi tovarši. Mirno in veselo se je pasla pastirska čeda po zeleni ledini. — Vse to čednika globoko gine. Misli na Boga, kateri preskerbuje, ohranjuje in razveseljuje toliko stvari pod nebom in na zemlji. Tudi mu živo na misel pride, kar so v nedeljo gospod duhovni oče v cérkvi govorili od velikosti in dobrote božje. Zbudé se mu v sercu pobožne misli in sklepi, ter pravi sam pri sebi: O Bog, kako lepo je vendar vse, kar si vstvaril, in kako ljubeznjiv in milostljiv si vsem svojim brezštevilmim stvarjem! O kako zeló sem srečen, da te tudi jaz, ubogi pastir, morem spoznati in častiti! Tukaj sem čisto sam, toda ti, o gospod! me vidiš, in imaš svoje dopadajenje nad mano, če tudi na tihem spolnjujem tvojo sveto voljo. Obljubim ti, da ti bom vselej zvest po svojem stanu. Varoval bom škode, in bom storil dobrega, kar bom mogel. S čim bi se li mogel tebi zato bolj hvaležnega skazati, kakor z zvesto pokornostjo in s preserčno ljubeznijo!

Tako je premišljeval in govoril pobožni pastir, ter je šel po pašniku, ga je trebil, je popravljaj plot, je zatiral škodljive rastline in nabiral dobre in zdravilne. Z eno besedo: on si je vedno prizadeval, da je storil kaj dobrega in tako pomagal svojemu bližnjemu. — Vsi ljudje v vasi so radi imeli tega priljudnega in delavnega čednika, in ga niso zapustili, kadar je bil že star in nezmožen.

Tako je lahko človek tudi v najnižjem stanu pobožen, lahko dela dobro, in pomaga sebi in svojemu bližnjemu.

92. Pastirska pesem.

1. Na trati zeleni Ni šuma ljudi, Je ž'vinca pri meni, Me pet' veseli.	5. Za čedami z brati Tud Jožef rad gré ; Vse skoz obderžati Nedolžno sercé.
2. Prijazno odpira Se gor mi nebó ; Se mílo ozira V mé božje okó.	6. S'cer bratov zavidnost V Egipt ga prodá, Al' božja previdnost Ga v čast pripeljá.
3. Pastirstvo izvoli Si Abelj najpred ; Bogá on rad moli, Daruje od čed.	7. In David bil tudi Pastirček še mlad ; Se hvale ne vtrudi Gospodu spevat'.
4. Okó nevoščljivo Je Kajnovó res, Al' Bog dopadljivo Dar gleda z nebes.	8. Pri ovčjem kerdelu Od Boga poznan, Poglej, Izraelu Za kralja je dan.

9. So pri Betlehemu
Pastirci s'rotni,
In znani le njemu,
K' je stvarnik reči.
10. Njim angel gospodov
Oznani najpred:
„Zveličar narodov
Je rojen na svet.“
11. Se tud imenuje
Sam Jezus pastir;
Nad svojimi čuje,
In vodi jih v mir.
12. O srečne dušice,
K' se njega deržé,
So prave ovčice,
Za njim le hité!
13. Pri Jezusu biti
V ljubezni povsod,
Za njim le hoditi,
Kjer kaže on pot.
14. To želje so moje.
To Bog ti mi daj,
Od milosti svoje
Ne loči me kdaj.
15. Potem prepevati
Veselo jaz smem;
Zakaj žalovati —,
Kaj bat' se ne vem!
16. Če tudi zapira
Oblak mi nebó,
Se milo ozira
V me božje okó.

93. Pes.

Domač varh in človekov zvest prijatelj je pes, kateri je mnogoverstnih plemen in razne postave. Angleški pes je visok in dolg, pa medel in pretergan. Mesarski pes je velik in se dobro redi. Ovčarski pes nosi grebenico, da ga volk ne zadavi. Lovski psi so medli in nagli. Koder ima kodrasto dlako, in se rad nauči mnogo-

verstnih burk. Prihišni pes čuje in laja po noči in po dnevu.

Psom se ne sme dajati prevroče jesti, pa tudi pretepati in dražiti se ne smejo, da ne stečejo. Stekli pes ima strašno strupene sline; če ktereга vgrizne, ali če ga le oslini, tudi steče, bodi si človek ali kaka žival. Stečejo tudi volkovi in mačke. Kadar pes neha lajati in ne pije, ampak žalostno omahuje in reži celó nad domačimi, ako pobeša ušesa in stiska rep med noge, ako začne jezik moliti iz gobca in sline cediti, naznanja, da je stekel, in berž ga je treba ustreliti in globoko zakopati. Kogar stekel pes vgrizne, naj si hitro rano iztiska, da izteče kri in ž njo strupene sline. Potem naj umiva rano z lugom, z apneno, s solnato ali pa s svojo vodo. Potrebno je potem rano ožgati z žarečim železom, in hitro poslati po zdravnika.

94. Lagati ne!

Matiček je popotoval z nekim kupcem v daljne kraje, in tukaj se je navadil prav nesramno lagati. Ko pride domu, vzamejo ga oče s sabo v bližnje mesto, kjer ni bil še nikoli. Po poti se pogovarjata od mnogih reči, kako je to in uno po svetu. Dojde ju neki mesar z velikim psom. Ma-

tiček pogleda psa, in reče očetu: „Vidil sem, že ne vem dobro kje, še desetkrat večjega psa, kakor je ta. Gotovo je bil večji, kakor naš največji konj.“ — Oče ki so precej vedili, da se je sinek debelo zlagal, pravijo na to: „Ta se ti je znabiti vidil enomalo prevelik; pa vse je mogoče, ker v vsakem kraju se še vidi kaj posebnega in čudnega. Tudi tukaj,“ pravijo oče nalaš, „ne daleč od tod, je čudapoln most, ki je pa tako narejen, da če tak človek čeznj gre, ki se je zlagal tisti dan, zlomi se mu gotovo noga na njem. Le urno hodiva, bova kmalo tam!“ Matiček dobro vé, kaj mu je, in se zeló prestraši. Vedno bolj in bolj ostaja zadaj in vpije za očetom: „Oče, kako sem vam že pravil od tistega psa, da je tako velik kakor naš konj? To je res enmalo preveč, pa tako velik je bil vendar, kakor vol.“ Oče gredó pa tiho in vedno hitreje naprej. Matiček vpije zopet za očetom: „Ne hodite vendar tako naglo, govoriva še od tistega psa. Pes ni bil ravno tako velik kakor vol, večji pa je bil, kakor kako tele.“ Prišla sta že do mosta, in treba jima je čez iti. Oče hočejo naravnost čez; pa Matiček jih prime za roko, rekoč: „Ljubi oče! Počakajte še enomalo, preden greva čez most. Tisti pes ni bil nič večji, kakor drugi psi.“ Oče ga potem terdó posvaré in pravijo: „Matiček, lagati ne!“

95. Lisica.

Kdo še ni slišal od zvite in premetene lisice? Velika je kot sredenj ovčarsk pes; ima ozek gobec, ojstre zobe in kremplje in zeló kosmat rep. Dlaka njena je rudeča; v tujih deželah so pa tudi černe, sive in bele lisice. Za živež ima lisica najraje kuretino, golobe, gosi in race, zajce, mleko in jajca: posebno pa hrepení po medu in grozdju. Če sicer nič teh svojih sladkarij doseči ne more, pa se tudi zadovolji, ako ima kače, kuščarje, žabe, miši in podgane. Ves živež si pridobuje največ po noči in z zvijačami. Dasiravno sta s psom bližnjega rodú, se vendar zeló sovražita. Če psi gonijo lisico, in če ji gre že hudo za kožo, skače sem ter tje, zažene se potem na kako skalo ali na kak štor, in se potuhne. Psi zgubé sled, in ne pridejo ji blizo. Tako se reši. Veliko smešnega in zvitega pripovedujejo od lisice. Zato tud imenujejo zvitega in prekanjenega človeka lisico.

Lisičjo kožo kerznarji rabijo za podvleko pri kožuhih. Meso pa ni kaj dobro. Lovci sovražijo lisice posebno zato, ker jim pojedajo zajce; gospodinje pa, ker jim kra-

dejo pridno kokoši, ktere bi jim nanesle še veliko jajc za kuho in za prodaj.

96. Molitev tudi slabemu daje serčnost.

V neki vasi na Ogerskem je stanovala uboga vdova. Bila je bolna, in ker ji primanjkuje derv, pošlje svoja dva dečka s sanmi v hosto po nje. Starji deček ni bil še popolno dvajset let star, mlajši pa še le osem. Ko gresta s sanmi mimo cérkve, pravi mlajši: „Tonče, meni je danes prav nekako čudno pri sercu; zdi se mi, kakor da bi naju čakala kaka nesreča. Pojdiva popred v cérkev.“ Starji odgovori: „Le pojdiva v cérkev; saj vsako delo moramo z Bogóm začeti.“ Popustita tedaj sani pred cerkvenimi vratmi, gresta noter in molita. Potem gresta veselo naprej, akoravno prav težko hodita po snegu. Dobila sta veliko suhih derv, in ravno se pripravljata, da bi jih naložila in povezala, kar zagledata od daleč dva volka, ki sta naravnost derla proti njima. Uiti jima ni bilo mogoče. Drevesa, da bi splezala nanj, ni bilo blizo, ker okoli in okoli je bila sama hosta in germovje. In kaj bi jima bilo pomagalo tudi najvisokeje drevo? Volka bi bila stražila in ju čakala pod drevsom; mogla bi se bila jima udati. Kaj bi li storila v tej veliki sili? Starji, pogumen deček, hitro zakrije s sanmi mlajšega brata, in dene gori še derv in hoste, ter mu prigovarja: „Moli, pa ne gani se, jaz sem serčan!“ — „Oh! ljubi bratec,“ pravi

jokaje mali deček, „če bi midva tukaj umerla, kaj bodo vendar počeli najna ljuba mati!“ — Manjši deček je pod dervmi; večji pa se ustopi s sekiro naproti. Kadar pride volk proti njemu, mahne ga s sekiro tako močno po glavi, da precej telebi na tla. Med tem pa prime dečka drugi volk za ramo, in ga verže na tla. On pa zgrabi z vso močjo volkov gobec, ga derži od sebe, in nič ne vpije, da bi ne izdal svojega skritega brata. Manjšega brata obide spodaj neka groza, verže sani in derva od sebe, popade sekiro, ki je ležala na tleh, in seka z vso močjo po volku. Volk se oberne in zažene na drugega sovražnika, in raztergal bi ga bil, ko bi ne bil starji brat urno segel po sekiro, s katero je vdaril volka po glavi, in tudi tega pobil.

Tako sta tedaj dva slaba dečka z božjo pomočjo in s serčnostjo pokončala dva razserdena volka in sta se srečno rešila. Strahoma ogledujeta zveri, ki ste ležali na tleh z odpertima žreloma, ogledujeta hude in ojstre zobe, kateri ju bi bili kmalo raztergali. Oba pokleknetata, molitata in zahvalitata Boga za prečudno zmago in rešenje. Potem naložitata derva in mertva volka na sani, in gresta neizrečeno vesela proti domu.

97. Velblod (kamela).

V vsakem kraju je Bog posebne živali vstvaril, da človeku služijo. Nam je dal

konje in goveda, prebivavcem v ledenih severnih krajih pa dèrježe ali severne jelene. Prebivavcem velikih puščav je Bog velbloda ali kamelo podaril. Neizmérne peščene planjave, ktere se razprostirajo med Azijo in Afriko, ločile bi ondotne prebivavce, kakor nas Evropejce loči atlantovo morje od Amerike; vsa kupčija bi zastala, ali bi bila nemogoča, ko bi ne bila božja previdnost podelila tem krajem velbloda.

Mislimo si lepega arabskega konja, kako kmali bi se pogreznil v valovih peščenega morja, in bi poginil! Kopita bi se mu razpokale in noge bi ohromele. Velblod ima pa na podplatih kos mesa, ki je z debelo kožo obdan. Ta mesnata in vendar ne občutljiva noga mu lajša težavno hojo po pesku. Konj bi ne mogel težkih tovorov nositi, posebno zato ne, ker bi se mu moralo razun tovara tudi veliko kerme za živež naglagati. Velblod pa za sé kaj malo potrebuje; s koprivami in z osatom je zadovoljen, pa lahko dvanajst centov nosi in na dan pride po dvanajst milj daleč. Velblodove gerbi ste sedlo same na sebi. Velblod je 7—8 čevljev visok, tedaj višji, kot največji konj. Ta visokost pa pri nakladanju ni prav nič na poti,

ker velblod vselej na kolena pade, kadar mu nakladajo ali razkladajo. — Puščava ne rodi ne ovska, ne jèčmena, ki sta za tovarne konje potrebna, ampak le tu in tam kako bodeče zelišče izpod peska poganja, in s tem je velblod zadovoljen. Modri stvarnik mu je dal terde ustnice, da ga osorne koprive in pusti osat ne bodejo. Velblod lahko štiri in dvajset ur strada, konj pa tega ne more; še več pa je vredna velblodova lastnost, da v najhujši puščavni soparici osem ali pa še več dni lahko žejo terpí. Prežvekovavke, katerim se tudi velblod prišteva, imajo po štiri želodce, velblod jih ima pa pet. Peti želodec je posebno znameniten; v tega namreč velblod lahko veliko vode shrani. Kadar tedaj do vode pride, se je dosti napije, in potem še svoj vodnjak napolni. Čudno je posebno to, da voda zmiraj hladna in čista ostane, in da se nobenega duha ne navzame. Če so tedaj popotniki v nevarnosti od žeje konec vzeti, zakoljejo enega velbloda, in se tako rešijo hude smerti. — Če verh tega še pomislimo, da ta žival le malo spanja potrebuje in skoraj noč in dan lahko popotuje, razumeli bomo, zakaj je velblod prebivavcem teh krajev najljubša domača zival.

Ako je pa velblod sploh ljudstvom jutrovih dežel kot tovarna žival neprecenljive vrednosti, je za Arabca posebno še veliko bolj imeniten, ker ta skoro vse, česar potrebuje, pri njem dobí; velblod mu daje namreč tudi živež in obleko. Velblodovo mleko je Arabcu poglaviten živež; daje mu sir in maslo. Tudi meso jé, posebno od mladih velblodov, katero mu je neizrečeno slastno, in kterega hrani v posebnih posodah. Iz dlake delajo robo za obleko, pa tudi jo prodajajo, kot imenitno blago, v Evropo. Koža daje dobro usnje, in še celó velblodjek Arabci ne rabijo samo za gnoj, ampak tudi za kurjavo. Arabcu je tedaj velblod to, kar je nam konj, ovca in govedo.

98. L e v .

L e v, kateri v Afriki žíví, je najmočnejša in najserčniša zvér; njegovo oko je ognjeno, njegov pogled je znamenit in veliven, njegova hoja mogočna. Po pravici se tedaj lev imenuje kralj zverin. Dolg je blizo osem čevljev, visok pa okoli štiri čevlje. Velike grive, ki pokrivajo vrat in pleča, dajó mu veličastno podobo. Ona je manjša kot on,

in nima grive. Njegov glas je votlo doneče rjojenje, kakor da bi iz zemlje zagermelo. Po uro daleč se sliši njegov glas, pred katerim beži vsa zverina in skoraj od straha niti ne more. Zobe ima tako močne; da ž njim vse kosti zdrobi in da v gobcu lahko celo goved seboj vleče. Tudi v repu ima lev tako moč, da lahko ž njim človeka ubije. Vsak dan mora imeti najmanj po 15 funtov mesa. Pri nas vidimo leva samo v menažerijah.

Ko lev zagleda svoj rop, se mu počasu bliža do 12 stopinj, potlej pa nanj skoči, kakor bi strelil, ter ga zgrabi in umori. Tudi človeku je lev nevaren. Kdor se ž njim nameri brez orožja, more se le oteti, če je serčan in se ne dá od strahu omamiti. Ako človek pred levom pri miru in negibljivo obstojí, in mu oestro v oko gleda, levu navadno serce upade, ter se počasu splazi in se kmali pobere. Kdor pa pred levom beží, tega nič ne more oteti pogube.

99. Ptice.

Ptice imajo gorko rudečo kri, pluča, da dihajo, dve peruti in kljun; odete so s pérjem, ktero vsako leto enkrat, največ jeseni ali spomladi odveržejo in drugega

dobé. Spomladi nesejo jajca, in izvalé iz njih mladičke.

Ptiči živé po drevju, pa tudi po vodah, le malo jih prebiva na terdi zemlji. Nekteri v svojem času leté v tuje kraje po samem in skupaj, in pridejo zopet nazaj. Ptiči nimajo zob, temuč zobljejo hrano s kljunom, ter sterejo zerno, ali pa ga celega požro.

Prav umetno in čudno je narejeno gnjezdo nekterih ptičev, ter ga znajo dobro skriti. Starka sedi na jajčkih, in leže; on pa ji prepeva, jo razveseljuje in ji nosi jesti.

Ko se mladiči izvalé, jim stari nosijo jesti, dokler niso godni in jih ne izpeljejo. Veselo jih stara kličeta in vabita letat od veje do veje, od drevesa do drevesa. Hudobno bi bilo, ptičicam razdirati gnjezda, jemati jim jajčica, ali pa loviti in terpinčiti mladiče.

Najbolj nas razveseljujejo ptice pevke. O juterni zori začnejo glasiti se in prepevati lepe juterne pesmice. Slavček že po noči milo prepeva. Škerjanček žvergolí po polju od jutra do večera, visoko se vzdiguje pod nebo, pa se zopet spušča na zemljo iskat si živeža, ter nam kaže, da moramo tudi mi neprenehoma moliti in de-

lati. — Ščinkovce z žarečim želežom slepiti, da bi rajši peli, je grozovito. Tudi ptičica bi rada tožila, če bi mogla. Rekla bi: Kaj sem ti storila hudega, neusmiljeni človek, da mi ljubi vid jemlješ? — Hudobni ptičar je oslepil sto in sto ščinkovcev in jih je drago prodajal v mesta. Na stare dni pa je tudi sam oslepel. Vodil ga je neki deček od hiše od hiše prosit kruha. Tako hudo se mu je povračevalo.

Brinovka, kos, kukavica, detal in druge hostne ptice se živé posebno s takimi merčesi, kateri bi škodvali drevju in drugim rastlinam. Pobirajo červe, gosenice in druge take škodljive merčese in so tedaj naše velike dobrotnice. Tudi vrane, krogarji, kavke, pisane srake in prederzni vrabci pozobljejo in pospravijo veliko škodljivih merčesov.

Postojina, jastreb, sokol, skopec, sova in čuk so ujede ali dereče ptice imajo močen, zakrivljen kljun in zeló ostré kremplje.

Ptiči, kateri živé po močvirjih in mlakah, imajo dolge noge in dolg kljun, in se redé z ribami, žabami, s kačami in z laznimo. Mlakarice so: žerjav, šterk in kljunač.

Posebno koristne so nam kure, race in golobje, ker so nam v živež. Kokoš nese jajca, koklja leže piščeta, in petelin je kakor čuvaj in gospodar med njimi.

Najlepši ptič pri nas je pav, z lepim, pozlačenim pérjem; na solncu rep zasučé v kolo, da se lepo spreminja. Štruc je največji ptič, nese jajca debela kakor otročja glava. Najmanjša ptičica je kolibri, ki živi v južni Ameriki; nje jajčca so drobna kakor grah. Pri nas je kraljiček, ali kakor mu nekteri pravijo, steržek ali palček, najmanjši ptiček.

Tako nam kažejo in pričajo tudi ptice božjo vsegamogočnost, modrost in dobroto.

100. Ptice pevke.

Neko prijazno vas je obdajalo vse polno najrodovitnišega sadnega drevja. Spomladi je bilo čez in čez vse prepreženo s prelepim cvetjem. Veseli ptički so se gnjezdili po košatem drevju, in so sladko prepevali od jutra do večera. Jeseni pa so bila vsa drevesa polna slastnega sadja mnogih plemen. Otroci so se razveseljevali po vertih, in si nabirali lepih jabelk, hrušek, češpelj in sliv. — Bili so pa v tisti vasi nekteri hudobni dečki, ki so začeli preganjati ljube ptičke, razdirali so jim gnjezpa in pobirali mladiče. Uboge živalce so bile vse

preplašene in so zapustile ta nemirni kraj. Potihnilo je potem v prijazni vasi lepo ptičje petje in vse je bilo žalostno. Namest ljubih ptičkov pa so prišle gosenice in drugi požrešni merčesi, in so požerli lepo cvetje in pérje drevesno. Vsa gola in brez sadja so stala drevesa po vertih. Otroci pa, ki so popred vsako leto dobivali obilno sadja, so zdaj žalostni postopali pod suhimi stebli, in niso imeli kaj djati v usta. Dobri ptički, ki so jih pregnali hudobni otroci, so poprej po drevesih pobirali škodljive gosenice in merčese, da je sadje lepo cvetlo, rastlo in rodilo.

Če ptičke preganjaš in gnjezda razdeneš,
Tud' petje in sadje od sebe preženeš.

101. Selivne ptice.

Nekaj ptičev se ne živi samo s červi, ampak tudi z zernjem, in ti ostanejo tudi po zimi pri nas. Drugi se le s červi živé, in gredó jeseni v druge gorkeje kraje, kjer se golazen ne poskrije v zemljo. Taki se imenujejo selivni ptiči, ptiči selci, postavimo: lastovke, penice, pastaričice, kukavica, žerjavi, šterki, postolke i t. d. Žalostno se zbirajo, kadar se odpravljajo, kakor da bi se poslavliale od naših ljubih krajev. Zbrane se vzdignejo, in leté v daljne daljne dežele prek širokega morja. Kadar se zopet povrača

ljuba spomlad, prihajajo nazaj tudi selivni ptiči, ter nam prinesejo znane pesmice in obudé novo veselje. Kadar vidiš prijazne selivne ptiče zopet priti, misli: Nebeški oče jim je že pri nas za to leto mizo pogernil, da jih bo živil; ako pa Bog za ptičice skerbí, tudi nas, svojih otrok, pozabil ne bo. Le tudi ti ne pozabi njega hvaliti in mu zvesto služiti!

102. Hišna lastovka.

Vsakega veseli, ako vidi spomladi per-vikrat zopet lastovko sedeti in žvergoleti na strehi. Pregovor sicer pravi: „Ena lastovka še ne prinese spomladi;“ vendar ako jo že vidimo, lahko si mislimo, da se že začenjajo veseli pomladni dnevi. Lastovka ima dolge peruti, bel trebušek, širok in vilicam podoben rep. Skoraj celi dan šviga po zraku sem ter tje, in lovi mnoge merčese. Zdaj šverkne na ravnost naprej, zdaj se pustí iz zraka navdol in v hipcu se oberne, ter smukne tikoma nad vodó. Kadar se v poletnih vročih dneh napravlja k hudemu vremenu, léta lastovka plahoma po zraku, in glasno čverčí. Če si naredí gnjezdo pod hlevno, skednjeno ali hišno streho ali nad oknom, radi ga ji

pustimo, saj ljuba živalca nobenemu ne dela škode, temuč preganja le škodljive merčese. Ko se pa približajo jesenski merzli dnevi, ni jim več ostanka pri nas. Zberejo se skupaj v trope, poslové se od svojega starega doma, in potujejo čez gore in doline, mesta in dežele, dokler ne pridejo v gorko Afriko. Nimajo nobenega vodnika in vendar ne zajdejo na dolgem popotvanju. Gorka pomlad jih zopet pokliče nazaj v naše kraje, kjer svoja stara gnjezdica poiščejo. Ako se je že morebiti kak siten vrabec vgnjezdil v njih čedno gnjezdce, kmali ga lastovke vse serdite izkavsajo.

103. Kukavica.

Vsakdo je že slišal veselega tiča, ki nam sred malega travna, ko še logi niso popolnoma ozeleneli in še samo zvončki in troben-tice cvetó, veselo spomlad oznanuje. „Kuku“ vpije, da se daleč čez polje celó v vas in v mesto razlega. Če bi kukavico zares radi ogledali, kakošna je in kako je oblečena, beži z drevesa na drevo, iz germa v germ, in se nikakor ne dá viditi. Po pravici se tedaj pravi od tega tiča, da ga je skoraj vsakteri že slišal, malokdo pa še vidil.

Kukavica je velika kakor golob, po verhu

in o straneh pepelnatega pérja; po persih in med nogami pa je belkasta in s temnimi progami počez preprežena. Pérja je zelo takega kakor sokol, po podobi pa se dobro loči od njega; kukavičin kljun je drobán in raván, sokolov pa je debel, kriv in oster.

Kukavica prebiva v zelenem logu, vsako drevo je njena hiša, slehern germiček njena stanica. Za družčino ne mara. Samotna leta ves ljubi dan urnih perut po svojem pohištvu in kot prevzetna gospodinja ne terpí ne gostov ne beračev v njem. Zakaj pa tako sovraži vsako družčino, in je le najraje sama? To lahko zvemo, če pogledamo, kaj kukavica jé, kaj ima za kosilo in za večérjo. Gosenčic in žužkov, metuljev in mušic išče neprenehoma od zgodnje zore do poznega mraka; njen želodec je velik, ti merčesi pa so kaj majhni. Zato celi dan leta za svojim vsakdanjim kruhom, urno leté gosénice po cveticah pobira, in mlado listjičesovražnih žužkov trebi. Kar koli ji zeleno hišo poškoduje, ona v kazen brez usmiljenja požré.

Kadar drugi ptiči začnejo gnjezda delati, kukavica le počiva in jih gleda, ter jim za kratek čas „kuku“ poje. Tašice, penice, pastaričice in drugi tički vstorjene gnjezda jajčica

nesejo, in še hodijo kakega červička iskat, predno začno valiti. Med tem pa kukavica tiho priferčí po germovju, obgleda tuje gnjezdo in če ji je všeč, urno svoje jajce vanj znese in potem proč zletí. Čez nekaj dni znese v drugo gnjezdo sopet eno jajce in tako kakih pet ali šest. Drobni tički ne vidijo, da imajo tuje jajce v gnjezdu, ter se vsedejo in skerbno valé. Mlade tičice se izvalé in ž njimi vred tudi mlada kukavica. Stari pridno červičkov donašajo, vedno odperte kljunčke polnit; toda mlada kukavica je največja in grozno silna in nesramožljiva, neprenehoma čverčí in vse hoče sama požreti. Tako manjše bratce spodjeda, da vedno pešajo. Kadar pa snedeni podverženec toliko odraste, da mu začne gnjezdo majhno biti, jih celó iz njega pomeče. Iz gnjezda že zleze in hodi z veje na vejo; skerbni, ogoljufani reditelji jo pa še vedno pitajo, dokler se ji perutnice toliko ne uterdijo, da si sama more živeža iskati. Potem pa jo mlada kukavica potegne; ali ne da bi se rediteljem za težavno skerb zahvalila.

104. Sraka in pavovo pérje.

Pravijo, da je bila sraka nabrala pavovega pérja, katero se sveti, kakor čisto zlato, kadar ga solnce posije. Olišpa in našopiri se ž njim, in tako nakinčana gre bahato mimo srak, svojih tovaršič, in vsa napihnjena jih še ne pogleda, temuč se prevzetno pomeša s pavi v tovaršijo. Pavi hitro spoznajo svojo lastnino, izpulijo tujki pavovo pérje, in jo zaženó na pol golo, od kodar se je bila prikladila. Vsa zasramovana in okljuvana se privleče med svoje sestre; pa tudi srake jo začnó čertiti, pikati in preganjati tako, da sirota zgubi še svoje lastno pérje, in da poslednjič, povsod za-veržena, nikamor ne vé.

Oblači se pametno, in le po svojem stanu; ne posnemaj šege, ktera se ti ne spodobi. Ne vtikaj se med gospodo, ko si kmet, in ne sramuj se svojega stanú. Ošabnost prinaša le zaničevanje, ponižnost pa čast in dobro ime.

Prevzetnost se povsod spotika,
In sramota se za njo pomika.

105. Dvoživke.

Dvoživke imajo gol in gladek, ali pa z luskinami in oklepi pokrit život, merzlo in rudečo kri in pluča, da dihajo. Dvoživke lazijo in jajca nesejo. Imenujejo se dvo-

živke zato, ker lahko živé po dvoje, na suhem in v vodi. Nekoliko jih lazi po štirih nogah, druge pa se plazijo po trebuhu. Čudno hitro jim rastejo udi, ako se jim kateri odtergajo: tudi prebijejo dolgo brez živeža. Vsako pomlad slečejo svojo staro kožo.

Želva ima terdo čepino na herbtu, iz ktere delajo lične tobačnice, glavnike i t. d. Njeno meso daje dobro postno jed.

Žabe so mnogoverstne. Skoki povodnih žab so dobra jed za postne dni. Rega ali zelena žaba nam napoveduje dež, močerad pa lazi po dežju. Krastavica (krota) biva po temnih kotih.

Martinček (jaščerica) se rad greje na solncu, pa ne storí nič hudega; zeleni kuščar pa hudo vgrizne.

Kače so nektere strupene, ker imajo hud strup v svojih zobeh: postavimo gad, zagorelo rujava kratka kača, ktera je po herbtu pisana, in se najde po germovju in pečovju. Beloušnica ni škodljiva, še manj pa slepec.

106. Ribe.

Ribe imajo rudečo, pa merzlo kri, dihajo s škergami, in živé samo v vodi. Več-

večjidel so odete z luskinami, švigajo na svojih plavutih hitro ko blisk, in imajo za plavanje mehur v sebi, ktereга nategujejo in zopet stiskajo. Ribe se zelo množijo. Žlahadne ribe, ktere imajo malo koščic in dobro meso, so v naših krajih zlatoka, ki ima rumeno meso, posterv, černo rudeče pikasta, sulec, menik, som, tolsti harp, tanka ščuka, mrena, lipan, piškur i t. d. Viza ima drag mehur, s katerim vino čistijo. Jegulja je gladka riba, kači podobna, pa ima dobro meso. Klen ima veliko ostrih koščic, zato ga je nevarno jesti.

Tuje ribe v naših krajih prodajajo: polenovke, suhe brez glave, sardelje, slanike (arenke) i t. d. Velike morske ribe so: kit, ki po 100 čevljev dolg zraste, in dá po 90 čebrov ribje masti; morski volk, ki po 100 centov težek zraste, in celega človeka požre, ali mu nogo ali roko odgrizne. Kit je dojivka, dasirahno živi v morju ko riba.

107. Ribica.

Tam siva gora mi stoji, tu viditi drevesa ni; je v tmini skrito jezero, vodica čista kot srebro.

Je notri bila ribica, še mlada vsa postervica; v globini malo ji je všeč, doma le biti grenka reč.

O mati, mati! kak lepó je vse tam zunaj, vse svetlo; o naj saj malo vun hitím, se lep'ga sveta veselím.

Nikar, o hčérka; v strahu bom, je najbolj varen zate dom; sovražnik nima sem močí, drugej te kmalo zasledí.

Ne sluša mala ribica, kar stara ji je pravila; skrivaj izmuzne se na dan, kjer potok se odteka v stran.

Se veseli, se krog vertí, s potokom vred naprej hití; prijazno se blišči nebó, ob kraju rož'ce ji cvetó.

Pa ribič pod drevesicam sedi z goljufnim ternikam; priprosta pride ribica in vjame se sirotica.

Prešérna tak se pogubi, nevérna v to, kar mat' uči. V spomin naj bo ti njen izgled, da ne zgubiš se s tisto vred!

108. Žuželke ali žužki.

Žuželke (žužki, mergolinci, insekti) imajo pretisnjeno truplo in v tri dele tako razdeljeno, da se glava in rep le na tanki nitki derží trupla. Na glavi imajo tipavnice, s katerimi krog sebe tipajo; nog imajo po 4, 6, celó po 100 in še po več. Namesti kervi

imajo bel merzel sok, za odejo roženasto kožo, ali pa dlako. Mnogo se jih lepo sveti in so vsi pisani. Žuželk je vse polno po zraku, po zemlji, v zemlji, po rastlinah in na človeku, pa tudi v pijači in v našem živežu.

Žuželke se izvalé iz jajčic, katerim pravimo z a p l o d e k, in veliko se jih po trikrat čudno premení. Pervič se iz jajčca izleže ličinka (červ ali gosenica); ta se zaplete kakor mešiček in iz tega vstane kakor iz groba žužek ali metulj, ki pa le toliko časa živí, da zopet nanese zaplodek mladih červov.

Žuželke se živé s takimi stvarmi, ktere bi drugim škodovale, tako rekoč le pometajo gerdo gloto. Veliko jih dela škodo, postavimo gosenice pri sadnem drevju; nekoliko pa jih je, ki človeku dajejo mnogo dobička, kakor: čebele, sviloprejke.

K e b r i (hrošči) imajo roženaste perutnice in pomladi drevje hudo objedajo. Rogač ima na glavi kleščé, s katerimi hudo všcipne. Štrigla rada zleze v uho. Kresnice se o kresu po noči svetijo. Uši in bolhe delajo nečednim ljudém veliko nadlogo; pozemeljske bolhe so pa tudi za verte huda zaujeda.

Polkrilci na pol skačejo, na pol letajo, in so večjidel prav škodljiv merčes, kakor molji, ki zernje in sukno snedo, cverčki, smradljive stenice, in pa kobilice.

Metulji so mnogotere barve, in velikosti, imajo po 6 nožic. Čudno lepi in krasni so, toda le malo časa živé. Metulj izletí iz mešička, ter je podoba našega vstajenja od mertvih; njegova mati je gosenica. Gosenice drevje objedó, ako se ne ukončajo spomladi.

Čebele imajo velike oči in pa tanko-kožnate habice, s kterimi letajo po rožah in po drevju sterdi nabirat. Vsak panj ima svojo matico, po sto trotov in po deset do šestnajst tavžent delavk. Čmerlji so večji, kakor čebele in se radi gnjezdijo pod zemljo. Ose naredé umeten osinjak ali osir in so hude jeze. Seršen hudo pikne; pregovor pravi: „Deset seršenov za eno kačo.“ Seršeni snedó veliko sladkega grozdja in sadja. Šiškarice svoja jajčca v hrastovo pérje zasade, in ga napikajo, da iz njega prirastejo šiške in ježice.

Muhe imajo dve perutnici pa rivec, da serkajo. Komarji hudo pikajo, in mu-

šice nas nadlegujejo, včasih nam tudi naznanujejo deževno vreme.

Pajki predejo zelo tanke mreže, v ktere lové muhe; pa tudi kažejo spremembo vremena. Škorpjon pikne s strupenim repom, pa tudi daje zdravo olje za strupeno piknino. Pravijo, da ugrizne in umorí sam sebe kakor zavidni človek.

Mravlje imajo velika mravljišča, po kterih si naredé gladke ceste in stanovanje, in so človeku zgled pridnosti.

K žuželkam štejemó tudi rake, ki hitreje ritensko, kakor naprej lazijo. Raki so postna jed.

Tudi žužki so nam večjidel v prid, nekteri nam dajejo lepe nauke, vsi pa oznanujejo božjo modrost in svemogočnost.

109. Hodi v šolo k mravljam!

Mravlje živé v čedni družbi med sabo, kakor dobri podložni v deržavi. Imajo svoje postave, in se na tanko deržé svojega reda. Mravljišče, v kterem prebivajo, podobno je mestu, po kterem peljejo ceste na vse kraje. Nekatere mravlje delajo po zidarsko, ter nadelujejo tlak z ilom; druge zbirajo po tesarsko lesne bilke, nastavljajo jih ob cestah in delajo z drugimi bilkami pristojen strop ter jih nakladajo prek unih. Ravno té mravlje so

tudi umetni streharji, ki narejajo iz skalic, slamic in iz listja streho na stanovanje. Nekatere poshranjujejo živež v shrambe, druge pospravljajo jajca in mlade červiče v kamrice.

Živež si mravlje celo leto marljivo nanašajo. Ena nese mertvo muho, drugo zernce; nobena se ne sme brez dela pohajati. Nekatere hodijo na ogleda, in ko kaj pripravnega najdejo, hitro oznanijo drugim, in celo kerdelo se napravi pobirat najdenega zaklada. Tako hodijo v dolgi procesii na lonec cukra, na kepo satovja, ali na omedeno *) hruško. Vsaka se mora deržati odkazane poti, da ne zájde. Ako so mravlje po letu pridno delale, se po zimi poskrijejo v svoje stanice in uživajo sad svojega poletnega truda. Še bolj, kakor za živež skerbé pa tudi mravlje za svoje mlade, takó, da o času, kadar se mladi izležejo iz jajčic, jim streže cela družina, da jih dobro odredé.

Po pravici nam Modri v svetem pismu pravi: „Lenuh, pojdi k mravlji, pogleduj jo pri delu, in zmodri se! Brez učenika in vodnika se preskerbuje po leti z živežem, in si nanaša o žetvi, da bi imela kaj jesti po zimi.“

---

*) Sadje mediti ali meščati, tudi meščati; omediti ali zmečati: hruške medijo (se mehčajo) itd.

110. Sviloprejka.

Po letu vidimo letati lepe, pisane metulje, ktere otroci kaj radi lovijo. Metulji se naredé iz mešičkov, v ktere se spremené gosenice. Gosenice so zeló požrešne in drevju in drugim rastlinam silno škodljive. Koristne so nam samo tiste gosenice, ki se živé od murbovega pérja, in ki jih imenujemo svilne gosenice ali sviloprejke. Svilnični metulj zleže v nekoliko dneh 400 do 500 jajčic, ki so velika, kakor proseno zerno, in iz kterih se na gorkem izležejo gosenice v kakih sedmih dneh. Te gosenice potem prav hitro rastejo in ko mine dvajset dni, že presti začnó, in potrebujejo za to 3 ali 4 dni; potem pa se zavijejo v mešičke. Ta mešiček (kokon) je kakih 1000 pedi dolga nitka, ktera je na prečudno vižo skupaj zravnana in z nekim žlezcem uterjena. Ako se pustí mešiček dosti časa ležati, pride iz njega nečeden metulj, kteri je bel z rujavkastimi progami in z ravno tako liso na sprednjih habicah. Izlesti pa se dá le tistim metuljem, kteri so odločeni za pleme, zato ker se preja ne dá izviti, ꝯo je pretergana pri luknjici, iz ktere je metulj prilezel. Vsi mešički, kteri niso za

pleme odločeni, denejo se v peč, ki je tako gorka kakor za kruh, zato da se pomoré. Potem se nitka prav varno zmota in podela v svilo. Za en funt svile se potrebuje kakih 2000 mešičkov ali kokonov.

111. Červi.

Červi imajo, kakor žuželke bel, merzel sok namest kervi, in tipavne nitke na glavi, na katerih so oči. Nimajo nog, ne kosti, ne dlake; njih truplo je mehko in zvito na kolca, s katerimi se gibljejo in lazijo. Nekteri červi so veliki, največ pa so tako drobni, da se ne morejo viditi s prostimi očmi. Mnogo červov živí v vodi, še več pa v zemlji, nekaj v živalskem truplu, in še celó v človeškem drobu in v čevah. Červi se živé z rastlinami, s sadjem, s prahom; najraje pa jedó merhovino. Červi imajo zateglo zivljenje, in če jim kdo en del života odterga, jim hitro zraste drugi. Veliko jih čudno dolgo živí brez vse ptiče.

Najbolj znani so nam polži, ki nosijo svojo hišo na herbtu, in nam dajo dobro postno jed. Mavrasti polži se rabijo za kolo-maz. K červom štejemo tudi pijavke, ktere kri pijejo; rabijo jih zdravniki.

Vsaka kapljica vode, vsaka skorjica plesnjevca kruha vsa gomzí tako drobnih živalc, da jih ne vidimo z golimi očmi: le Bog vé za nje, on jih vidi in oskerbuje.

112. Polž.

Komaj pomladanski dež pervikrat zemljo pomoči, je na enkrat vse živo polžev. Potle se plazijo počasno dolgi nagci, ter belo cesto za sabo puščajo; po deblih dreves pa, ki ravno svoje poke odpirajo, plezajo majhni polžeki, ki imajo svoje lastne rumene in s črnimi progami opisane hišice na herbteh; celó po vodah in lužah plavajo v sivih in rujavih lupinah. Polž je zeló borna živalca, in sploh veljá kot podoba počasnosti. Pa vendar se morete tudi od polža marsikaj učiti!

Na glavi ima štiri roge, s katerimi poišče pot, po kateri hoče hoditi. V večjih dveh rogih ima oči; mala dva rožička pa ima za vohanje. Le pogledjte, kako varno obrača oči ravno tje, kamor misli iti, in kako skerbno povoha vsako travico in vsako cvetico, preden se je dotakne. Hodite in potujte tudi vi vselej tako skerbno, varno in previdno. Dobro pa tudi pogledjte in preudarite, če je pot, po kateri hodite, dobra in prava.

Glejte pa tudi, kako občutljiv je polž. Če se ga le enomalo dotakne kaka reč, hitro se skrije v kot svoje hišice. Ljubi otroci! kadar se vas hoče dotakniti pregrešnost in hudoba, obernite se tudi vi hitro nazaj v svoje znotranje stanovanje — v svoje sercé in v dušno zvestobo.

113. Povračilo.

Bil je svoje dni deček hudobnega in terdega serca, po imenu Tone. Dražil je nedolžno žival, ptičke, mačke in pse. Ko enkrat posmehovaje se vjeti senici nožice tare, primeri se, da ravno gospod fajmošter pristopijo k njemu. Duhovnik stermé nad neusmiljenim dečkom. Živo mu očitajo pegrešno djanje, in mu govoré na serce, kako da more tako neusmiljen biti do nedolžne živali, ktere ni Bog vstvaril zato, da bi jo terpinčili, temuč zato, da bi bila ljudem v prid, in da bi tudi ona imela svoje veselje na zemlji. Ker pa dobrohotni gospod vidijo, da se njih besede celó nič ne primejo dečkovega serca, mu še rekó: „Vedi, neusmiljeni fantin, da bo tebe gotovo enkrat zadela božja pravična kazen za tvojo veliko neusmiljenost, — prej ali poznej; takrat se boš spomnil mojih besed, in boš znabiti mogel terpeti take muke, kakoršne si zdaj napravil ubogi ptičici.“ — Prederzni fantin se le posmehuje dobro mislečemu gospodu, gre svojo

pot, in je še neusmiljenejši do živali in ljudi, kakor popred.

V svojem dvajsetem letu udari enkrat svojega tovarša s kladvom tako silno po glavi, da se omoten na zemljo zverne. V mislih, da ga je pobil do mertvega, je zbežal in šel k vojakom. Kmalí potem vstane vojska, in tudi on mora iti na bojišče. Že v prvi bitvi mu je debela topova krogla prvemu zdrobila obe nogi. Vpil je na vso moč od prevelike bolečine. Zdravniki mu potem odžagajo obe nogi v takih bolečinah, ki se popisati ne dajo. Zdaj so mu stopile vse njegove neusmiljenosti pred oči. Spomnil se je žugajočih besed duhovnega očeta in vseh tistih, ki so ga tolikrat opominjevali, da naj odjenja od pregrešne neusmiljenosti. — „Oj, kaj sem delal“, vpije ves skesan v bolečinah, „božje stvari sem hromil, terpinčil in moril, ki mi niso nikdar storile kaj žalega! Koliko živalcam sem lomil nedolžne nožice in sem jih brezčutno gledal, ko so čivkale in pojemale. In zdaj so tudi moje noge zdrobljene. Bog je pravičen, in me kaznuje, kakor zaslužim.“ O kako je bil on zdaj ves drugačen! Če je bil pri otrocih, pripovedoval jim je svojo žalostno zgodbo; pravil jim je, kako hudoben in neusmiljen fantin je bil nekdanj, in kako se mu zdaj vse to hudo povračuje. Opominjal je otroke, da naj bodo vselej usmiljeni do nedolžne živali, in da naj nobeni ne storé nikoli nič žalega, ker one so ravno tako stvari

božje, kakor mi, občutijo ravno tako, kakor mi, in ljubijo življenje ravno tako, kakor mi ljudje.

Otroci so ga poslušali, in obljube delali, da nočejo nikoli neusmiljeno počenjatiz nobeno živaljo.

114. Bog za vse skerbí.

Na zemlji miške najti ni, da b' ne imela mamice, da ji prinese skorjice, da rev' ca stradala ne bo; tudi ji postelje post'ljico. Bog ljubi pač za vse skerbí.

Pod nebom tudi ptič'ce ne, da b' ne imela suknjice prav lepe, tople. pérnate; da greje ptičico gorkó, in da je mrazek vzal ne bo, jo Oče mili oskerbi.

Červička na zemlji ni, da bi ne našel kapljice, ktere on napije se; on najde dosti živeža, in lakote še ne pozná; nebeški oče zanj skerbí.

Metulj po travnikih leta, obišče svoje rožice, preleta polja, travnike; ima prelepo suknjico, tančico svetlo, pisano; ga dobri Oče preskerbí.

Pod solncem stvarce take ni, naj bi še tako mala b'la, pri Bogu ni pozabljena; 'ma vsaka svojo hišico, in vsaka svojo post'ljico. Vse ljubi Oče preskerbi.

Glej, moje dete, tudi ti očeta dobrega imaš, se njemu lahko v roke daš, se lahko njega veseliš, ker v božjih rokah ti živis. Bog Oče tud' za te skerbi!

115. Pregovori.

Boljši je hranjeno jajce, kakor sneden vol.
 Krava pri gobcu molze.
 Po malem raste konju trava.
 Psu, kateri raženj liže, ne zaupaj pečenke.
 Ena garjeva ovca vso čedo pokvari.
 Kdor se med otrobe meša, ga svinje pojedó.
 Kar mačka rodi, miši loví.
 Kadar mačke doma ni, so miši dobre volje.
 Gorje mu, pri katerem se bratijo mačke in miši.
 Ptica, ki visoko leta, nizko obsedi.
 Vrana vrani ne skljuje oči.

116. Rastlinstvo.

Stvari, ki tudi nekako živé, ter rastejo in se množe, vendar pa ne čutijo in se ne premičejo, imenujemo r a s t l i n e. Živež dobivajo iz zemlje in iz zraka. Tisti del rastline, ki v tla raste, in jo v tleh terdno derži, imenuje se k o r e n i n a. Korenina iz tal živež v sé vleče in ga naprej pošilja. Tisti del rastline pa, ki kvišku raste in veje, pérje in cvetje nosi, imenuje se s t e b l o ali d e b l o.

Pérje ali listje je za rastline zeló važno; ima veliko majhnih luknjic, skozi ktere mokroto

in zrak v sé jemljejo in zopet spuhijo, česar ne potrebujejo. Zato pravimo, da rastline s pérjem sopejo ali dihajo, kakor mi s plúči.

Cvet je je najlepši del rastline; daje ji zalo in lepo podobo, in dozori sad ob svojem času. Sad je je mnogotérno, mesnato ali sočnato, terdo ali mehko, v lupini ali brez lupine; nam je zeló koristno, pa tudi lahko zeló škodljivo. — Ako pride seme v zemljo, kalí, in rodi novo rastlino, če dobiva dovolj živeža, toplote in svetlobe.

Število rastlin je silno veliko. Različno imajo barvo, rast, podobo in se ločijo tudi po mnogih drugih lastnostih. Kdo bi se ne čudil, ako vidi, kako hitro se množijo vsako leto in pokrivajo zemljo, in sicer tako prijazno zeleno in krasno pisano, da se jih oko nagledati ne more. Po visokih planinah in nizkih dolinah, po stermem pečevju, in kjerkoli je peščica prazne zemlje, zeleni trava in drevje; še na strehi najde zernce svoje mesto in življenje.

Le malo se ozrimo po svetu, in pomislimo le naše domače rastline, in vsaka bilka, vsako peresce, vsak cvet in vsako zerno, celo vsaka travica nam skazuje, kako mogočen, moder in veličasten je Bog, ki jih je vstvaril.

117. Drevje.

Drevje zraste med vsemi rastlinami najbolj močno in visoko. Ima korenine, debla in veje, ktere se razprostirajo v en ali v več verhov, in poganjajo mladike, listje, popke, cvetje, in donašajo sadje. Zunaj drevje skorja ali lub odeva; pod lubom je tanko ličje, potlej pa les, ki ima v sredi steržen. Les pa ni ves enako čverst; precej pod ličjem je mehke in voden, in mu pravijo belina; proti sterženu pa je čedalje bolj čverst. Nekteri les je terd, postavimo hrastov, mecesnov, bukov; nekteri pa bolj mehke, postavim lipov, smrekov. Debla otešejo za bruna, ali jih pa razrežejo v dilje ali deske, ali pa derva napravijo iz njih; tudi vejevina se porabi za kurjavo, listje pa za nasteljo. Pridni ljudje tudi štor (panj) izkopljejo in razcepijo za kurjavo. Drevje se množi po koreninah, ki se sadé, ali pa po semenu, ki se vseje; požlahtnuje pa se po cepljenju mladik in očesic (popkov).

Sadno drevje nam prinaša veliko, veliko dobička. Daje nam dobro sadje in tudi les za mnogoverstno orodje, za domačo rabo in za prodaj. Lesnike rastéjo po goščah, požlahtnjena sadna drevesa pa po vertih. Hr u š k a ima podolgasto

in sladko sadje s peškami v sredi; tepka daje dober hruščevac. Jablana ima okrogla sladka pa tudi kislá jabelka, ktera sušé, pa tudi tolčejo za jabelčnjek. Kutne so le suhe, slive in češplje pa sirove in suhe žlahtna in dobra jed; iz poslednjih delajo in žgejo tudi slivovec. Češnjé so ravno tako sirove in suhe zdrava jed, posebno kisle višnje. Orehi dajejo sladko jederce za potico in olje. Marelice in breskve rastejo po vertih in vinogradih, in imajo v sredi koščice. Murve imajo oslasten sad in pérje za svilo-prejke.

Tuje sadonosno drevje raste pri nas le v posebnih vertih, kakor kisle limone in sladke pomaranče. Smokve ali fige so dobre sirove in suhe, in rodé sad trikrat na leto. Oljka ima ozko in blede pérje in podolgast sad, iz kterega tlačijo olje; raste v toplih krajih.

Kdo bi le mogel povedati in naštetí, koliko dobrot nam daje sadonosno drevje! Koliko se prodá sirovega sadja, koliko se ga posuši, koliko se naredi iz njega zdrave pijače, in koliko bolnikom se lahko ž njim postreže! Drevje daje tudi pticem živež in streho, živini kermo in nasteljo, polju in travnikom pa gnoj.

Drevje je božja stvar; Bog skerbí zanj. Ako smo dobri božji otroci, mora se nam smiliti

drevje ter ga ne bomo poškodovali. Tudi drevesce živi, kakor mlado dete, in akoravno stoji mirno na svojem mestu, in ne išče okoli živeža, ima vendar po koreninah in po pérju svoje žile, s katerimi iz zemlje in iz zraka dobiva svoj živež. Človek ima kožo, drevje pa ima lubje. Kdor lub odere, drevo hudo rani. Veliki škodljivci in drevodérci so tisti, kateri brez potrebe breze in druge drevesa vertajo in nasekujejo, da se jim sok, drevesna kri, izteka; škodljivci so tisti, ki belijo smreke in delajo kozulje za smolo, in ki lomijo mladike in verhe samo za igračo in kratek čas.

118. Kaj nas drevesa učijo.

Prav lepi so nauki, ktere nam je ljubi Bog zapisal na vsako drevo. Drevje nam kaže v nebesa, da bi ne pozabili, kje da je naš pravi dom. Kamor se nagne mlado drevesce, tje raste staro drevo, ter kaže otrokom, da naj se dado že mladi lepo ravnati in učiti. Drevje spomladi prelepo cveté; tudi mladenčiči in deklice cvetó svoje mlade dni v beli nedolžnosti. Merzli sever poškoduje cvetje, mraz ga zamori, škodljivi jug ga prevzame, in sadú ni. Še bolj žalostno je pri mladih ljudeh, ako raztergajo svoj prelepi in dragi vnec nedolžnosti, ako pomandrajajo cvetje čistosti, in če zaúbé zdravje in poštenje. — Drevo, ktero ne prinese dbrega sadu, se poseka in verže v ogenj. Tudi človeku se godí tako, ako noče biti priden in pravičen. Kakor

v jesenskem času popada list za listom z drevja, tako bomo tudi mi eden za drugim šli gnojiti črno zemljo. Drevje po zimi spi in počiva, spomladi pa spet oživi in se vnovič razcveta. Tudi mi bomo zaspali, Bog daj, da bi le srečno; toliko lepši pa bomo zopet vstali, kolikor boljši bomo umerli. Ves svet je božji sadonosnik, kterega je zasadil ljubi Bog in dal človeku, da bi ga obdeloval. Srečen je, kdor ga obdeluje skerbno in neutrudno. Dober človek hvali ljubega očeta v nebesih, pa tudi skerbi, da bolje in lepše drevje zapusti svojim naslednikom, da bi tudi oni kaj uživali in Boga hvalili. Takemu človeku pravični Bog veselo poreče: „Blagor tebi, dobri in zvesti hlapec: ker si bil v malem zvest, ti bodem veliko zaupal; pojdi v veselje svojega gospoda!“

119. Hruška.

Stari oče, Urban, so sedeli pred svojo hišo v senci pod hruško. Njih vnuki kramljajo tam okoli jedó hruške, in ne morejo nikoli zadosti prehvaliti sladkega sadja.

Stari oče jim rekó: Naj vam povem, ljubi moj, kako je to drevo sem prišlo. Pred več kot petdeset let je bil še tukaj prazen prostor, in ravno tú, kjer smo zdaj, in kjer stoji to drevo, sem enkrat sosedu tožil svojo revščino. Djal sem, da bi bil zadovoljen, če bi imel le za sto goldinarjev premoženja. — Sosed, modr mož, pa mi pravi: „To je prav lahko, ako le hoes začeti. Glej, na tem mestú, kjer stojiš, je še več ko

sto goldinarjev skritih; poskusi jih dobiti!“ — Jaz sem bil takrat še mlad in neskušen, in sem precej še tisti večer tukaj skopal globoko jamo, toda nisem dobil ne enega denarja. To mi je zelo merzelo. Ko sosed zagleda zjutraj to jamo, smeja se mi prav debelo, in pravi: „Ti si vendar aboten! jaz nisem mislil tako. Dal pa ti bom mlado hruščico, vsadi jo v to skopano jamo, in čez nekaj let se ti bodo denarji prikazali.“ Vzel in vsadil sem mlado drevesce; zrastle je lepo to drevo, katero tukaj vidite. Sladko sadje, katero mi je dajalo drevo že nekaj let, prineslo mi je že več kot sto goldinarjev, in še vedno mi prinaša prav obilne obresti.

Nisem še pozabil znanega pregovora, tudi vi si ga zapomnite, ki pravi:

„Jablane, hruške in druge cepé
Cepi v mladosti za stare zobé!“

120. Jabelčne peške.

Mala Nežica je jedla jabelka, in je metala peške skoz okno na cesto; kar pride nje starji brat, France, iz šole domu. „Ljuba sestrica“, pravi brat, „če bi ti vedila, kar jaz vem, ne bi metala pešek skoz okno.“ „Kaj pa veš, povej mi!“ pravi radovedna Nežica. France odgovori: „Učenik so nam ravno danes rekli, da naj peške naberamo in spravljamo; če se jeseni peške vsade v zemljo, sčasoma iz vsake zraste drevo, katero rodi sadje.“ — Sestrici se to prav čudno zdi, vendar hoče poskusiti, kakor ji je France povedal.

Oba gresta tedaj na vert, in vsejeta peške v samotni kotic. Precej spomladi so se že prikazale male rastlinke, večje so prihajale od leta do leta, vedno bolj debele in košate. Oplela in privezala sta jih k kolickom, da so se ravno zraščale. France se je od učenika navadil cepiti in drevesca žlahtniti, in je dobil tudi nekaj mladik ali cepičev od žlahtnih dreves, da je z njimi pocepil in požlahtnil svoje peškovce.

Kmali sta France in Nežica tergala sadje od dreves, ki sta jih sama izredila. To ju je neizrečeno veselilo, in France je djal svoji sestri: „Vidiš, ljuba Nežica, kaj ne, da je bilo prav, da si me takrat ubogala in peške hranila?“ — „Prav je bilo,“ pravi sestrice, „še boljše je bilo pa to, da si ti prav pridno hodil v šolo, in da si se učil toliko koristnih reči!“

121. Sadjoreja.

Povsod ležé denarji in veliki zakladi v zemlji, da bi si jih le hotli pridobivati! Vsako vsajeno drevo je zaklad v zemlji, ki o svojem času cvete, dozori, in dober sad prinese. Veliko divjakov ali lesnik je dobrotljivi stvarnik zasadil po goščah in po lesu, človeku pa je dal um in pamet, da bi jih požlahtnil in presadil ob potih, cestah in na verte. Bivajo kraji, v katerih se po uri hoda gre po cesti med samim sadonosnim drevjem, da lahko popotnik počije v senci, in da se ohladi in pokrepča z dobrim in žlahtnim sad-

jem. Ako bi hotli le mladi ljudje pridni biti, bila bi v kratkem času vsaka soseska lep in cveteč sadni vert. Kjer ni divjakov, lahko si jih izredi iz pešek, kolikor in kakoršne kdo hoče. Jeseni nabrane sirove koščice in peške se položé v jamice po 2 palca na redko, se skerbno zagernejo, in spomladi čedno oplevejo. Potem se požlahtnijo, in požlahtnjene presadijo. Nožiček, žagico, drevesno smolo ali vosk si vsak lahko preskerbi, da cepi drevesa in lepša zemljo, vert božji. In kdor mlad drevje sadi, star sadja dozivi.

122. Gozdno drevje.

Neki učenik so imeli navado, da so se hodili z učenci večkrat kam sprehajati, in sicer zato, da so jih bolj seznanili z okolico, in da so jim razkazovali lepa božja dela.

En lep popoldan jih peljejo na bližni hrib, po katerem se je razprostiral veličasten gozd. Tukaj pokažejo učencem najpred mogočen hrast, in jim pripovedujejo od njega, da učka več sto let starosti, in da je čez 100 čerljev visok. „Hrastov sad, želod,“ pravijo, „je dobra piča za prešiče, in ako se posuši, je tudi tečna kava. Lubje in ježice rabijo usnjarji, in hrastov les je najboljši les za tesarstvo.“

Potem stopijo učenik k drugemu drevesu, in pravijo: „To je bukva, ima najboljši les za kurjavo in za oglje, katero ogljarji v gozdih pripravljajo. Ima pa tudi bukvice ali žir, ktere ga prešiči radi jedó, in iz ktere ga se dela tudi dobro olje za luč. — Tam stoji breza; njene tanke vejice so za metle. Tudi malopridnim otrokom je brezovka dobro znana. — Tukaj nam duhti naproti prijetno lipovo cvetje. Lipa je veličastno, slavno in lepo zraseno drevo; njen les je dobor za podobarijo, njeno cvetje pa za zdravila. — Tam stoji jerebika z lepim pérjem in z lepimi rudečimi jagodami.

„Tukaj, ljubi otroci,“ pravijo učenik dalje, „vidite več dreves z ravnimi visokimi debli, ktera imajo iglam podobno perje, in se jelovina, jelov ali hvojni les, imenujejo. To drevje ostane tudi po zimi zeleno in potí iz sebe smolo, ktera se rabi za mnoge reči. Jelka, smreka, mecesen in borovec imajo češarke.

Toliko in še več lepega so pripovedovali učenik ljubim učencem, in potem so šli zopet veseli proti domu. Med potjo pa so jim dali učenik uganjevati še ti le

Zastavici:

Poznam očeta, kateri vsem svojim sinom daje kapice, sam pa je nima. Kdo je ta?

Sem velik ko hiša, pa majhen ko miš,
grenek ko žolč, pa me le radi jedó. Kaj
je to? —

123. Germovje.

*Germi poganjajo iz koreninja po več ver-
hov in se okošaté. Po vertih imamo dišeče ger-
miče za lepoto, pa tudi sadne za dobiček, in zdra-
vilne za pomoč v bolezni.*

*Rožni germ cvete lepo belo rudeče, pa
še lepše diši; s ternjem obrasen nas uči, kako
da se mora lepota nedolžnosti skerbno in oestro
varovati. Španski bezeg (lipovka) cvete
mesca malega ali pa velikega travna, in daje
prijeten duh. Ribez ali laško grozdjiče ima
kisle, rudeče jagode, ki so dobre za jed, pa tudi
za kuho. Kosmato grozdjiče ima ternasto
listje, pa rumenkaste, sladke jagode.*

*Kopine in ternike rastejo po mejah in
imajo černo-višnjevo grozdjiče. Černice ati
borovnice rastejo po hribih, so sirove in
posušene dobra jed. Malinje ima rudeče
maline, dobre za jed, pa tudi za kis in mali-
novec. Bezeg raste po vertih in vodnatih kra-
jih, nam daje dobro cvetje za zdravilno pijačo,
pa tudi grozdjiče za mnogo kuho. Dren ima*

rumeno cvetje, rudeče, kislo zernje, daje dober kis, in drenovina je čverst, vlačén les. Brinje ima ostro iglovje in les za kajenje. Iz brinovega zernja žgejo brinovec, kateri je po malem dobro zdravilo. Leska daje otrokom lešnike, pa tudi leskovice, če niso pridni. Nešplje rastejo po sadovnikih, in imajo dobro okusen sad. Ternje in robidje raste povsod še preveč, ako ga ne trebimo. Černi tern cvete lepo belo, in ima černe skominaste jagode. Šipečje ima ternaste veje, pa rudeče jagode, ktere so po zimi pticam za živež, pa sè tudi rabijo za kuho. Srebotá se ovija in spenja po gormovju in daje vlačne terte za pletenice. Beršljan se ovija drevja, skalovja in starega zidovja, ter zeleni neprenehoma.

124. Vinska terta.

Za kerščanska ljudstva ni nobena rastlina na zemlji toliko pomenljiva, kakor vinska terta. Zveličar pravi: „Jaz sem vinska terta, in vi ste mladike; kdor ostane v meni, in jaz v njem, ta prinese veliko sadú.“ Ljubi Jezus je izvolil podobi kruha in vina, da se vedno združuje z nami; in v teh podobah je pričujoč pri sveti maši.

Ravno tako, kakor redí kruh teló, tako tudi pokrepčuje vino duha, in dela veselo serce, ako se vživa zmérno in pametno. Sveto pismo pravi: „Vino razveseljuje človeško serce.“ Za vsakega človeka pa vendar ni vse dobro. Pregovor pravi: „Za mladost je mleko vino: za starost pa je vino mleko.“ Kaj se to pravi?

Skoro vsak pozná vinsko tertó, ako pa ne, je gotovo že vidil kak grozd ali saj že pokušil grozdinke in cibebe, ktere niso nič drugega kot posušene grozdne jagode.

Vino je večjidel rudeče in rumeno, pa tudi belo. Pri tergatvi nabirajo zrelo grozdje, in ga devajo v stiskavnico (prešo), kjer tlačijo ali stiskajo sok iz njega. Kadar ta sok teče iz stiskavnice, je še kalán in sladák, in še diši po jagodah; pravijo mu mošt. Mošt pa se zeló zeló spremeni, če mirno stojí v sodih. Naredí se na njem polno zračnih mehurčkov, in začne se vse vzdigovati in gibati; pravimo: vino vre. Kadar vino odvre, se v njem več ne pozna grozdni sok. Vino je redko, čisto in previdljivo, ima tudi drug, poseben okus, in je dobilo lastnost, živce vzbuditi in kri zdražiti. Zavoljo tega se vino, kakor tudi ol in žganje, prišteva upijančljivim pijačam.

Dovrelo vino se pretoči v druge sode, kjer se ustavlja dotlej, da je popolnoma čisto. — Po stranicah napolnjenih sodov se prime ali vleže vinska skorja, katero rabijo za zdravila in tudi za obertnijske reči. Tudi se iz vina lahko naredí kis (jesih) in vinski cvet. —

V krajih, kjer raje raste sadje, kakor vinska terta, tlačijo in delajo vino iz jabelčnega ali hruškovega soka. To se dela ravno tako, kakor pri grozdju, vendar je jabelčni in hruškovi mošt manj močan ali upijančljiv, kakor pa grozdno vino; sadni mošt je po leti v vročini za delavce na polju dobra in zdrava pijača.

125. Tern in vinska terta.

Bilo je na spomlad, in nad vinogradom je cvetlo belo, košato ternje, in se je ogrevalo na solncu. Pijano svoje lepote prevzeto gleda v nižavo, in zaničuje vinsko terto, rekoč: „Zakaj pa se lepše ne oblečeš, visoko hvaljena vinska terta? Ali te ni sram, da tako revno čepiš v vinogradu in prelivaš solze! Kaj ne, da ti težko dé, kadar vidiš, kako veselo šumé čebelice po meni, in otroci rajajo okoli mene, tebe pa nihče ne pogleda?“

Vinska terta pohlevno molči, ter voljno prenaša ošabnost terna, in tiho in čversto poganja svoj žlahtni sad.

Kadar dozori jeseni grozdje, pridejo stari in mladi ga nabirat in zobat, ter prepevajo terti hvalno pesem, rekoč: „Preljuba vinska terta, veselje našega serca!“ — Tern pa posekajo in ogradijo ž njim vinsko terto. „Sosed!“ ogovori ga zdaj vinska terta, „povej mi zdaj, kateri naju več velja? Tvoja prezgodnja hvala te je kmali zapustila, tvoje košato cvetje je rodilo kislice, in vse se ogiblje tvojega bodečega ternja. Mojega ponižnega cvetja žlahtni sad je sladko grozdje, katero oveseljuje otroke in oživlja odrasene.“

Samosvoja hvala ti ne bo prida dala; le pobleвна ponižnost nam daje pravo vrednost.

126. Jagode.

Neki star vojak z leseno ного pride v bližnjo vas pri cesti, in nanagloma zbolí. Več ne more iti naprej, ostane tedaj, in obleži v nekem skednju na slami, kjer se mu prav slabo godi. Lojziki, ubogi deklici nekega pleteničarja, se je zeló v serce smilil ta ubogi mož. Vsak dan je hodila k njemu, in mu je podelila vselej eno desetico. Neki večer pa ji pravi ta pošten vojak: „Ljuba deklica! slišal sem, da so tvoji starši ubožni, povej mi vendar prav odkritoserčno, kje jemlješ vsak dan toliko denarja? Povem ti, da bi jaz raje lakote umerl, kakor pa da bi vzel le en krajcar, ki bi ga ne mogel imeti z dobro vestjo.“

„Ne skerbite za to, ljubi mož,“ pravi dobra deklica, „pravičen je ta denar. Vsak dan grem v bližnji terg v šolo. Po poti hodim skozi gozdček, kjer je vse polno lepih jagod. Natergam jih vselej polno torbico, jih prodam v tergu, in dobim za nje deset krajcarjev. Moji starši vedó, da tako delam, in jim je prav. Večkrat so že rekli, da je še veliko revniših ljudi na svetu, kakor smo mi, in da smo dolžni takim pomagati po svoji moči.“ Solzilo se je staremu vojaku, in ves ganjen pravi deklici: „O ljubeznjivi otrok! Bog naj blagoslovi tebe in tvoje starše, in naj vam stotérno poplača vašo miloserčnost!“

Kmali potem pride nek imeniten stotnik skozi tisto vas. Zvé za bolnega vojaka, in gre k njemu. Precej mu pripoveduje vojak od svoje male dobrotnice. „Kaj, ubogi otrok stori tebi toliko dobrega?“ začudi se stotnik; „tudi jaz ti ne smem manj postreči; izročil te bom gostivničarju, da te bo po potrebi preskerboval.“

Storil je tako. Potem gre v malo hišico iskat miloserčne Lojzike. Pravi ji: „Ljuba deklica! tvoja dobrota mi je ogrela serce, in me je ganila do solz. Ti si ubogemu vojaku znosila in podelila precej desetice; tukaj ti dam zato ravno toliko cekinov.“ Starši se silno zavzamejo in pravijo: „Preveliko je to plačilo.“ Toda stotnik odgovori: „Ni preveliko, to je malo; boljše in vredno plačilo čaka dobro deklico še le v nebesih.“

127. Zelišča.

Zelišča so nam za živež, ali za zdravilo; pa so nam tudi škodljiva, ako jih prav ne poznamo in modro ne rabimo.

Po naših vertih in zelnikih raste glavato zelje, kterega glave za sladko in kislo zelje porežemo. Cvetni vihrov t (karfijol) ima rumeno cvetje, ktero daje žlahtno zelenjavo. Špargelj, salato, špinačo, peso, repo in korenje, naj bolj pa krompir vsak pozná; rastejo po vertih in po njivah. Čebula in česen ima močen duh in oster okus; ravno tako tudi redkev in hren, Peteršilj se za dišavo v kuho deva. Buče rastejo po njivah, kumare pa po gredah. V stročju nam zori bob, fažol, grah in leča. Sladke ruderče jago de rastejo po solnčnem bregovju. Po vodi raste rožje sodarjem, in terstje zidarjem v rabo.

Po senožetih in ledinah raste lepa, zelena trava, in daje živini kermo, — seno in otavo. Sladka kerma se polaga govedini, kislá pa konjem. Žlahtno pičo daje detelja Erman daje purčetom, kopri va pa prešičem tečno pičo. Ni je travice, da bi ne dajala kakega dobička.

Konoplje in lan nam dajejo predivo za platno, pa tudi like za vervi in biče. Mak daje dobro olje, ravno tako tudi solnčnica. Tobak raste na Ogerskem, pa tudi drugod. Hmeljevo cvetje rabijo za kuhanje ola ali piva.

128. Žito.

Žita imajo votle, precej dolge in vozlate bilke, in so najkoristnejše rastline, ker nam dajejo vsakdanji kruh. K žitnim rastlinam, ktere pri nas rastejo, štejemo pšenico, rež, ječmen, oves, proso, koruzo, ajdo in pa sirek.

Največjo ceno ima pšenica, ktere je mnogih plemen. Pri nas je navadna golica in osinka; druga ima osine ale rese, prva jih nima. Dalje je pšenica ozima ali jara. Pšenica cvete v klasju; zerno je na eni plati na oblok, na drugi pa ravno in gerbasto. Pšenična moka se rabi za kuho, za kruh in za razne pekarije.

Rež je tudi ozima ali jara, in ima visoke bilke s klasjem. Zerno je podolgasto, gerbasto in zgoraj enmalo tumpasto. Režena moka ni tako bela kakor pšenična, pa daje prav tečen kruh. Tudi dajejo režene bilke dobro slamo.

Ječmen ima resnato klasje. Zerno je podolgasto in oestro, in stoji v 2, 4 ali v 6 verstah na klasju. Ječmen se rabi za moko, pšeno in za slad pri olarijah. Ječmenove bilke dajo dobro klajo za živino.

Oves nima klasov, temuč latje, in služi v zmes za kruh, za pšeno, posebno pa konjem in tudi drugim živalim za pičo. Oves raste na vsaki zemlji, še celó tam, kjer druga žita zavoljo mraza ne rastejo.

Proso je belo, rumeno in sivo; ima metlasto latje, ki je polno zernja. Proso rado ponese, in služi za pšeno, za drožice in kuretini za pičo.

Koruza ali turščica, ki je prišla iz Amerike, kakor krompir, je za nas velika dobrotá. Njeno klasje so storži (stroki), kateri so zaviti v zelene nožnice, in imajo rumeno in rudečkasto zernje. V dobri zemlji donese eno steblo 3 ali 4 storže, in na vsakem je več kot 100 zern. Turščica se rabi za moko, za pšeno in za debeljenje živine, posebno kuretine. Suha slama je dobra za steljo ali pa tudi za kurjavo, sirova pa je tečna piča za živino.

Ajda ne raste, kakor drugo žito v klasju ali v latju, ampak kakor cvetica z verhi. Njeno

cvetje je belorudečkasto in polno medú, ki daleč diší, in ki ga iščejo in nabirajo pridne čebelice. Zerno ima ajda trivoglata in černo-rujavo. Ajdova moka se rabi za kruh in za kuho, posebno za žgance.

Sirek je dvojen, kepast in metlast. Semena ima veliko. Moka je rudeča in se rabi za oblodo prešičem in za pičo kuram. Iz metlastih stebel delajo metle.

129. Molitev pri sejanju.

Blagoslovi Bog mi seme to, ki sem djal počivat ga v zemljó! Daj, da bi veselo prikhalilo, v tvojem varstvu nam za živež bilo!

Malo, malo zdaj posejemo, in bogato pa nžanjemo. Toraj hvalo serčno ti dajemo, pesmi hvalne, slavo ti pojêmo.

Upamo od tebe dobro vse; ohranjuješ ti nas reveže. Milostljiv nam bodi vedno, ti služiti daj nam vredno!

130. Kmet svojemu sinu.

Ljubi sin! postaral sem se v potu in trudu; moči mi odpovedujejo; roke in noge se mi tresejo, in kmali bom mogel tebi prepustiti vso skerb za dom in gospodarstvo. Glej, Bog me je zeló in obilno

blagoslovil. Obvaroval je mene in vse moje velikih nesreč, in tudi tebi želim, da bi mogel tako reči, kadar se bodeš postaral. Najgotovša pot do sreče je pot pravičnosti in pobožnosti. Polje, ki ga obdeluješ v potu svojega obraza, naj ti bo knjiga, v kateri je zapisana božja volja. — Kadar pripravljaš njivo za sejanje, ter poruješ ternje in spraviš kamenje z nje, in jo tudi ogradiš; takrat si misli, kako bi tudi svoje serce mogel pripraviti in obvarovati, da bi v njem zernje božje besede dobilo dobro mesto in rodovitno zemljo. Kmali boš vidil in spoznal, da serce, katero se odpré minljivemu veselju, ni dobra, temuč pusta in nerodovitna zemlja. Spoznal boš, da, kdor v sercu dá rasti ternju posvetnih skerbi, pri njem ne more sadú obroditi seme božje besede. — Kadar te veseli lepa rumena pšenica na njivi, med njo pa tudi vidiš škodljivo ljuliko, ktere ztrebiti nisi mogel, boš spoznal, zakaj da Bog v svoji izanesljivosti hudobne med dobrimi terpi, da pa tisti vendar ob svojem času pravični kazni ušli ne bodo. Kadar o žetvi žanjice žito v snope vežejo, ternje in ljuliko pa odmetajo in požigajo; spomni se na tisti veliki dan vesvoljne žetve, ko bodo prišli božji angeli, in bodo odbrali krivične in hudobne, ter jih vergli v večni ogenj, pravične pa peljali v kraj večnega veselja, kjer se bodo svetili, kakor solnčna svetloba. — Tudi orodje, katero rabiš, te podučuje. Kadar primeš za oralo in veš, da zdaj ni časa se opotavljati in ozirati; spomni se, da tudi pri

božjih rečeh ne smeš biti merzel in lenoben, in da le svete želje in stanovitni trud k vsemu dobremu krepko pripomorejo. Kadar vejaš, rešetaš in čistiš žito, spomni se vselej Jezusovega nauka, da je vsaka skušnjava za nas tudi nekako čiščenje, in da moramo zatoraj moliti za moč in stanovitnost, da bi ne omagali, ampak v skušnji poterjeni obstali.

Najljubeznjivšo in najveselejšo priliko vidiš pa na pšeničnem zernu, ktero se vseje in zavleče, pa zopet ozeleni, kakor bi od smerti vstalo. Spominja leto kmetovavca, da bo tudi on enkrat zakopan v zemljo, zraven pa ga tudi tolaži, da mu bo s smertjo pricvetlo drugo neminljivo življenje.

Zveličar je tako kmetovavcu dal lepo priložnost, da se pri vseh svojih poljskih delih spominja tudi na dušne in nebeške reči. Ravnaj se vselej in povsod po bozjih zlatih naukih in srečen boš v življenju in po smerti.

131. Lan in konoplja.

Lan in konoplje so tako potrebne za obleko kakor druge rastline za živež. Vsak človek, bogat in ubožen, potrebuje platnene obleke. Zato so se pa tudi ljudje vselej z lanom in s konopljami pridno pečali.

Lan sejejo jeseni in na spomlad. Treba ga je skerbno pleti. Če je predivo poglavitni na-

men, iz ktereга gospodar lan seje, mora se porovati, ko seme še ni popolnoma zrelo, ampak še malo mehkotno, zato ker je potem predivo močnejše in lepše. Ako je pa seme poglavitna reč, bode predivo slabše in manj lepo, ker se mora čakati, da je seme zrelo. — Ko se lan poruje, dene se sušit in se potlej smuka, da se mu glavice osmukajo. Seme se potem izmane, lan pa se godí (rosí) v vodi ali pa največ razgernjen po senožetih in praznih njivah. Ko je lan goden, ga sušijo in otarejo, da se dobí predivo, ktero se potem še na grebenih mika, in se loči v praznje predivo in hodnik. Predivo spredejo v prejo, in iz preje delajo mnogotérno platno, vervi in različne druge reči. Platno se navadno še beli, predno se iz njega srajce narejajo.

Konoplja daje manj lepo, pa bolj močno predivo. Rabijo konopnino za morske vervi, za konjsko opravo, za močne mreže.

Laneno in konopljeno seme je dobra piča mnogim živalim, daje pa tudi olje za luč in za barvo.

132. Predica.

Le predi, dekle, predi, prav lepo nit naredi, da se ne bo krotičila in tud' ne tkalcu tergala.

Poštena je predica, in stara ta pravica, da tisto dekle kaj veljá, ki obleko vso domačo imá.

Le predi prav vesela; boš lepe pesmi pela, kolovrat pojde rad okrog, bo tekla lepše nit od rok.

Kolovrat tiho teče, naj tovaršica reče, kar je v nedeljo slišala pri navku v cérkvi svetega.

Boš tanko nit storila, glej, da se boš spomnila, kakó življenje rahlo je, ki kakor nit preterga se.

Tkalec ti bo prejo hvalil, če se ne bo ž njo žalil; pri Bogu boš pohvaljena, če ga ne boš razžalila.

Le pridno, dekcle, predi, prav lepo nit naredi; bo skoraj smert nit vtergala, bo kon'c življenja tvojega.

Kar si boš tu napredla, boš v večnost sabo vzela: al' čednost' lepih sukunjico, al' pa pregrehe butaro.

133. Cvetice.

Lepota vertov, polja, travnikov in gajev so mnogoverstne cvetice, ktere nas razveseljujejo s prijetnim duhom ali pa z lepim cvetjem.

Nektere cvetó poprej, nektele pozneje. Komaj je sneg spomladi skopnel, že lukajo iz zemlje beli zvončki in rumene trobenti-

ce, kakor da bi hotle glasno oznanovati zaželjeni prihod vesele pomladi. Potem se prikažejo višnjeve vijolice, bele ali rudečkaste marjetice in rumeno svetle zlatice. Otroci jih radi iščejo in veselo nabirajo v šopke in vence, s katerimi se nedolžno kratkočasijo. Pozneje vidiš v gozdni senci bele telohe, dišeče šmarnice in trojobarvane sirotice, pri potokih modre potočnice (mačkine oči), med žitom plavice in divji mak, po vertih lepo cveteče rože in lilje. In še pozno jeseni se vzdigujejo solnčnice, georgine in nebene iskricice v krasoti svojega cvetja.

Ko pa pride zima, vse cvetice zvenejo in poginejo, in čakajo pod snegom, da pride pomlad, ktera jih zopet kliče in oživlja.

Tudi mi smo podobni cveticam. Človek cvete, zori, vene in gré počivat v hladno zemljo; prišel pa bode dan, ko ga bo zbudil božji glas in mu podelil novo življenje.

134. Šmarnice.

Nežika, hči ubožnega delavca, bila je bolna. Županova Mina ji je nosila vsak dan piskere dobre juhe, ker bolna Nežika ni mogla uživati kaj družega, njeni starši pa so bili preubožni, da bi bili mogli sami mesa za juho kupovati. Ko Nežika zopet ozdravi, misli si: Županova dobra

Mina mi je nosila vsak dan tečne juhe, kako bi jo li mogla tudi jaz razveseliti? — Slišala je, da ima Mina posebno rada dišeče šmarnice. Kakor hitro se prikažejo lepi spomladanski dnevi, hodi Nežika pogosto v bližnji gozd, da bi za njeno dobrotnico natergala prvi šopek prijetnih lepih cvetic. Večkrat jih je že zastonj iskala; enega dne pa jih vendar pod nekim starim bukovim drevsom daleč notri v gozdu opazi. Med tem pa, ko vesela Nežika terga dišeče šmarnice, sliši v bližnji goščavi govoriti dva človeka. „Gašpar,“ pravi eden, „zdaj se lahko maščujeva nad županom, ki je mojega brata spravil v ječo zavoljo par tolarjev, ktere je bogatemu mesarju vzel. Glej, tukaj imam ključ od vrat v njegovo hišo. Neumna dekla ga je včeraj pustila tičati v vežnih vratih.“ — „Dobro,“ pravi drugi, „nocoj pojdeva k županu, bova njega, ženo in hčérko poslala na uni svet, in bova spraznila njegovo denarnico.“ — Nežika strahoma posluša ta grozoviti pogovor, se hitro splazi s šmarnicami proti domu, jih nese županovi Mini in pové, kaj je strašnega slišala. Župan skrivaj pokliče nekaj oroženih mož, in čuje ž njimi zvečer pri dvoriščnih vratih. O polnoči res tolvaja skozi vrata prideta, stražniki pa ju hitro zasačijo, in ju potem izročé sodni pravici, kjer sta bila zavoljo mnogih hudodelstev kaznovana.

Rad pomagaj ubogemu v potrebi; znabiti, da te reši kdaj iz velike nesreče.

135. Gobe in mah.

Gobe so mesnate in nekoliko sočnate rastline, ki imajo po večem klobuček na stručku. Rastejo po zemlji, pod zemljo, po drevju in tudi po drugih rečeh. Nekatere gobe so dobre za jed, veliko pa jih je škodljivih in zelo strupenih. Treba jih je tedaj dobro poznati, da kdo pri gobah ne dobí bolezni ali celo smerti.

Jedljive gobe so smerčki (mavrohi), jurčki in maslenke, lesičice, karželjni in kukmaki (šampinjoni). Posebno znamenite so gomoljike, ki se nahajajo pod zemljo ali pa terdo pri tleh. Kresavna goba, ki raste po starem drevju, rabi se kuhana in stolčena za kresanje in za rane, da se kri ustavi.

Mah ima tanke listke, in raste po drevju, po kamenju, in po zemlji, prevleče cele dobrave, pa tudi travnike; drevju in travi je škodljiv. Mah pa nam daje tudi veliko prida. Iz mahú se napravljajo mehke blazine, ako se lepo odbere in posuši. Mah piše po visokih gorah dež iz oblakov, nataka studence in reke, varuje drevje prehude zime, ohrani perst in seme

po skalovju, da ga veter ne odnese, in da ni pečevje vse goló. Beli mah, kateri raste po gorah, je dobro zdravilo za jetiko.

136. Strupene rastline.

Kakor je vsa zemlja polna božjih darov, tako tudi za vsakim voglom rado raste kaj strupenega. Mòdri otroci ne jedó jagod, ne žvečijo zernja, in ne tergajo gob, katerih ne poznajo, da si ne napravijo nesreče.

Strupena zelišča so:

Kristavec, kateri ima zagorelo-zeleno narezano pérje, belo cvetje, in v ostri jezici černo strupeno zernje. Zobnik je košmat in zoperno smerdí. Volčja jagoda raste po hostah, ima po 4 čevlje visoko steblo, zagorelo-zeleno pérje, v jeseni pa černo-svetle jagode, ki so najhujši strup. Trobelika ali lajnež raste za vodami in po močvirjih. Mišjek (pikasti) ali smerdljivec raste za mejami po senčnih krajih, ima kosmato, pikasto steblo, in smerdí prav po mišje. Pasji ali divji peteršilj je zeló podoben pravemu peteršilju; ako ga zmaneš, diši, kakor česen. Tudi podlesk, volčji koren, čerlenka, volčjek ali hudičevo

oko, vrajnica ali lesjak so strupne rastline.

Strupene gobe so največ nečedne in omamljivo smerdljive. Ako se potipajo, so polzke in sprijemkaste. Mušnica je rudeča in belopikasta, pa zelo strupena. Nastavljajo jo muham, da pocepajo.

137. Rudnistvo.

Rudnine se imenujejo sploh stvari ali telesnine, ktere ne živé in ne čutijo, tudi ne rastejo, ampak se le vekšajo z zunanjim nabiranjem enakih delov. Rudnistvo je v zemlji, posebno v hribih, in se razdeljuje na persti in kamenje, soli, gorljive rudnine in kovine (metale). Najiminitnejše persti so: il ali ilovica, iz ktere lončarji delajo lonce, sklede in drugo glinasto posodo. Pa tudi opeko ali cegel za zid in za streho narejajo iz ilovice. Kremenica se z lugasto soljo raztopí v ognju, in nam daje steklo na okna, sklenice in veliko drugih takih steklenih reči. Apnico sežgejo v ognju v apno, in delajo iz nje lepe podobe; s kredo pa pišemo.

Navadno kamenje rabimo za zidanje; eden se imenuje apnenec ali apnenik, ki

se da sežgati v apno, drugi pa bliščnik, kateri je rad moker. Škerl ali skril daje lepe plošče za streho, pa tudi za pisne tablice. Marmor je bel, črn, rudeč, zelen, pa tudi pisan; iz marmorja serežejo kamni za cerkvena tla, dragi stebri in podobe. Brusnik kamen se rabi, da se ž njim brusi skerhano orodje. — Izmed dragih kamenov ima največjo imenitnost diamant, kateri je tako terd, da steklo reže, pa je tudi svetel kot luč, ako se lično zbrusi. Več je vreden kot zlato in srebro, in se vkuje v drage perstane in v razno lepotino.

Sol se imenuje vsaka stvar, ktera se raztopi v vodi, in naredí na jeziku občuten slaj ali okus.

Gorljive rudnine se dajo žgati in rabiti za kurjavo in svetilo. Šota, ktere je veliko na ljubljanskem močvirju, je iz persti segnjitih živali, korenin in zemeljskega olja; kopljejo jo, sušé in rabijo namesto derv za kurjavo. Premog je iz železnatega ila in apna, navdan z zemeljskim oljem; je černo svetel, večjidel zeló terd, in je tudi dober za kurjavo. Žeplo daje žeplenke.

Kovine (metali) se poznajo po teži, svetijo se in se dajo v ognju raztopiti in ko-

vati. Kopljejo jih v rudnikih ali čiste ali pa zmešane z drugimi stvarmi, ter jih raztapljajo v plavežih in obdelujejo za mnoge koristne reči. Najbolj znane so: zlato srebro, baker ali kotlovina, kositar, železo in živo srebro.

Prid, ki ga nam prinaša rudninstvo, je velik. Ne mogli bi zidati priročnih prebivališč brez apna, kamenja in železa. Koliko pripravnega orodja bi ne imeli, ko bi ne bilo rudnine. Brez soli bi ne bile jedi tako dobre in zdrave. Tudi nektera zdravila se narejajo iz rudninstva. Koliko sto- in stotero ljudi se živi z obdelovanjem rud in drugih kopanin. Iz zlata, srebra in iz kotlovine kujejo denarje, da se z njimi polajšuje kupčija. Tudi zlatarji rabijo zlato in srebro za drage kinče in posode.

Kako prečudno je razdeljeno bogastvo narave!

138. Železo.

Železo je najkoristnejša med vsemi kovinami; za tega voljo ga je modri stvarnik veliko več, kakor drugih kovin, v zemljo shranil. Izkopujejo ga kot pusto rudo, ktera

je zmešana z apnom, ilovico in z žeplom, ter se imenuje *zeležna ruda*. V plavežu se raztopí in se očisti v ognju od drugih reči: zdaj se imenuje *lito železo*. To pride zopet v ogenj, kjer se razbeli; potem se dene pod kladvo in se pokuje. Prav terdemu železu se pravi *jeklo*.

Kar je pri živalih konj, to je pri kovinah železo za človeško življenje. Lahko rečemo, da je železo zvest in delaven domač tovarš, kateri hodi s človekom na njivo in na bojišče, in vse hudo in veselo v življenju spremlja, akoravno samo tega ne čuti. Brez železa bi ne mogli kar trenutek živeti, zato ker železo se pretaka v naši kervi, in stori, da je rudeča; železo naredí detetu zibelko in trugo merliču; železo nam zida hiše, greje stanice, zapira vrata. Železo orje naše njive, kosi travnike, žanje polja, in nam pomaga varovati to, kar smo si pridobili. Z železom uterdimo konju podkve in ga berzdamo; iz železa naredimo parni voz in cesto železnico, iz železa je tudi tisti električno - magnetični tek, kateri hitro, kakor blisk, po tankem dratú nosi naše misli od mesta do mesta, od dežele do dežele. Dan današnji delajo čolne iz železa, in tudi postavljajo železne hiše in cérkve. Še celó naj-

drobnejše lepotine vlivajo iz železa. Zlato in srebro je res svetlejša in lepša, toda lahko smo brez srebernih kozarcev in zlatih perstanov, in kdor nima srebernih žlic in vilic, temu se prileže jed tudi iz železnih vilic in iz kake plehnate žlice. Železo je najmanj očitno med kovinami, pa vendar nam vse druge pomaga dobiti, in ž njim lahko vse druge kovine namestujemo. Železo je kakor žito vstvarjeno za potrebo in živež telesa in življenja, potrebno nam je, kakor vsakdanji kruh.

139. Kladvo in železo.

Enkrat je železo milo se nad kladvom potožilo: „Nehaj me tak z'lo kovat', saj sem tudi jaz tvoj brat.“ „Kaj me boš tako tož'valo,“ je železu kladvo djalo; „kaj se jeziš nad menoj, saj terpim tud' jez s teboj!“ Le železa se spomnimo, kadar reveži terpimo; ako nam Bog kladvo dá, bod' mo vsmiljen'ga serca.

140. Baker ali kotlovina.

Baker (kufer) je rudečkast, se lepo sveti, in je zeló raztegljiv. Kotlar ga obdeluje za različno orodje; dela kotle, ponve, pokrove i t. d. Tudi strehe pokrivajo z bakrom,

ⁱn delajo denarje iz njega. Ako pride na baker kislina, naredí se zeleni volk na njem in ta je hud strup. Zavaljo tega morajo vse bakrene posode biti pocinjene. Zeló nevarno je tedaj, če se kuha ali kaj drugega shranuje v bakrenih posodah. — Ako se baker zmeša s cinom, naredí se zmes, kateri pravimo bron. Iz brona lijó topove ali kanone. Tudi zvonovi, ki nas vabijo k božji službi in k molitvi, so viliti iz brona.

141. Kuhinjska sol.

Sol se v vodi raztopí in stori občuten slaj na jeziku. Nahaja se v natori v brezkončnih zalogah. V nekterih krajih so v zemlji veliki skladovi soli, skale, ki so iz samih terdih solnih kamenov. To je kamnena sol. Dobiva se popolnoma čista, ali pa je zmešana z drugimi obstojnimi deli. Ako kamnena sol ni dosti čista, raztopé jo v vodi, pod katero toliko časa kurijo, da vre in izpuhti; kar potem soli ostane, jo očistijo, razdrobé; in jo naredé v kosove ali pa vložé v sode. Naše cesarstvo ima prav bogate solne jame v Galiciji, na Tirolskem in Salcburškem.

Najčistejša in najboljša sol je studenčna sol, ktero kuhajo iz tacih studencev,

ki imajo sol v zemlji stopljeno v sebi. Taka sol se dobí, ako se slanica večkrat napelje na razloženo vejevje ali protje, da počasi prekaplja in tako izpuhtí. Tako očiščeno slanico speljejo potem po cevih v velik kotel, pod katerim kurijo dotlej, da vsa voda povre in izhlapi, in da se sol na dno vsede. Potem jo denejo v jérbase, in jo posušé.

Morska sol je manj bela. Ta se dobi iz morja, katero ima veliko stopljene soli v sebi. Napeljejo namreč morsko vodo v ravne in široke jame, kjer voda na solncu izpuhtí, sol pa ostane. Ker je ta sol ostra, dobra je posebno za nasáljanje morskih rib.

Sol dela jedi okusne, in varuje, da meso ne dahne in se ne spridi. Jezus je svojim učencem rekel: „Vi ste sol zemlje.“

142. Vse stvari za človeka.

Vse okoli je veselo, stvarnikovo moč časti; záme, o gospod! si vstvaril, kar na svetu je reči.

Meni čede se pasejo, ptički v zraku meni pojó; meni ribe povodnice plavajo tam pod vodó.

Meni cvetje se razgrinja, drevje daje sladki sad; meni polja rumenijo, meni klije zelenjad.

Tudi si zaklade drage shranil cló mi še v
zemljó ; meni solnce, luna, zvezde razsvetlujejo
nebó.

Stvarnik, Bog neskončne slave, kak si krasen
li še ti! z vsakim svitom, nebni žarom misel náte
se zbudi.

Peti razdelek.

Zemljopisje in domovinske zgodbe.

---

143. Zemlja in nje deli.

Zemlja, na kateri prebivamo, je terda, neprezorna krogla (kugla), ki plava po zraku, in se vsako leto enkrat okoli solnca, vsakih 24 ur pa krog svoje osi zasuče. Proti solncu obernjena stran ima dan, nasprotna pa noč, zato ker zemlja dobiva svojo svetlobo od solnca.

Da je zemlja okrogla, nam pričajo ljudje, kateri so šli naravnost, v eno mέρ po morju, pa so zopet od nasprotne strani prišli ravno na tisti kraj, od kodar so se bili vpótili. To bi ne bilo mogoče, če bi ne bila zemlja okrogla. — Tudi sami se lahko prepričamo, da je zemlja okrogla. Ako potujemo po veliki ravnini ali

po morju proti kakemu kraju, vidimo najpoprej verhove hribov, dreves, zvonikov in hiš; in ko bližje pridemo, se nam še le prikazujejo počasi tudi spodnji deli teh reči. To pa bi se ne vidilo tako, ako bi bila zemlja ravna.

Zemlja je zeló velika, ker ima v obsegu 5400 nemških milj. Najvišje gore na zemlji so kakor pesek na krogli, in naša jezera so kakor kapljice v vedru vode. Velika je zemlja, pa je vendar le mala pičica na nebesni širjavi.

Suha zemlja se razdeljuje na pet delov. Pervi se imenuje Evropa, v kateri mi prebivamo; drugi je Azija, v kateri je bil prvi človek vstvarjen, in kjer je bil naš zveličar rojen. Tretji del je Afrika, kjer je najhujša vročina. Četerti del je Amerika, ktero je našel Krištof Kolumb leta 1492; ravno nam je nasproti, in ima noč, kadar je pri nas dan. Peti del zemlje je Avstralija, sestavljena iz samih otokov, ktere so našli v novih časih mnogi mornarji. Pervi trije deli zemlje se imenujejo stari, poslednja dva pa novi svet.

Imamo obraze ali podobe zemlje, ktere imenujemo zemljovide. Na zemljovidih vi-

dimo lice zemlje, morja, jezer in rek, hribov in dolin, držav in deželá, toda vse le v prav majhni meri. Zemljovidi kažejo po večjem le posamezne dežele, manjše ali večje dele zemlje. Upodobljujejo pa tudi vso zemljo v dveh okroglih polovicah na ravni planoti, ter kaže ena stran Evropo, Azijo in Afriko, druga stran pa Ameriko in Avstralijo.

144. Morje.

Suho zemljo obliva od vseh strani morje, to je, zelenkasta, grenka in slana voda, ktera se ne more piti. Monarji morajo pomreti od žeje v sredi morja, ako jim zmanjka sladke vode. Morje je malokdaj mirno, temuč se neprenehoma giblje, da se ne usmradi. Morje pada vsakih 6 ur, ter odstopi nekaj čevljev od kraja, drugih 6 ur pa zopet hitro narašča in nastopa. Padanje morja se imenuje odtok, rast pa pritok.

Poglavitni oddelki morja so: Severno in južno ledeno morje, kjer je največ zima in led; večérno, atlansko morje med Evropo, Afriko in Ameriko; tiho morje med Azijo in Afriko. Nam najbližje je jadransko morje, ki sega do Tersta. Dalje pod jugom je srednje morje

med Evropo, Azijo in Afriko. Černo morje je med Evropo in Azijo; v njega se stekajo naše velike vode.

Pod morjem so velike gore in doline, kakor po suhem, pa jih voda zaliva. Po nekterih krajih je morje po veliko tisoč *) čevljev globoko, po drugih pa plitvo, in se lahko zmeri.

Na morju se živí veliko ljudi, ki v ladjah parnicah in drugih po vseh krajih sveta blago vozijo. Parnice goni hlap, druge ladje (jadrenice) pa sapa ali veter; hitreje švigajo kot ptice pod nebom. Na morju so velike nevarnosti, in mornarji užijejo mnogo straha in nadlog. Resničen je pregovor, ki pravi: „Kdor ne zna moliti, mora na morje iti.“

145. Prebivavci zemlje.

Na vsi zemlji živí čez tisoč milijonov ljudi, ki so različne podobe, imajo razne šege in vere, in govore mnogoverstne jezike. Ljudje, kakor smo mi, bele kože in z rdečimi lici, živé v vsi Evropi in tudi še daleč po drugih delih sveta v Azii, v bližnjih krajih Afrike, v Ameriki in še celó v Avstralii, kamor so se preselili in se še preseljujejo.

*) tisoč pomeni tavžent ali jezero.

Sicer pa so v Afriki černi zamorci z volnatimi lasi, v Ameriki indijanci, rudečkasti kakor baker ali kufer, v Azii rumeni mongolci s tankimi črnimi lasi in z majhnimi očmi; v Avstralii živé rujavi in divji malajci.

Veliko ljudi je po svetu omikanih in podučenih, pa še veliko več divjih, ki živé v temi nevere in krivovérstva, in še ne poznajo prav svojega stvarnika. Dobé se tako siroyi narodi, da pri njih prodajajo ljudi, kakor pri nas živino, in jedó še celó človeško meso. Omnikana ljudstva se živé s poljedelstvom, z živinorejo, obertnijo in s kupčijo; divjaki pa se le živé z ribštvom in zverinskim lovom.

Zares razni in mnogoverstni so ljudje na zemlji, vendar pa smo vsi otroci nebeškega očeta in bratje in sestre med sabo. Vsi se moramo ljubiti in eden drugemu pomagati za časno in večno srečo.

146. Materna dežela in domovina.

Kraj, kjer smo bili rojeni, imenuje se naš rojstni kraj. V tem preljubeznjivem kraju je tekla naša zibelka, so nam cvetele perve rožice in prepevale ljube ptičice. Še ptičica pozná in ljubi svoje gnjezdo; kako bi

li človek mogel pozabiti na svoj priserčni rojstni kraj! — Dežela, v kateri je naš rojstni kraj, imenuje se tudi naša materna dežela. Kranjcem je materna dežela Kranjsko, Korošcem Koroško, Štajercem Štajersko itd. V materni deželi smo preživelii svojo mladost. Slehern zelen hribček in vsaka dolinica nas spominja na vesele mlade čase; vsak studenec nam pripoveduje od preteklih mladih let. Lepi travniki in zelene ledinice nam kažejo, kako smo brali perve rožice, lovili pisane metulje, in kako veselo se nam je stekalo naše mladinsko življenje. Kdo bi priserčno ne ljubil svojo milo materno deželo! Ne sramuj se svojega kraja, ne naroda, in ne svojega jezika, kterege so te naučili ljuba mati! Materna beseda je živa priča iskrene materne ljubezni; kdor materni jezik zatajii, ta matere vreden ni.

Kranjsko, Koroško, Štajersko itd. so deli avstrijske deržave. V tej veliki deržavi je razen Slovencev še veliko drugih ljudstev, ki govoré različne jezike, imajo različne šege ali navade, in so združena pod očetovsko oblastjo našega svetlega cesarja. Avstrija te tedaj naša občna domovina.

V domovini dobiva vsak priden prebiva-

vec svoj potrebni živež; tukaj se izučuje in izuči v koristnih znanostih; ima varnost svojega življenja in premoženja in marsiktere dobrote, ki mu pomagajo izverševati svoj namen.

V domovini skerbí deželska oblast za našo blagost, za ljubi mir in za pravico; duhovska gosposka pa skerbí za naše zveličanje. Kdo bi za vse to ne bil priserčno hvaležen! Kdo bi ne ljubil svoje drage domovine! Kdo bi za njo ne dal blaga in življenja, ako bi bilo treba!

147. Popotnikova pesem.

Popotnik pridem čez goró, od doma vzamem še slovó; in kamor se okó ozrè, povsod se mi nov svet odprè. Tud tukaj solnce gre okrog, dolino vidim, hrib in log; pa solnce naše bolj blišči, in hrib naš lepši zeleni.

Tud tù cvetó cvetičice, po njih šumé čebelice; pa naših rož je lepši cvet, čebelic naših slajši med. Skoz mesta hodim in vasi, povsod drugač se govori; jaz tuje nikogar ne poznam, in sred ljudi povsod sem sam.

Dežela ljuba, kje ležiš, ki jezik moj mi govoriš, kjer znanci moji še živé, prijatli moji v grobih spé? Zdihujem, vprašam vedno: kje? prijatli, k vam želi sercé. Perute imeti si želim, pa k vam domú, ko ptič, zletim.

148. Krajska in sosedne dežele.

Kranjska vojvodina razpada na tri dele: Gorenško, Dolensko in Notranjsko.

Gorenško stran v zgornjem delu krog in krog oklepajo visoki hribje, med katerimi Triglav veličastno molí nakvišku. V dnu Triglava izteka Sava, največja reka te dežele, iz dveh izvirkov. Ta gorata stran je polna naravnih lepot, ktere so se tudi že razznanile po širokem svetu. Posebno lepo se kaže Blejsko jezero; ni veliko, pa na sredi ima otok, in z otoka se vzdiguje prijazna cérkvica matere Božje. Spodnji del gorenške strani je velika ravnina, ki je nekoliko preterguje Šmarna gora z lepo cérkvijo Marije device. V koncu te ravnine stoji Ljubljana, poglavitno mesto kranjske zemlje, poleg Ljubljanice in južne železnice; ondi imata svoj sedež deželni poglavar in knezoškof. Tù je več učilišč in učilnih zavodov ali naprav, obertnija in trgovstvo. Druga mesta na gorenški strani so: Kranj, staro mesto ob Savi, Kamnik, Škofjaloka in Radolica; Teržič je tèrg z obilno obertnostjo.

Notranjsko je, razen Vipavske doline, skoz in skoz široko kamnato pogorje,

kakoršno se sploh imenuje Kras. V tem pogorju doline niso odperete, podobne so le kotlom ali neškam; tudi je pod zemljo polno votlin in jam. Postojnska jama slovi daleč po svetu in ima obilno lepega kapnika. Na Krasu vode vse potekajo v votline in lijakom podobne globine; gredó daleč pod zemljo, in prihajajo zopet na dan. Pri Cirknici take vode delajo sloveče jezero; pri Verhniki pa se iz teh vod zbira Ljubljana, ki precej pri izvirku lahko ladije nosi. Na notranjski strani stoji Idrija, rudarsko mesto, ki ima zelo bogate jame živega srebra. Lož je staro mesto.

Dolensko je, razen Kerške doline, vse gorato; vendar hribje niso toliko visoki; najvišji je Kum z dvojno cérkvijo na verhu. Okoli Kočevja in Ribnice je svet enak Krasu; doline so podobne kotlom, in vode odtekaajo pod zemljo. Na dolenski strani so mesta: Novomesto na Kerki, Kostanjevica, Kerško, Metlika, Černomelj, Kočevje in Višnjagora.

Krajnska dežela šteje stanovavcev do pol milijona; ljudje se živijo s kmetijo, nekaj tudi z rudarijo, obertnijo in s tergovstvom. Kmetija prideluje žita in kuhe vsacega plemena. V vipavski dolini in po dolenski strani raste

tudi vinska terta. Rudarija daje živega srebra, svinca, železa in premoga.

Od Krajskega proti južnozahodni strani leži avstrijansko Primorje, ki se razteguje poleg jadranskega morja. Primorje obsega Teržaško mesto s svojo okolico, mejno grofijo istrijansko in pokneženo grofijo goriško in gradiščansko. Terst je poglavitno mesto in prvo tergovsko pristanišče avstrijanskega cesarstva. Deželni poglavar in pa škof imata ondi svoj sedež. V Istri je Pazin, Poreč, škofov sedež, in Pulj (Pola), vojaško pristanišče. K Istri se štejejo otoki Kerk s škofovim sedežem, Čres in Lošinj. Na Goriškem je Gorica, lepo mesto blizo Soče, sedež pokneženega nadškofa; Oglej (Aquileja), zdaj majhen kraj, pa v starem času sloveče mesto. — Ljubljano s Terstom in Gorico veže železnica, od ktere gre tudi cesta čez Bistrico v Istro in na Reko, in zopet čez Vipavo na Gorico.

Od Kranjskega proti severju leži koroška vojvodina. Ta dežela je precej gorata, pa daje obilno železa in svinca. Največja reka je Drava, ki teče podolgoma skozi vso deželo. Celovec je poglavitno mesto, sedež deželnega poglavarja in kerške-

ga knezoškofa. Bela^k, mesto na Dravi, je velika založnica za koroško železo. Hribje krog Belaka dajejo najlepši svinec. — Železnica seka Koroško od vzhoda na zahod. Kranjsko veže s koroškim trojna cesta. Ta cesta je od Ljubljane do Kranja le edina; nad Kranjem pa se deli na tri strani, čez Ljubelj na Celovec, čež Koren na Belak, in ob Kokri na Kaplo.

Od Kranjskega proti severno-izhodni strani se razširja štajerska vojvodina, ktero železnica in tudi druga cesta veže z Ljubljano. Štajersko ima v severnem goratem delu mnogo rudnikov in kovačij za železo: tudi ima bogate soline in dobro živinorejo. V južnem in izhodnem delu pa so rodovitne doline in ravnine, ki dajejo dosti žita in vina. Večje reke v tej deželi ste Mura in Drava. Sava mejí proti Kranjskemu. Gradec je poglavitno mesto, stojí na oboji strani Mure, ter je sedež deželnega poglavarja in sekovskega knezoškofa. Pomniti je še treba na gorenjem Štajerskem: Bruk, okrožno mesto poleg Mure, dalje Ljubno, Judenburg in Marijocelje, slovečo božjo pot; na dolnjem Štajerskem pa: Maribor, poleg Drave s škofijskim sedežem, dalje Celje, Ptuj in Radgono.

Od Kranjskega proti južno-izhodni strani

je hervaško kraljestvo. Dežela je po večjem delu ravna, in Sava teče po sredi skozi njo. Zagreb, ne daleč od Save, je poglavitno mesto, sedež deželnega poglavarja, ki se imenuje ban, tudi sedež nadškofa. Pomniti so še mesta: Varaždin poleg Drave, Križevci, Karlovec, terdnjava poleg Kolpe, in zlasti Reka, prosto trgovsko pristanišče pri jadranskem morju; Sisek, na stoku Kolpe in Save, je središče žitnega trgovstva. — Kranjsko veže s Horvaškim železnica skozi štajersko stran; pa tudi cesta gre iz Ljubljane do Novegamesta, in od ondod čež Kostanjevico na Zagreb, in čez Metliko na Karlovec.

149. Avstrijsko cesarstvo.

Po sredi Evrope se rasprostira ozemlje, ktero obsega skoro 16. del Evrope. Ko bi človek s kake primérne višočine mogel od vseh strani pregledovati to veliko deželje, ne mogel bi se ga kmalo nagledati. Vidil bi velike in široke planjave, po katerih cvetó lepi verti, in zelené rodovitna polja; vidil bi visoke gore z belimi verhovi, krasna jezera, ktera se, kakor sreberna očesa, blesketajo izmed čverstega zelenja; vidil bi neštevilno

rek, ktere se pretakajo po deželah in pospešujejo brodarstvo, obertnijo in kupčijo; vidil bi jadransko morje, ktero te dežele družil z najdaljnimi tujimi kraji. 34 milijonov ljudi se šteje srečnih, da prebivajo v tem prijetnem podnebjju. Tudi mi smo med temi. To veliko ozemlje se imenuje avstrijsko cesarstvo, naša občna in druga domovina. Različen je jezik, kterege govoré avstrijanski prebivavci; toda vsi smo lepo zvezani z domovinsko ljubeznijo, in smo združeni v veliko ljudsko občino.

V avstrijskem cesarstvu so naslednje kronovine :

1. Avstrija pod Anižo, kjer je poglavitno mesto Dunaj ali Beč na Donavi, ktero je tudi poglavitno mesto vsega cesarstva in sedež cesarjev.

2. Avstrija nad Anižo, kjer je poglavitno mesto Linc na Donavi.

Avstrija ali Avstrijansko pod in nad Anižo je nadvojvodstvo Avstrijansko.

3. Vojvodina štajerska, kjer je poglavitno mesto Gradec (Graz) na Muri.

4. Vojvodina koroška, kjer je poglavitno mesto Celovec (Klagenfurt).

5. Vojvodina kranjska, kjer je poglavitno mesto Ljubljana (Laibach) na Ljubljani.

6. Kneževina goriška, Gradiška in Istra s teržaškim mestom in z okrajno, kjer je poglavitno mesto Terst (Triest) pri jadranskem morju.

Koroško, Kranjsko, Gorica, Istra in Terst skupaj se imenuje Ilirija.

7. Pokneževina tiroljska in Predarelsko, kjer je poglavitno mesto Inšpruk (Innsbruck) poleg Ina.

8. Kraljestvo česko, kjer je poglavitno mesto Praga (Prag) na obeh straneh Veltave.

9. Mejna grofija moravska, kjer je poglavitno mesto Berno.

10. Vojvodina zgornja in spodnja sleška, kjer je poglavitno mesto Opaava (Tropau).

11. Kraljestvo galicijsko in lodomerijsko, kjer ste poglavitni mesti Levov (Lemberg) in Krakov.

12. Vojvodina bukovinska, kjer je poglavitno mesto Černovice.

13. Kraljestvo dalmatinsko, kjer je poglavitno mesto Zader (Zara) pri jadranskem morju.

14. Kraljestvo ogersko, kjer so poglavitna mesta Pešta (Pest), Budim

(Ofen), P o ž u n (Presburg), Š o p r o n j (Ödenburg), K o š i c e (Kaschau), V e l i k i V a r a d i n (Grosswardein) in T e m i š v a r (Temesvár).

15. Kraljestvo hervaško in slavonsko, kjer je poglavitno mesto Zagreb (Agram).

16. Velika kneževina erdeljska, kjer je poglavitno mesto Kološ (Klausenburg).

17. Vojaška Krajina (granica), ktera se deli na hervaško-slavonsko in banaško-serbsko. Znamenitnejša mesta v voj. Krajini so: Zemun, Karlovci, Mitrovica, Brod in Senj (Zengg).

150. Vode in gore.

Najimenitnejše vode po avstrijskem cesarstvu so: Donava, ktera teče iz Nemškega mimo Dunaja na Ogersko, ter se na Turškem izliva v černo morje; Veltava ali Moldava in Laba na Českem, Tisa na Ogerskem. Po Štajerskem teče Mura mimo Gradca; Drava iz Tirola pridere, in gre po Koroškem, potem mimo Maribora na Horvaško, ter se združuje pod Osekom z Do-

navo. Druge reke so po Slovenskem: Sava, Savina, Kolpa, Soča i t. d. Po vseh teh vodah vozijo na ladijah parnicah in drugih, in na plavicah žito, vino, les in mnogo drugih kupčijskih stvari.

Velika jezera so: na Ogerskem Blatno in Nežidersko jezero, na Koroškem Celovško, na Kranjskem Blejsko, Bohinjsko in pa čudno Cirkniško jezero, katero po letu usahne, po zimi pa se zopet nateče.

Gore in planine so po avstrijskih deželah velike. Posebno gorati kraji so Tiroljsko, Salcburško, Gornje Štajersko, Koroško in Krajnsko. Po Ogerskem so velike ravnine. Najimnitnejše gore so na Českem, Rudne gore na saksonski in Kerkonoši na sleški meji. Na Ogerskem so velike Karpaške gore; na Koroškem, Tiroljskem in Gornjem Štajerskem so visoke planine s snežniki. Najvišji snežnik na Kranjskem je Triglav, na Koroškem pa Zvonik.

151. Na goro.

1. Na goro, na goro, Na sterme verhé!	2. Na gori cvetice Najzalše cvetó
Tje kliče in miče	In tice preljube
In vabi serce.	Najslajše pojó.

3. Na goro pod mano
Oblaki visé.
Nad mano višave
Bliščijo vedré

4. Na svobodni gori
Ni zemskih nadlog;
Nad mano, pod mano
Krog mene je Bog.

5. Tedaj le na goro,
Na sterme verhé!
Tje kliče in miče
In vabi sercé.

152. Pridelki v avstrijskem cesarstvu.

Avstrijsko pridelala toliko mnogo verstnega blaga in tako vrednega, da zavoljo tega ni na svetu deržave enake avstrijski. Za trgovino ali kupčijo imamo železnice in druge ceste po suhem, barke in ladije parnice po vodah, da se lahko pošilja blagó iz enega kraja v druge. Zlato in srebro kopljejo na Ogerskem in Erdeljskem, cin na Českem, svinec na Koroškem, živo srebro v Idriji na Kranjskem. Dobro železo so dobiva na Štajerskem in Koroškem. Sol napravljajo posebno na Solnograškem, v zgornjem Avstrijanskem in v Velički na Gališkem. Dobiva pa se tudi veliko morske soli iz jadranskega morja.

Vina in žita se na Slovenskem in Nemškem v dobrih letinah veliko pridelala, in

se prodaja v druge kraje. Poljsko delo, živinoreja, rokodelstvo in obertnija cvete po avstrijskih deželah.

153. Rudolf Habsburški.

Rudolf, grof Habsburški, je bil prav pobožen mož, kateri je po očetovsko ljubil svoje podložne. Kadar je poravnoval kaki pravni prepir, je vselej razsodil tako, da je bilo prav pred Bogom in pred ljudmi. Večkrat se je kratkočasil tudi z lovom. Enkrat pride po sledu za divjo zverino do nekega potoka. Tu zagleda duhovna, ki ravno misli izuti čevlje in nogavice. „Kaj delate tukaj?“ vpraša grof duhovna. In duhoven odgovori: „Poklicali so me k nekemu umirajočemu, in moram hiteti, da mu prinesem sveto popotnico. Narastel pa se je od dežja ta potok tako zeló, da je odnesel berv, in zato moram prebresti vodo, da bolniku še pravočasno pomagam o smertni uri.“ — Globoko gine to blagega Rudolfa. Misli: tukaj je pričujoč Jezus, moj Bog in odrešenik. Naglo stopi s svojega krasno okinčanega konja, poklekne, in ga ponudi duhovnu, rekoč: „Hitite umirajočega pokrepčat z nebeško jedjo!“ — Drugi dan pripelje duhoven

tega zalega konja grofu nazaj, in se mu pre-serčno zahvali za to dobroto. Toda Rudolf pravi: „Bog ne daj, da bi jaz zdaj še rabil za posvetne reči konja, kateri je nosil mojega gospoda iz odrešenika. Dal sem ga temu, od kterega sem vse dobil in vse imam — čast, bogastvo in življenje.“

Ta pobožni, bogaboječi in pravični grof Rodolf je začetnik naše avstrijske cesarske rodovine, ktera gospoduje v najlepšem in naj-mogočnejšem cesarstvu na zemlji. Tako tedaj Bog, kralj vseh kraljev, habsburški rodovini stotero poplačuje in blagoslavlja, kar je nek-daj pobožni Rudolf za božjo čast storil.

154. Ljubezen do domovine.

Leta 1792 in pozneje, ko so se vojskovali Avstrijani s Francozi, je vladal na Avstrijan-skem cesar Franc. V tem hudem času so cesarju Francu njegovi podložni dajali veliko prostovoljnih daril, da jih je obračal za brambo domovine. Posebno znamenit je ta le izgled:

Leta 1793 pride neki priprost kmet na ce-sarjev dvor, in bi rad govoril s cesarjem. Dobri cesar je vsakega tudi najubožnišega podložnika rad pred se pustil. Kmet pride tedaj pred cesarja

in reče: „Tukaj sem Vam tudi jaz prinesel nekaj,“ — ter položi na mizo mošnjico s tavžent goldinarji.

Cesar se zeló začudi, da mu priprost kmet daruje toliko in po taki viži. „Kdo, in od kod ste?“ vpraša ga prijazni cesar. „Tega ne sme nobeden vediti,“ odgovori kmet prav kratko, se poslovi in odide.

Cesarja zdaj še bolj mika zvediti kaj od priprostega kmeta. Hitro pošlje služabnike za njim, da naj bi ga še enkrat vprašali za njegovo ime in stanovanje. Kmet pa se jim posmeja in pravi: „Ali menite, da bom vam povedal, kar še cesarju nisem povedal?“

155. Lepi izgled.

Cesar Franc je stanoval po leti 1832 v Badnu, mestu na doljnem Avstrijanskem. Zvečer se večkrat hodi sprehajat, in ima le samega spremljevalca sabo. Prigodi se, da cesar sreča štiri pogrebce, ki ravno nesejo merliča v trugi na pokopališče. Ta merlič je bil ubožnega stanu, in nobenega človeka ni bilo, da bi ga bil spremljal na pokopališče. Cesar nad tem glavo maja, ter pravi svojemu spremljevalcu: „To mora gotovo biti kak ubožec, ker ima nobenega človeka,

da bi za njim žaloval; jaz sem deželni oče premožnim in ubožnim; pojdiva mu midva k pogrebu.“ Pobožno odkrije cesar svojo sivo glavo, ter gre tiho in moli za trugo tega ubožca. To vidijo nekteri, in hitro se pridružijo tudi zraven, in dalje ko gredo, bolj narašča versta pogrebcev.

Tri leta potem je umerl tudi cesar Franc, in obžalovali so njegovo smert vsi narodi velikega avstrijskega cesarstva.

156. Cesarjeva podoba.

V neki majhni vasi so prišli enega dne zopet gospod fajmošter k svojim ljubim malim v šolo. To pot niso prišli sami; prišli so ž njimi tud oče župan, oče šolski in še nekaj drugih sosedov iz vasi. Tudi so gospod fajmošter prinesli sabo nekaj s pertom zakritega. Položili so to na mizo, in ko z otroci odmolijo, začno tako le govoriti: „Ljubi otroci! že večkrat in mnogo sem vam pravil od najvišje deželne gosposke, od našega občnega očeta, presvetlega cesarja, in vem, da ste si vse to prav dobro zapomnili! „Smo, smo!“ odgovori več učencev, in nekteri tudi vstajajo, da bi odgovarjali. — „Vemo, da so cesar postavljeni od Boga,“ pravi neki deček. „Vemo, da jim za tega voljo moramo biti pokorni, da se

cesarstvo našega cesarja imenuje avstrijsko, ki je prav veliko in lepo, katero ima v sebi več dežel, in da prebiva v teh deželah okoli 34,000.000 judi, katerim vsem so cesar ljubi oče, kakor oče pri družini v kaki hiši; vemo, da cesarja spoštovati, ljubiti, mu služiti in pokoren biti že zapoveduje četrta božja zapoved;“ — tako so odgovarjali pridni učenci.

„Tako je prav,“ pohvalijo jih gospod fajmošter; ali pa veste, kakošen so li naš ljubi cesar?“ — „Ne vemo, ne vemo, nismo jih še nikoli vidili,“ pravijo učenci. — „Ali bi jih radi poznali?“ „Radi, radi!“ oglasi se vsa šola. „Poglejte jih tukaj!“ — S temi besedami odkrijejo gospod fajmošter to, kar so popred prinesli in na mizo položili, ter povzdignejo na kviško. „Joj lepo, lepo!“ zavpijejo vsi otroci. Bila je lepa podoba z zlatim okvirom, ki je kazala presvetlega cesarja, kakor živega. — Otroci se ne morejo nikoli zadosti nagledati te blage cesarjeve podobe.

Potem pravijo zopet gospod fajmošter: „Kaj menite, ali naj pustim to podobo tu pri vas v šoli, ali jo naj zopet vzamem seboj domu?“ — „Tukaj, tukaj naj bo!“ prosijo vsi iz enega gerla. — „Tedad vam jo pustim tukaj,“ pravijo gospod

fajmošter, ter jo obesijo na čeden kraj na steno v šolski izbi.

Zopet se obernejo k svojim ljubim učencem, in kakor da bi jih hotli spomniti, da naj pozdravijo cesarja, jim še rekó: „Tudi znate neko lepo pesem, ki vam je zeló ljuba.“ — „Ta je cesarska pesem,“ pravijo veseli učenci, in že se pripravljajo, da bi jo zapeli. — „Le zapojte jo,“ pravijo gospod fajmošter, in otroci zapojó z ginenim in prav navdušenim glasom, in po vsi šoli se razlega ljubljena cesarska pesem.

157. Cesarska pesem.

Bog obvaruj, Bog ohrani
 Nam cesarja, Avstrijo!
 Naj nas modro vlada, brani,
 Močen z vere terdnostjo!
 Krono mu branimo dedno
 Zoper vse svoražnike:
 S tronom habsburškim bo vedno
 Terdna sreča Avstrije.

Stojmo zvesti, jaki, brumni
 Za pravico in dolžnost;
 Kadar pa veljá, pogumni
 V boji kažimo serčnost!

Avstrija iz vojsk viharja
 Še brez slave ni prišla.
 Vse sa dom in za cesarja,
 Kri, življenje naj veljá!

Kar nam stvári obertnija,
 Várja naj vojščak močan,
 Učenost in umetnija
 Naj zmagujete na dan!
 Sreča naj deželi klije
 S slavo nji zedinjeno:
 Božje solnce v miru sije
 Naj nad srečno Avstrijo!

Terdno dajmo se skleniti:
 Zloga pravo moč rodí;
 Vse nam bo lahko storiti,
 Ako združimo močí.
 Brate pelje moč edina
 Nas do cilja enega;
 Slavna cesar, domovina!
 Večna bode Avstrija!

(Pristavek.)

In s cesarjem zaročnica,
 En'ga duha in rodú
 Vlada mila cesarica
 Nevenljivega cvetú.

Kar je v pravo srečo šteto,
 Bog obema podeljuij;
 Franc Jožefa, Lizabeto,
 Hišo Habsburg obdaruj!

158. Evropa.

Evropa je najmanjši pa najlepši, in do zdaj tudi najsrečniji del zemlje. V njej je podnebje najbolj zdravo, zemlja najlepše obdelovana, ljudstvo najbolj omikano, in sveta vera najbolj razširjena. Evropejci so največ kristijani, nekteri pa so tudi judje in mahometanci. Po jeziku je naj več Slovanov; potem so Nemci, Francozi, Angleži, Lahi, Španijoli, Turki, Gerki, Ogri i t. d.

V Evropi je naša ljuba domovina, avstrijsko cesarstvo. Proti zahodu in severju so druge nemške države, kakor: bavarsko kraljestvo, kjer ste imenitni mesti Mnihov in Augsburg; prusko kraljestvo, v katerem je glavno mesto Berlin. V sredi nemške zemlje je saksonsko in virtemberško kraljestvo in več drugih manjših držav. Imenitna mesta v teh krajih so: Draždane, Frankfurt na Menu in pa

Lipsko. Na lipskem polju je bila leta 1813 slovita bitva z Napoleonom I.

Proti solnčnemu zahodu so Holandija, Belgija in Francosko; veliko mesto na Francoskem je Pariz. Med Avstrijo in Francoskim je švajcarska dežela. Pod večernim jugom se francoskih deržav derži špansko kraljestvo, v katerem je poglavitno mesto Madrid. Za Španijo v zahodu je portugalsko kraljestvo z glavnim mestom Lizbona. Najdalje v zahodu je angleško, irsko in škotsko (šotlansko) kraljestvo na otokih, kjer je London, največje mesto vse Evrope.

V severni Evropi je Danija, Švedija in Norvegija; dalje je rusko ali rusovsko cesarstvo, ktero ima svoje dežele v Evropi in Azii, in je največja deržava v Evropi. Slavna mesta so Petrograd in Moskva, na Ruso-Poljskem pa Varšava.

Turško cesarstvo je od nas proti jugu in jugu, in ima svoje dežele v Evropi, Azii in Afriki. Glavno mesto na Turškem je Carigrad. V turški oblasti so posrednje tudi dežele Serbija, Moldava in Valahija. — Za Turškim leži malo gerško kraljestvo z imenitnim mestom Atene.

V južni Evropi je tudi Laško ali Talijsko. Glavno mesto je Florencija. Druga znamenitnejša mesta so Benetke, Milan, Turin, Napoli in Palermo. Imenitne so tudi papeževe dežele, v katerih je Rim, glavno mesto vsega katoličanstva.

159. Sveta dežela.

Za srednjim morjem v Azii je sveta ali obljubljen dežela, v kateri je bil rojen Božji sin, naš Zveličar, kjer je terpel, umerl in nas odrešil. Nekdaj so to deželo imenovali Kanaan; zdaj pa ji pravijo Palestina ali sveta dežela. Palestina je največ gorata. Proti severju je Libanon, to se pravi snežnik; proti jugu, na srednjem morju, je gora Karmel, v sredi dežele pa Efrajm.

Najimenitnejša reka v Palestini je Jordan; teče od severja proti jugu več ko 50 milj daleč. Pri jezeru Genezaret, kjer so kraji Betsaide, Kapernaum in Tiberija, je Jezus pogosto hodil. Ti kraji in tudi Nazaret, Kana in Najm so bili v Galileji. Proti jugu od Galileje je bila Samarija s kraji Samarija in Sihem i t. d.

Južna stran Palestine se je imenovala

Judeja, med srednjim in mertvim morjem. Ta dežela je bila najbolj ljudnata; nje poglavitno mesto je bilo Jeruzalem. Na nekem mestnem hribu, na Sionu, je bilo poslopje Davidovo; na Morii je stal tempel. Blizo mesta je bil hrib Golgata, kjer je bil Jezus križan. Drugi imenitni kraji so bili Jeriho, Emavs, Betlehem. Med Jeruzalemom in oljsko goro se je stekal potok Cedron v dolini Jozafat.

Vzhodna stran Palestine se je imenovala Pereja; tam je hodil Jezus le redko.

Palestina je gorka in rodovitna dežela. Ljudje so se pečali s poljem in živinorejo. Tudi vertna in sadna reja je bila na visoki stopnji; posebno veliko dobička je prinašalo oljkovo drevo. Iz oljkovega sadja, iz oliv, se je napravljalo prav dobro in imenitno olje. Tudi je bila ta dežela bogata figovih dreves, palm in vina. Zdaj pa je vse bolj zapuščena.

160. Ozir na zemljo.

Veličastne in prečudne so vse stvari v zemlji, na zemlji in nad zemljo. Vse oznanuje na glas božjo vsemogočnost, modrost in dobroto. Največji čudež na svetu pa je človek,

kteri po vseh krajih, pod vsakim podnebjem lahko živi srečno in veselo, da le pametno vživa natorne dobrote, ktere mu je preskerbel Bog, preljubeznjivi oče, in da išče svoje sreče v pravi božji ljubezni in v ljubezni do bližnjega.

Vsak kraj ima svojo posebno korist in dobrote, katerih nimajo drugi kraji; te namestujejo svojim prebivavcem to, kar jim pomanjkuje od druge strani. Kjer je huda vročina, jo ohlaja in zmanjšuje pogostni veter, in hladivno sadje raste v takih, da se človek lahko pokrepča, kadar omaguje od prehude vročine. Prebivavci merzlih krajev imajo zverinski lov, kožuhovino in obilno derv; in kjer ni dovolj lesa, dobiva se premog in šota.

Zraven pa ima tudi vsak kraj svoje težave in nadloge, da lahko človek spoznava, da je zemlja zares solzna dolina in ne naša prava domovina. Severjance stiska huda zima, večer led pokriva njih snežnike; južne zamorce tlači velika vročina, strašne peščene puščave so v njih krajih in kjer je dobra in lepa zemlja, tam stanujejo hude zveri in strupene kače.

Tako si pridobivajo povsod Adamovi otroci svoj kruh v potu svojega obraza.

Akoravno povsod človeka tlači težavni jarem, vendar lahko v vsakem kraju živí zadovoljno, ako ima za ljubo to, kar mu Bog v njegovem stanu daje dobrega, in če zvesto dopolnuje vse svoje dolžnosti, ter se varuje greha, svoje najhuje nesreče.

Ker je tedaj zemlja za nas le tuja dežela, skozi katero potujemo v svojo pravo in večno domovino, zato nikar ne navezujmo preveč serca na minljive posvetne reči, temuž ozirajmo se radi na očetov dom, v katerem nam je ljubi zveličar pripravil prostor in večno prebivališče.

Kazalo.

Pervi razdelek.

Podučne povesti in pesmi.

	Stran		Stran
1. Molitev	3	18. Rešeni rokodelski	
2. Božja volja	—	deček	25
3. Bog vse prav obrača	4	19. Povračuj hudo z	
4. Bog pomaga v potrebi	6	dobrim	27
5. Ne odlašaj molitve . .	8	20. Pregovori	28
6. Sveta Neža	9	21. Drago zeljice	30
7. Otročja hvaležnost . .	11	22. Večérne misli	31
8. Rjuha	12	23. Zadovoljnost	—
9. Hvaležni rejeneo . . .	13	24. Pravila zadovoljnosti	32
10. Zjutraj	15	25. Zvonikarjeva	33
11. Moli in delaj	—	26. Sprava	34
12. Šola	18	27. Nagla jeza	35
13. Škoda zavoljo neved-		28. Kerščanska varčnost .	36
nosti	—	29. Goreča voda	37
14. Miloserčna Ančka . . .	19	30. Tat	38
15. Postrežljivi deček . .	20	31. Večérna pesem	40
16. Dobro obernjeni denar	22	32. Umirajoči oče	41
17. Beračica	24	33. Marija pomočnica . . .	42

Drugi razdelek.

Spoznava sveta in narave.

	Stran		Stran
34. Svet	44	52. Jesen	65
35. Zvezde	45	53. Zima	66
36. Pomične, stalne in re- pate zvezde	—	54. Božič	67
37. Zemlja in solnce	47	55. Letni časi in človeško življenje	68
38. Juterno solnce	49	56. Naše življenje je po- potvanje	69
39. Večerno solnce	—	57. Svetloba in gorkota	70
40. Kako se zemlja suče	50	58. Žepleni klinčki	73
41. Luna ali mesec	51	59. Razširjanje gorkote	74
42. Solnčni mrak	—	60. Toplomér	76
43. Štirje letni časi	52	61. Hlap in soparji	79
44. Pomlad	54	62. Zrak	80
45. Veliki teden in veli- ka noč	—	63. Zrakomér ali vreme- nik	83
46. Pervo sv. obhajilo	56	64. Rosa in slana	86
47. Križev teden	60	65. Večerna rosa	87
48. Vnebohod, binkošti in sveto teló	61	66. Megla in oblaki	89
49. Na svetega telesa dan	63	67. Dež, toča, sneg	90
50. Poletje	64	68. Električna	93
51. Huda ura	65	69. Božje varstvo	96

Tretji razdelek.

Človek in društvo ljudi.

	Stran		Stran
70. Človeško telo	97	73. Čuti	104
71. Zdravi udje	100	74. Kaj imam	107
72. Serce, pluča in želodec	101	75. Skerb za zdravje	108

	Stran		Stran
76. Človeška duša	111	82. Pokaj so davki	125
77. Vest	115	83. Človeški udje se spuntajo	127
78. Stanovi	116	84. Vojaštvo	128
79. Občina	119	85. Špartanka	130
80. Deželna ali državna oblast	122	86. Trije nauki za vojake	—
81. Dolžnosti podložnih	124	87. Sveti Martin	132

Č e t e r t i r a z d e l e k .

Prirodopis.

	Stran		Stran
88. Živalstvo	134	109. Hodi v šolo k mrav- ljam	165
89. Doječe živali	136	110. Sviloprejka	167
90. Goveda	137	111. Červi	168
91. Pastir	139	112. Polž	169
92. Pastirska pesem	140	113. Povračilo	170
93. Pes	141	114. Bog za vse skerbí	172
94. Lagati ne	142	115. Pregovori	173
95. Lisica	144	116. Rastlinstvo	—
96. Molitev tudi slabemu daje serčnost	145	117. Drevje	175
97. Velblod (kamela)	146	118. Kaj nas drevesa učijo	177
98. Lev	149	119. Hruška	178
99. Ptice	150	120. Jabelčne peške	179
100. Ptice pevke	152	121. Sadjoréja	180
101. Selivne ptice	153	122. Gozdno drevje	181
102. Hišna lastovka	155	123. Germovje	183
103. Kukavica	156	124. Vinska terta	184
104. Sraka in pavovo pérje	159	125. Tern in vinska terta	186
105. Dvoživke	—	126. Jagode	187
106. Ribe	160	127. Zelišča	189
107. Ribica	161	128. Žito	190
108. Žuželke ali žužki	162	129. Molitev pri sejanju	192

	Stran		Stran
130. Kmet svojemu sinu	192	137. Rudinstvo	201
131. Lan in konoplja	194	138. Železo	203
132. Predica	195	139. Kladvo in železo	205
133. Cvetice	196	140. Baker ali kotlovina	—
134. Šmarnice	197	141. Kuhinjska sol . . .	206
135. Gobe in mah	199	142. Vse stvari za člo- veka	207
136. Strupene rastline . . .	200		

P e t i r a z d e l e k .

Zemljopisje in domovinske zgodbe.

	Stran		Stran
143. Zemlja in nje deli	209	152. Pridelki v avstrij- skem cesarstvu	225 226
144. Morje	211	153. Rudolf habsburški	—
145. Prebivavci zemeljni	212	154. Ljubezen do domo- vine	227
146. Materna dežela in domovina	213	155. Lepi izgled	228
147. Popotnikova pesem	215	156. Cesarjeva podoba	229
148. Kranjska in sosed- ne dežele	216	157. Cesarska pesem . . .	231
149. Avstrijsko cesarstvo	220	158. Evropa	233
150. Vode in gore	223	159. Sveta dežela	235
151. Na goro	224	160. Ozir na zemljo . . .	236

LIBRARY OF CONGRESS

00026250973

